

Fredagen den 9 Maj.

Kl. 10 f. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 1 och 2 Maj.

§ 2.

Föredrogos, men blefvo för andra gången bordlagda:

Stats-Utskottets memorial och utlåtande N:is 89—91;

Sammansatta Stats- och Banko-Utskottets utlåtande N:o 3;

Bevillnings-Utskottets memorial N:o 12 och betänkande N:o 13;

Sammansatta Banko- och Lag-Utskottets utlåtanden N:is 3, 4 och 5.

§ 3.

Vid föredragning af Herr Carl Johanssons i Hansjö bordlagda ansökning om ledighet från riksdagsgöromålen under 14 dagar från och med den 15 i denna månad, blef berörda ansökning af Kammaren afslagen.

§ 4.

Förekom till afgörande Särskilda Utskottets utlåtande N:o 1, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition om förändrad anordning i vissa delar af rikets elementarläroverk, samt enskilda motioner om dels åtgärders vidtagande för lärarebildningens befrämjande, dels utvidgning af elementarläroverk.

På hemställan af Herr Talmannen beslöt Kammaren, att, ehuru föredragningen skulle ske punktvis, öfverläggningen, efter första punktens föredragning, likväl finge omfatta utlåtandet i dess helhet, hvarefter, och sedan Utskottets hemställan i första punkten blifvit uppläst, ordet lemnades åt

Herr Statsrådet och Chefen för Kongl. Ecklesiastik-departementet, hvilken yttrade: De hufvudsyften, som vid ifrågavarande reorganisering af rikets elementarläroverk jag ansett främst böra afses, hafva varit: 1:o) undanröjdandet, så vidt sådant genom lag kan ske, af anledningarne till den öfveranstängning i skolorna, hvaröfver med skäl klagas;

klagas; 2:o) förverkligandet af det mål, hvilket redan nu i vår skolestadgas 1:sta § finnes endels framställt för våra elementarläroverk, att nemligen utöfver måttet för folkskolans verksamhet meddela allmänt medborgerliga insigter åt det uppväxande släktet; 3:o) beredandet af en tidigare öfvergång från de allmänna skolestudierna till mera speciela yrkesstudier; samt 4:o) befrämjandet af en grundligare och allmännare lärarebildning.

Detta har jag ansett vara hufvudsyftena. Bredvid dem stå äfven andra. Jag har uttalat mina åsikter härom i det anförande till statsrådsprotokollet, som åtföljer den Kongl. propositionen. De meningar jag der framställt öfverensstämma med dem, som blifvit uttalade i Riksdagens skrifvelse rörande detta ärende af den 13 Maj 1870. De äro af Kongl. Maj:t, på Stats-Rådets enhälliga tillstyrkande, gillade. De äro af det Utskott, som Riksdagen tillsatt för behandlingen af denna fråga, i de flesta och väsendtligaste delar godkända. De äro ändtligen af nästan alla bland de ledamöter af Särskilda Utskottet, hvilka tillhöra denna Kammar, gillade och inom Utskottet försvarade.

Vid sådant förhållande, och då det icke är mig möjligt att under denna viktiga frågas handläggning vara närvarande i *båda* Kamrarne, samt enär jag anser det för mig vara en pligt att inställa mig der, hvarest motståndet mot det Kongl. förslaget torde blifva ihärdigast och skarpast, öfverlemnar jag, mine Herrar, med samma tillit, som förut vid ett dylikt fall af denna Kammare ej blifvit sviken, frågan i Edra händer och önskar dervid af allt hjerta, att de beslut I fatten, de må utfalla mot eller med Kongl. Maj:ts förslag, dock måtte lända till sann bättnad för våra barn och efterkommande, för vårt folk och hela vårt land.

Öfverläggningen fortsattes och erhöll dernäst

Herr Törneblad h ordet och anförde: Då jag nu tager till ordet för att i min mån bidraga till utredning af den stora fråga som föreligger, så sker det — jag erkänner det — med en liflig känsla af det ansvar, som måste åligga en hvar, hvilken på ett verksammare sätt söker deltaga i afgörandet af det viktiga ärendet. Men hur tungt detta ansvar än må kännas, så talar dock pligtens bud högre än tanken på eget obehag eller ansvar; jag menar den pligt, som ålägger representanten att i en fråga, der han kan hafva att meddela upplysningar hemtade ur föregående erfarenhet eller att frambära en genomtänkt åsigt, öppet och oförbehållsamt säga sitt ord om också den vind, som blåser från höjden, icke är gynsam för hans bemödanden. Kammaren har åtminstone rätt att af den som egnat sitt lif åt förverkligandet af undervisningens idé, fordra att han icke låter sig förstummas i ett ögonblick, då svenska undervisningsväsendet kan komma att undergå en så väsendtlig förändring, som den nu ifrågasatta, och aktningen för denna Kammarens rätt får icke kränkas.

Då jag derföre går att fullgöra hvad jag i detta hänseende finner vara min pligt, måste jag, ty värr, bedja Kammaren ursäkta, att jag icke kan fatta mig kort, men jag skall emellertid söka att i detta mitt första

anförande koncentrera hvad jag har att säga, på det jag icke alltför ofta måtte taga Kammarens tålmod i anspråk.

Jag började med att säga huruledes pligtens maning måste tala högre än den lifliga känslan af det tunga ansvar man ådrager sig. Men det är ännu ett som tröstar mig, och det är att detta ansvar delas af Er, mine Herrar! Jag är öfvertygad att ingen i denna Kammaré finnes, hvilken icke känner tyugden af samma ansvar, då han nu deltagar i öfverläggning om en fråga, af hvilken det efter oss uppväxande släktets utveckling och framtid till en icke ringa del är beroende. Och i förevarande fall lär känslan häraf framträda så mycket starkare, som regeringen, genom att underställa Riksdagen sjelfva grunderna för läroverkens anordning, hvilka egentligen höra till den administrativa lagstiftningen, lagt på representationen, som nu på visst sätt blir pröfvande i sista hand, hufvudansvaret för de faror eller svårigheter, som kunna uppstå om förslaget antages. Så mycket större skäl då att lyssna till det gamla ordspråk som bjuder att "skynda, men med betänksamhet;" så mycket större skäl att pröfva innan beslutet fattas. Mer än någonsin eger detta ordspråk sin tillämplighet i denna fråga, ty den är så beskaffad, att verkningarne af det beslut, som i densamma fattas, icke låta sig snart märkas, men deremot sträcka sig långt in i framtiden, så att man här lätt kan få röna sanningen af dessa en af våra största skalders ord: "långa år få gälda hvad stunden brutit." Här, om någonsin, gäller det att bygga på erfarenhetens grund; här, om någonsin, gäller att icke taga ett enda steg utan att först noga undersöka den mark, på hvilken man vill framgå.

Hurudant är nu förhållandet med läroverksfrågan? Är den förberedelsevis så behandlad, att åsigterna förenats, och opinionen vunnit stadga rörande densamma? Kan man säga att reformen, om den göres, endast blir följden af och uttrycket för en på noga öfvervägda skäl grundad allvarlig och fast åsigt? Låtom oss se efter, hur härmed sig förhåller.

På Riksdagens begäran tillsatte Kongl. Maj:t för tre år sedan en komité att bereda frågan. Denna komité fullgjorde sitt uppdrag på till-samman ungefär $1\frac{3}{4}$ år, hvaraf dock endast en del, till följd af mellan-kommande riksdagar samt embetsgöromål, fick egnas åt komitéarbetet, hvilket sålunda måste gå temligen raskt undan och ske under jemförelsevis ogynsamma förhållanden. Meningarne inom komitén voro ock mycket delade, såsom af talrika reservationer synes. Med ledning af komitéens betänkande, dateradt den 23 Juli 1872, har Herr Statsrådet och Chefen för Ecklesiastik-departementet sedan utarbetat ett nytt från det förra vä-sendtligen skildt förslag. Öfver intetdera förslaget hafva vederbörande myndigheter blifvit hörda och, om jag än icke lägger sådan vikt vid detta att jag anser det såsom något olagligt, måste jag dock betona det såsom en brist, emedan man sålunda icke har att tillgå ännu flera sakkunnige personers utlåtanden i ämnet, och tid icke vunnits att mer än i högst inskränkt mått förbereda meningarne i den offentliga diskussionen. En god tid efter Riksdagens början, eller efter medlet af sistlidne Februari månad, inkom den Kongl. propositionen till Kamrarna, och derefter har Särskilda Utskottet behandlat densamma på ungefär tvänne månader. Att utskottsarbetet på den tiden icke kunnat blifva synnerligen omfattande eller genomgående är lätt insedt, och de vid utlåtandet fogade talrika

reservationerna bära vittne om att någon synnerlig enighet icke kunnat vinnas inom Utskottet. Således har frågan icke genom Utskottet blifvit synnerligen bragdt framåt, något, som dock icke kan läggas Utskottet till last, enär detta, så vidt jag vet, sträfvat ärligt och efter bästa förmåga, utan blott varit en nödtvungen, fast beklaglig, följd af omständigheterna. Sedan Utskottets betänkande kommit in på Kammarens bord hafva fem dagar, dessa dock till stor del upptagna af andra göromål, gifvits Kammarrens ledamöter att sätta sig in i frågan, och jag vågar påstå att högst få under tiden blifvit förtrogne med densamma, åtminstone vet jag hvilken möda och ansträngning den kostat mig, som dock till viss del förut var inne i densamma. Och nu i riksdagens elfte timma skall afgörandet ega rum, då återremiss är så godt som omöjlig, då allt manar till att skynda och då, till råga på allt, grundskattefrågan, som hägrar vid horisonten, drager alla blickar och all uppmärksamhet till sig. Jag frågar då: är det nu rätta tidpunkten, är det nu verkligen gynsamma förhållanden att fatta beslut om grunderna för en ny skollag, som borde vara i årtionden, och står Kammaren till svars för framtiden, om den så gör? Så frågar jag; svaret tillhör Er, mine Herrar, att afgifva.

I torden redan hafva förstått hvad jag menar, nemligen att hela frågan bör hvila, åtminstone till nästa riksdag, för att saken må under tiden blifva närmare utredd; men för detta mål finnes tyvärr intet annat medel än att afslå det hela, hvilket jag också påyrkar, dervid börjande med den nu föredragna första punkten, och jag gör det icke för att frågan må undanskjutas, utan i tanke att ett nytt förslag må utarbetas.

Men, säger man, olägenheterna af det närvarande undervisningsväsendet hafva varit så stora och allmänt öfverklagade att snar ändring är af nöden, Riksdagen har sjelf begärt detta, och Regeringen har med sitt nu framlagda, af Utskottet i det väsendtligaste tillstyrkta förslag intet annat gjort än gått Riksdagens önsknings till mötes; är det då skäl att vänta och låta det onda blifva värre?

Låt oss då undersöka hur det förhåller sig med dessa klagomål.

Först och främst bör erinras, att Riksdagen icke uttalat någon egen åsigt, den har endast omtalat en inom alla samhällsklasser rådande oro angående ändamålsenligheten af den plan, efter hvilken läroverken äro inrättade, och gjort sig till tolk för de anmärkningar som inom landet försports i detta hänseende. Att klandret mot läroverken är högljudt, veta vi; men det torde å andra sidan vara en känd sanning, att den åsigt, som vet att göra mesta bullret af sig, icke alltid är den riktigaste och mest grundade. Härmed vill jag visst icke förneka, att åtskilligt kan vara att anmärka mot vårt undervisningsväsende, och att det fordras en noggrann undersökning för att säga hvad som i dessa klagomål är befogadt och hvad som icke är det, aldra helst i en fråga som är så vigtig och grannlaga som denna, och såsom ledamot i komitéen har jag instämt i de anmärkningar denna gjort mot det nuvarande systemet. Men jag påstår å andra sidan att någon fara för ögonblicket icke förefinnes, och att klagomålen äro i många fall öfverdrifna samt beroende på en missuppfattning af skolans verksamhetsområde och af hvad den kan åstadkomma.

Låt oss först besinna, att man icke får ställa alltför höga fordringar på skolan eller vänta ett alltför stort resultat af hennes verksamhet.

Detta gör man, om man anser att skolynglingen vid sitt utträde från den ena eller andra klassen skall vara fullt färdig och tillräckligt utrustad i afseende på vetande, bildning och duglighet. Skolan kan endast *grundlägga* bildning, den kan förbereda för de blifvande kallen, men den kan ej i och för sig gifva duglighet för dessa eller ens meddela alla nödiga kunskaper; ett under annan form fortsatt inhemtande af bildning är oundgängligt, om ynglingen skall kunna behålla och befästa det förut vunna. Hvad skolan skall gifva det är främst möjligheten till eller vilkoren för vidare utveckling, d. v. s. förberedande kunskaper samt håg och lust att utvidga dem i lifvet. Utan att uppfylla dessa vilkor kan ingen skolbildning vara tillfredsställande.

Vidare bör ihågkommas att skolan är egentligen *undervisande*, och att den vida viktigare delen af uppfostran tillhör hemmet. Det är ett stort misstag att förblanda studie-undervisning med uppfostran och tro att skolan ensam kan dana dugliga medborgare, utrustade på en gång med förståndets mogenhet och viljans ädelhet. Detta mål kan endast vinnas genom nödig samverkan mellan skolan och hemmet, och den förra kan ej ensam anses vållande till bristen i detta hänseende, utan bör hemmet då äfven vidkännas sin dryga del. Den största fienden till ungdomens utveckling i sedligt och intellektuellt hänseende är nemligen icke skollagen, utan *njutningslystnaden*. Kraft att försaka och uthållighet i arbetet, se der två önskningsmål, som icke kunna uppnås ensamt genom skolan, men till hvilka den bör medverka.

Dessutom vill jag påstå att motviljan för de praktiska lefnadsbanorna och sträfvandet att blifva embets- eller vetenskapsman icke bero på skolorganisationen, utan på förhållanden, som ligga vida djupare, först och främst åsigterna i detta hänseende hos föräldrar och målsmän. Dessa förhållanden hafva gjort att latinlinien blifvit överbefolkad, till föga gagn för bildningen och visst icke efter skolmännens egen önskan. Vål säges det att realliniens tillstånd varit sämre, men dess tillbakasettande i vissa fall har just kommit af den större frekvensen på den andra linien, hvar till i början, såsom jag nämnt, andra orsaker medverkat.

Vidare bör det icke förgätas att, såsom Herr Statsrådet och Chefen för Ecklesiastik-departementet äfven sagt, lärarebildningen ännu lemnar mycket öfrigt att önska, hvilket har sin grund dels i bristen på lämpliga utbildningsanstalter, dels i den stora tillströmningen af lärjungar till skolorna, hvarigenom lärarekrafterna blifvit otillräckliga och man nödgats skaffa nya snart sagdt hurusomhelst. Men ett framåtskridande till det bättre eger i detta hänseende rum, och man kan för hvarje år öfvertyga sig huru metoderna förbättras och huru den andefattiga lexläsningen får vika för ett meddelande af kunskap, hvilket bedömer bildningen ej efter summan af upplästa lexor, utan efter det sätt, hvarpå det inhemtade kunskapsmättet blifvit smält.

Hvad åter den mycket omtalta öfveranstängningen angår, ber jag blott i korthet få uttala några tankar rörande denna. Man måste göra klart för sig hvad med öfveranstängning menas och hur den skall förekommas. Men det är tydligt, att om man skall förstå detta, så måste man döma af de tecken, som yppa sig hos det uppväxande släktet, så i fysiskt som i andligt hänseende. Beträffande de fysiska förhållandena vill

jag nu blott nämna, att utaf på åtskilliga håll, såsom i Upsala och Wexiö, gjorda iakttagelser blifvit ådagalagdt att den s. k. bleksoten, hvilken förr ansetts såsom tecken till kroppslig svaghet, aftager från de lägre till de högsta klasserna, och detta i en ganska betydlig proportion. Hvad åter angår den verkan af ansträngningen, hvilken kan visa sig i förslappning af de andliga förmögenheterna, så tror jag det vara ganska svårt att med tillförlitlighet *visa* det någon öfveransträngning i detta hänseende förekommit. För öfrigt, der tecken till andlig eller kroppslig svaghet visa sig, kunna andra orsaker dertill hafva varit verkande än sjelfva skolorganisationen, och dessa orsaker måste man noga följa och granska. Hvilka nu orsakerna än må vara, så kan ingen lifligare än jag önska att de måtte blifva utredda. Ty är det så att skolan öfveranstränger sina lärjungar i det ena eller andra hänseendet, så måste ändring ske, men, för att sådan skall kunna med framgång ega rum, måste en planmessig undersökning i flera år föregå, hvilket skolkomiteén jemväl (§ 118 i skollagförslaget) föreslagit, ehuru Herr Statsrådet och Chefen för Ecklesiastikdepartementet om denna viktiga sak icke nämnt ett ord i sitt förslag, möjligen därför att Kongl. Maj:t ensam har full rätt att besluta härutinnan.

Jag vill nu öfvergå till att ställa mig på den ståndpunkt, som representeras af det i Riksdagens skrifvelse i ämnet skeddä uttalande, hvaråt Herr Departementschefen nyss gifvit ett slags sanktion, samt från denna ståndpunkt undersöka om i Herr Departementschefens eget förslag finnes något som förebygger alla de öfverklagade vådorna, verkliga eller inbillade. Dervid skall jag följa den ordning, hvori dessa vådor i Riksdagens skrifvelse blifvit framhållna, och börjar således med *öfveransträngningen*. Hvilka förändringar innebär förslaget i detta hänseende? Jo, der säges att läsetimmarnes antal i veckan skall nedsättas. Hurudan är då denna nedsättning? Såsom af bilagan till Kongl. propositionen synes (sid. 58) skall undervisningen i första klassen upptaga 24 timmar, i de två följande klasserna 28 timmar samt i alla de öfriga 30 timmar i hvardera. Jemför man detta med nuvarande timtalet, som i första klassen är 30, i 2:dra—6:te 32, i 7:de å klassiska linien 30 och å reala linien 32, så visar det sig att just i de tre lägsta klasserna, der man hittills icke klagat öfver någon egentlig öfveransträngning, timantalet skall i något betydligare mån minskas, men deremot icke mycket i de öfre klasserna, hvad den reala linien angår icke alls, om man tager hänsyn dertill att teckningstimmarne icke synas vara inberäknade i antalet 30 (jemför sidd. 14 och 58) och i sjunde klassen blifver för klassiska linien ingen minskning, ehuru den väl bäst kunde behövas i den klass, der förberedelsen till afgangsexamen skall ske. Jag frågar om detta verkligen innebär tillräckliga garantier till förekommande af öfveransträngning. Då det vidare klagats öfver att naturalhistorien och tyska språket i 6:te klassen upphört att vara läroämnen, på den grund, att den der förekommande pröfningen i dessa ämnen ansetts vålla öfveransträngning för lärjungarne, så har Herr Ecklesiastikministern sökt bot för detta genom att föreslå "att den särskilda slutpröfning i naturalhistorien och det tyska språket, hvilken nu eger rum vid sjetten klassens slut, upphör." Nu ber jag få nämna, att gällande författning icke föreskrifver någon *särskild* slutpröfning i dessa ämnen vid 6:te klassens slut, utan gifves der afgangsbetyg i sammanhang med års-

examen i öfriga ämnen. Uti statsråds-protokollet (sid. 8) säges ock i afseende på nämnde sak, att "om något af dessa läroämnen fortfarande studeras ända till elementarkursens slut, säger det sig sjelft att några olägenheter af en förtidig afslutning icke skulle kunna komma i fråga." Ja, det är en sanning som jag kan fullkomligt medgifva; men vidare säger Herr Statsrådet: "Detta skulle, enligt den läroplan jag tänkt mig, blifva fallet med båda dessa ämnen på den reala linien och med naturalhistorien på den klassiska linien B." Häraf skulle man kunna tro det vara meningen att naturalhistorien och tyska språket skulle i reala linien följa med till lärokursens slut, hvarigenom två ämnen skulle i afgangsexamen tillkomma, hvilket naturligtvis icke vore någon lindring. Men jemför jag härmed hvad å 6:te sidan i statsråds-protokollet säges: "Från läroämnena i de öfre klasserna å den reala linien borde åter uteslutas naturalhistorien till förmån för de andra naturvetenskapliga ämnena, fysik och kemi," så synes att naturalhistorien icke skall följa med på den reala linien; och jag håller mig i detta hänseende heldre till sid. 6, emedan der står motiveringen. Nu skulle således detta ämne icke blifva föremål för afslutning i sjette klassen, men deremot skulle afslutning deraf äfvensom af öfriga ämnen ega rum i femte klassen; och jag frågar om denna afgangsexamen i femte klassen, der ynglingarne normalt äro 14 år, kan verka till lindring i arbetet. Jag föreställer mig tvärtom, ty då kommer denna "icke alltid välbetänkta pådrifning af arbetet", såsom det på annat ställe i statsråds protokollet heter, för dem som skola fortsätta sina studier icke att aflösas af en behöflig hvila efteråt, såsom fallet är efter afgangsexamen från öfre sjunde klassen. Dessutom skall, enligt Herr Statsrådets förslag, läsåret blifva förlängdt med ungefär två veckor, hvilka tilläggas vårterminen, eller den termin, som redan förut är längst och mest ansträngande. Vi veta litet hvar, och jag tror Herrarne kunna vitsorda det, att ynglingarne mot slutet af Maj och i början af Juni känna en viss längtan hem och en viss trötthet vid skolarbetet. Nu skola de hållas kvar ytterligare två veckor just under en tid, då deras längtan drar dem åt annat håll, och då de äro som mest uttröttade till följd af de under vårterminen pågående ansträngningarne för årsexamen och flyttningen. Jag kan icke se att denna åtgärd är egnad att åstadkomma lindring i arbetet. Ser jag vidare på 11:te sidan i statsråds-protokollet, der det talas om en inskränkning af fordringarne i den skriftliga delen af slutpröfningen, så läser jag der följande: "Det är dock af vigt att denna inskränkning icke består i någon allmän eftergift i den fordran på mogenhet och insigter, som nu ställes på de från elementarläroverket afgående ynglingarne, utan endast i en utmönstring från det skriftliga profvet af sådant, som utan skada för en tillbörligt allvarsam pröfning kan derifrån borttagas och som för närvarande gör denna del af afgangsexamen måhända alltför omfattande." Således icke någon nedsättning i fordringarne i allmänhet på mogenhet och kunskaper, det är uttryckligen uttaldt, åtminstone icke för de öfre klasserna.

Hvad reallinien beträffar, är det taladt om att språkundervisningen i de lägre klasserna skall inskränkas. Här finnes ingen timtabell vidfogad, men man kan dock genom åtskilliga sammanställningar sluta att språktimmarne från början till och med 5:te klassen blifva något öfver 40 per

vecka, hvaremot de nu utgöra 45. Timantalet i det hela skulle dock minskas, så att procentförhållandet blefve ungefär 42 till 140 eller föga skildt från det af 45 till 147; således icke någon egentlig inskränkning, hvartill kommer att, förutom tyska, både franska och engelska språken fortfarande skola studeras. Dessutom skall realliniens hela kurs förkortas med ett år, under det att dock dess lärjungar skola göras mogna för att inträda vid universitet och högre tillämpningsskolor. Redan denna omständighet måste väcka tvifvelsmål om möjligheten att åstadkomma någon lättnad i arbetet.

Hvad åter de klassiska linierna angår, så är visserligen inskränkning i språkstudierna i de lägre klasserna gjord, men denna inskränkning blir till skada och åstadkommer naturligtvis större arbete i de högre. Det är nemligen alldeles klart, att då latinska språket, som skall utgöra hufvudämne på båda linierna A och B, icke inträder förrän i fjerde klassen, skall detta äfvensom den ännu senare inträdande grekiskan taga åt sig ynglingens krafter i så hög grad och erfordra så mycket hemarbete, att den lilla lindringen i timtalet i fjerde—sjette klasserna mer än motväges af de ansträngningar, som måste göras för att uppnå samma mål som hittills. Jag tager mig friheten nämna, att komiterade i sitt alternativförslag (Bil. 0,02), enligt hvilket latinet skulle inträda först i fjerde klassen, föreslagit betydlig nedsättning i kurserna och uteslutande af t. ex. en så vigtig auktor som Livius, hvilken enligt nu föreliggande förslag väl skulle bibehållas. Jag har nyligen af lärare i nya elementarskolan hört, att latinläsningen i de högre klasserna der fordrar så stort hemarbete och så långa lexor, att jag för min del icke skulle på några vilkor vilja ålägga ynglingarne ett sådant arbete.

Hvad klassiska linien B särskildt beträffar, så anhåller jag att få hänvisa till statsråds-protokollet, sid. 30, der det heter: "Latinet läses ända till kursens slut och till samma omfång som på den klassiska linien A; matematik och naturvetenskap erhålla ett så stort antal lärotimmar, att det inhemtade kunskapsmättet i dessa ämnen bör blifva tillfredsställande äfven i afseende på en realistisk elementarbildning". Man skall således läsa dels lika mycket latin som på linien A, dels lika mycket i de viktigaste realämnena som på reallinien; är detta att förekomma öfveransträngning? Nu medgifver jag att Utskottet gått tillväga med mycken försigtighet när det hemställt att matematik icke skulle blifva hufvudämne på denna linie; men Utskottet har dock icke borttagit det matematiska profvet i afgangsexamen, hvilket naturligtvis blir desto svårare, om ämnet icke vid undervisningen behandlats såsom hufvudämne.

För öfrigt, när Utskottet inkastat historia på linien A, såsom hufvudämne jemte klassiska språk, så förutsätter detta antingen ökad hemarbete eller en förändring i timtalet, hvarigenom historien skulle få flera timmar. Blefve detta åter fallet, så komme naturligtvis andra ämnen att lida deraf. I alla händelser synes mig arbetet på denna linie blifva lika ansträngande som nu, om målet skall kunna vinnas.

Sedan jag nu visat att i afseende på öfveransträngning och mångläseri hvarken det Kongl. förslaget eller Utskottets erbjuda större fördelar eller mera betryggande garantier än den nuvarande skolordningen, öfvergår jag att se, hur det skulle blifva bestäldt med den *medborgerliga bildningen*.

Det föreslås afslutningar i tredje och femte klasserna. Vid tredje klassens slut skulle ynglingen normalt vara 12 år, enligt det Kongl. förslaget. Nu frågar jag om verkligen en yngling vid 12 eller möjligen 13 års ålder kan anses vara förberedd att utgå i det medborgerliga lifvet, och om man med någon säkerhet kan utan öfveranstängning till dess ge honom de kunskaper som dertill fordras. Jag tror svaret ger sig sjelft. Särskildt ber jag få påpeka hvad i statsråds-protokollet säges, att ynglingen vid denna afslutning skall vara mogen att utgå till de "mindre" d. v. s. till de lägre tekniska skolorna. Nu är stadgadt, att ingen får inkomma i dessa förrän vid fyllda 14 år. Det kan då visserligen sägas att inträdesåldern kan nedsättas till 12 år; men lärarne i dessa skolor förklara emellertid sådant vara omöjligt. Således skulle ynglingen hafva 2 år qvar, under hvilka han antingen icke skulle göra något, eller också skulle han fortsätta i skolan utan egentligt behof deraf. Ser man vidare på beskaffenheten af den kursafslutning, som i tredje klassen skulle ega rum, så skulle den bland annat bestå i "en genom läse- och skriföfningar vunnen färdighet i svenska språkets riktiga behandling muntligen och skriftligen". Tro verkligen Kammarens ledamöter att en yngling vid 12 å 13 års ålder kan hafva uppnått denna färdighet? Jag tror dertill behöfvas många år, samt mycken erfarenhet och studier, äfven i lifvets skola, och jag fruktar att icke ens afslutningen i sjunde klassen kan gifva denna färdighet. Jemför man dessutom ifrågavarande afslutning i tredje klassen med hvad nu i denna klass kan inhemtas, så finner man att för reallinien intet annat blir vunnet, än att engelskan utgår och undervisningen i matematik minskas, i det att af geometri egentligen icke läres annat än åskådningsläran, hvaremot "allmän naturlära" förekommer i stället för förut "naturvetenskap". Således tror jag att den afslutning, som ifrågasattes i tredje klassen, om den behöfves och är till verklig nytta för de afgående, hvilket jag betvivlar, redan nu till stor del finnes å reallinien, ehuru ett och annat kunde vara bättre ordnad. Se vi vidare på afslutningen i femte klassen, så är äfven der föga skiljaktighet från nuvarande pensa. Nu fordras i kristendom någon kännedom om katekesen och bibliska historien samt om de bibliska böckerna, under det att i Herr Statsrådets förslag omtalas de bibliska böckernas och deras författares historia, något som jag icke inser, hvilket inflytande det egentligen kan hafva å ynglingens religiösa bildning. Förmodligen menas detsamma som komiterade föreslå, nemligen underrättelser om de bibliska böckernas innehåll och författare, hvilket är något helt annat. I modersmålet fordras "öfning uti att redigt framställa sina tankar öfver lättare ämnen", något som icke är så lätt att vinna, samt "en allmän öfversigt af Sveriges litteraturhistoria". Jag aktar högt hvarje bekantskap med denna sednare, men jag vågar på grund af erfarenhet påstå att denna öfversigt icke kan inhemtas i femte klassen af ynglingar på 14 år, emedan, om den skall vinnas, den måste vara förenad med grundlig läsning af de författare, som i litteraturhistorien omtalas; och denna läsning kan icke ske vid så tidiga år, emedan ynglingen då icke kan fatta framåtskridandet t. ex. från Stjernhjelm till Thorild, hvilket han först långt sednare kan göra. I historia och geografi blir kursen i det närmaste densamma som för närvarande, nemligen "den allmänna världshistorien efter en kortfattad lärobok samt en utförligare kännedom

om de icke-europeiska kulturländernas politiska geografi". I matematik blir kursen betydligt nedsatt, ty i stället för att den nu i algebra omfattar digniteter och rötter samt till en del andra gradens eqvationer, skulle den enligt förslaget endast omfatta "lättare eqvationer af första graden med en obekant". Jag medger att kursen nu är för hög, men den föreslagna blir deremot för låg, och sanningen torde ligga i midten, eller såsom komiterade föreslagit, hvilka äfven velat någon inskränkning, men icke en så stor. I naturlära är det visserligen bättre, men der talas om "de fysiska och kemiska grundbegreppen såsom en inledning till stenrikets kännedom", hvilket jag icke kan begripa. Komiterade hafva äfven föreslagit något dylikt, men i komitébetänkandet heter det: "fränställning af de fysiska och kemiska grundbegreppen dels till förklaring af de vanligaste naturföreteelserna, dels såsom inledning till stenrikets kännedom", hvarigenom allt kommer på sin rätta plats, under det att en del nu kommit in bland fordringarne för tredje klassen, der det talas om "någon kännedom om förklaringarne af de vanligaste naturföreteelserna", men icke om de fysiska och kemiska grundbegreppen, som väl skulle utgöra grunden för dessa förklaringar. I tyska, franska och engelska språken blir det ungefär som nu, med undantag af att i franskan endast läres nödortftig prononciation och dito formlära. Afslutningen i femte klassen kommer således att temligen nära motsvara den afslutning, som redan nu, om man så vill, derstädes kan göras; men det är att märka att denna afslutning i femte klassen skall ersätta hvad som för närvarande läres i realliniens öfre klasser vid mer än två tredjedelar af Sveriges elementarläroverk, ty enligt det Kongl. förslaget skulle sjelfständiga högre realklasser, förutom vid trenne fristående realläroverk (i Westervik, der sådant redan finnes, samt i Stockholm och Sundsvall), endast förekomma vid fyra elementarläroverk (hvertill föreslås Örebro, Göteborg, Malmö och Carlskrona). Vid de öfriga 26 läroverken skulle deremot inga högre realklasser finnas, och tro Herrarne väl att realbildningen sålunda skulle befrämjas? För min del tror jag tvärtom. Jag är visserligen varm vän af latinbildningen — jag erkänner detta öppet och jag har, som Kammarrens ledamöter kanske minnas, äfven gjort det i komitébetänkandet — men jag är det icke så, att jag vill att den alltför mycket inkräktar på realbildningen. Jag vill att latinet skall studeras af dem, som äro kallade att föra den högre vetenskapliga bildningens banér, men att realbildningen för öfrigt måtte få allt större utsträckning; och särskildt önskar jag att icke ynglingen i de högre klasserna drifves in å latinlinien utan att hafva verklig kallelse, så att han i framtiden kan häfda sin plats såsom en bildningens och vetandets målsman, den der vet, att bildning och kunskaper medföra ansvar, och att man ej får stänga dem inne inom sitt eget bröst, utan är skyldig att i lämplig form sprida dem i vidare kretsar. Det är just emedan jag detta vill, som jag fruktar för borttagandet af de högre realklasserna vid dessa 26 elementarläroverk, ty följden blir då antagligen den att föräldrar och målsmän vid ynglingens öfvergång från tredje till fjerde klassen skola, så vidt de icke äro alldeles bestämde för att låta honom utgå ur femte klassen — hvilket i allmänhet icke är fallet, enär man vanligen låter honom gå kvar i skolan tills tillfälle yppas till någon praktisk anställning — helt enkelt låta ho-

nom gå in på latinlinien i fjerde klassen och der fortsätta. Det är detta jag, ehuru latinvän, icke vill befordra, hvad den stora mängden beträffar, och jag fruktar att, om man ger sitt bifall åt det föreliggande förslaget, man derigenom äfven skall anses gifva ett uttalande deraf, att det icke behöfves så stor realbildning å alla ställen af landet, som man i allmänhet velat påstå. Snarare skulle jag då vilja inskränka latinläsningen derhän, att det endast funnes ett klassiskt elementarläroverk i hvarje stift och alla de öfriga elementarläroverken blefve reala, blott jag visste att hvar och ett af dessa klassiska läroverk fyllde sin uppgift. Men, säger man, ett viktigt skäl för inskränkande af de reala elementarläroverkens antal är det, som i statsråds-protokollet angifves, nemligen att de högre realklasserna för närvarande äro så litet besökta. Jag erkänner giltigheten af detta skäl, men jag vill å andra sidan ställa mot detsamma den alldeles klara och vissa sanningen, att om detta förslag verkligen afser att höja den medborgerliga bildningen genom utvecklande af realiniens förmåga att meddela kunskaper och vetande, så följer deraf äfven att reallinien framdeles skall mera besökas. Blir detta icke fallet, så visar det att förslaget icke uppfyller sitt ändamål. Jag har i detta hänseende att åberopa stöd af en auktoritet, som i detta fall säkerligen ingen i denna Kammare skall jäfva, nemligen Herr Statsrådet och Chefen för Ecklesiastik-departementet, som å 48:de sidan i statsråds-protokollet säger: "Genom de goda resultat, hvilka häraf äro att förvänta, och genom den under sådan förutsättning synnerligen stora förmånen af längre betänketid, innan valet af linie behöfver göras, skola utan tvifvel många, som under andra förhållanden valt den klassiska linien, finna sig hågade att inhemta sina insigter på den reala". Hvar kan väl tydligare och klarare uttalas att reallinien skall få större frekvens? Men denna större frekvens förekommes å andra sidan genom att de högre realklasserna indragas vid så många läroverk. Jag behöfver icke i denna Kammare erinra att, om reallinien då verkligen vinner detta allmännare intresse, skola här icke vid kommande Riksdagar saknas röster af personer, hvar och en yrkande på att högre realklasser måtte inrättas i den stad han representerar; och om dessa röster än hvar för sig icke så mycket gälla, kunna de dock genom förening komma att vinna seger i voteringarne, och då blir hela det antagna systemet rubbadt.

Slutligen har Riksdagen uttalat en befintlig åsigt derom, att skola och gymnasium borde åtskiljas, så att särskilda bildningsanstalter upprättades för hvardera. I Riksdagens skrifvelse heter det nemligen, hurusom det blifvit anmärkt, "att sammanförandet i samma läroverk såväl af skola och gymnasium som ock af båda bildningslinierna — den klassiska och den reala — vållat, att åtskilliga läroverk blifvit så öfverfyllda, att disciplinen icke alltid kunnat nöjaktigt öfvervakas, hvarjemte denna förening på de flesta ställen ansetts menlig för undervisningen, särdeles å den reala linien". Herr Statsrådet har visat, att detta skiljande mellan skola och gymnasium icke kan försiggå utom af andra skäl, äfven helt enkelt derföre, att läroverkshusen äro så uppförda och beräknade i afseende på storlek, att man icke kan ifrågasätta någon sådan söndring; och i både det skälet och de andra instämmer jag. Således har i detta hänseende den antydda önskan icke kunnat uppfyllas. Deremot har önskan om åtskil-

jande af den klassiska och den reala bildningslinien blifvit, hvad de högre klasserna beträffar, uppfylld; men på hvad sätt? Jo, såsom jag nyss sade, genom att realklasserna blifvit föreslagna att indragas på större delen af våra elementarläroverk, något som väl Riksdagen vid närmare besinnande icke lär kunna antaga.

Vidare föreslås särskilda lärare för den klassiska och särskilda för den reala linien, en anordning hvars ändamålsenlighet jag icke kan förstå, ty jag inser icke, hvarför icke en skicklig lärare, t. ex. i kristendom å latinlinien, skulle kunna undervisa jemväl å reallinien, om eljest undervisningstimmarna kunna ordnas derefter, eller hvarföre en skicklig lärare i matematik på reallinien ej skulle få användas för den klassiska liniens undervisning. För öfrigt har genom inrättande af dessa särskilda lärareplatser staten blifvit så förtyngd, att en hufvudsaklig del af kostnaden just derigenom uppkommit. Utskottet har föreslagit hufvudämnen för lektorerna, och om dessa hufvudämnen blifvit på förhand bestämda, hade man kunnat bedöma, huruvida möjligen några af dessa lektorsplatser kunna besparas och ersättas med adjunksbefattningar, hvilket, såsom jag tror, skulle varit till lättnad för läroverksstaten, som år för år förstoras.

Men huru har vidare denna omorganisation af elementarläroverken tänkts? Jo så, att maximum af lärjungar i hvarje klass skall bestämmas till 36. Nu ber jag få erinra att komitéen föreslog ett maximum af 40 i de fem lägre klasserna och 30 i de fyra öfre, och den gjorde det med afseende på alla de olägenheter, som medföljer rubbningar af antalet i den ena eller andra klassen. Herr Departementschefen har ock vitsordat komitéens förslag såsom "väl beräknadt". Men komitéen hade bredvid detta satt möjligheten för åtskilliga ynglingar, som fylla de lägre klasserna, att ingå i pedagogierna. För min del har jag reserverat mig emot förslaget om pedagogierna, men jag kan icke annat än i detta hänseende, nemligen beträffande maximiantalet lärjungar, gilla komitéens åsigt, att pedagogierna kunde fylla uppgiften att intaga ynglingar, som afvisades från elementarläroverken, helst sådana ynglingar icke ämnade gå i skolan mer än några år. Men i Statsrådets förslag är förhållandet ett annat; det upptager ej pedagogier, och huru skola således de bildningssökande ynglingarne kunna rymmas? Jag vill här upplysa att vid icke mindre än 19 af våra 31 fullständiga elementarläroverk var lärjungeantalet i andra klassen under höstterminen 1872 högre och i flera fall betydligt högre än 36. Hvart skulle nu de öfvertaliga taga vägen, om det Kongl. förslaget antoges? Jo, säger Herr Statsrådet, man skall återförvisa dem, som icke bo inom det egentliga läroverksområdet, till de skolor som finnas närmare deras hem. Javäl, men det är temligen klart att man icke på detta sätt kan hindra en för stor tillströmning på alla håll, ty det kan ju då inträffa, att de läroverk, dit dessa hänvisas, blifva öfverfyllda. Jag vill då söka visa huru det skulle gå om principen konsekvent tillämpades. Sid. 45 i statsrådsprotokollet såges: "Då det emellertid lätt kunde hända, att ett större antal, än det föreskrifna, vid ett intagningsförhör befunnes ega erforderliga insigter för inträde i skolan, så torde vissa bestämmelser böra lemnas till efterrättelse för vederbörande, huru vid sådant fall de egde att förfara, och synes mig i detta afseende böra iakttagas, att, bland de till inträde fullt berättigade, de främst borde intagas, som egde sitt hem i den

kommun, der läroverket vore beläget, sedan de, som bodde inom det läroverket tillhörande område, allt efter deras högre ålder, och slutligen äfven af de utom detsamma boende den först, hvilkens hemvist vore till läroverket närmare beläget". Nu frågar jag huru härmed i verkligheten skulle gå? Det säges att vid pröfningen af dem, som skulle intagas, lärarne skulle vara mycket noggranna, enär rättigheten att intagas deraf är beroende. Men, mine Herrar! är det icke i allmänhet fallet att endast ynglingar falla igenom vid pröfningen på grund deraf, att deras kunskaper äro alldeles otillräckliga? Kunskaperna visa sig i allmänhet vid denna första pröfning vara medelmåttiga, och endast i få fall kunna de sägas vara mycket goda, eller motsatsen. Således äro lärarne i allmänhet hänvisade till att, som en gammal regel lyder, "heldre fria än fälla", ty de stå icke till svars om de, till följd af en dunkel aning om att ynglingen icke kan följa med undervisningen, underkänna honom, utan de måste hafva fullgiltiga skäl. Antag då att en 40, 50 å 60 ynglingar äro anmälda till pröfning — hvilka blifva de som enligt regeln komma in? Jo, stadskommunernas barn, hvilka för öfrigt på förhand bäst kunna känna till fordringarne, hvaremot landtkommunernas barn, då utrymme icke vidare finnes, få vända om och, i bästa fall, gå till andra läroverk. Exempelvis vill jag här nämna, att i Lunds stift, enligt komitéens medelberäkning för år 1869—1871 antalet ynglingar i andra klassen vid elementarläroverken utgjorde 409. Således skulle de 11 läroverken ej kunna rymma hela antalet, icke ens under förutsättning att inträdessökande från det vestliga Skåne finge begifva sig till Sölvesborg och Ronneby, och i staden Stockholm skulle, ej ens med det nya läroverk, hvars inrättande föreslagits, det lärjungeantal som under samma år fanns i 1:sta och 2:dra klasserna respektive 258 och 315 kunna emottagas af de 6 läroverken, hvilka blott kunde rymma 216. Ej heller i Göteborg skulle läroverken visa sig tillräckliga för dem, som ville anlita dem, om samma medelberäkning toges till måttstock.

Jag skulle kunna fortsätta med dessa upplysningar, men det jag sagt torde vara tillräckligt. Jag vill nu vända mig något mot Departementschefens resonnement i denna del. Han säger, att bland rikets högre elementarläroverk är det endast 11, som ega ett lärjungeantal, öfverskridande 324, eller det tal, som skulle blifva maximum för de enkla fullständiga läroverken, och att man genom att från dem utgallra de lärjungar, som tillhöra andra områden och de realister som nu der finnas i de högre klasserna, skulle kunna nedbringa lärjungeantalet till förenämnda normalbelopp. Men huru skall detta resultat vinnas, eller rättare sagdt, på hvilka förhållanden hvilat den anställda jernförelsen? I ena fallet är antalet 324 på det sätt åstadkommet att alla klasser ända upp tänkas fylla med 36 lärjungar, men i det andra, det närvarande, äro dessa 324 så fördelade, att stundom 60 å 70 befinna sig i hvardera af de lägsta klasserna, särskildt den andra, under det blott 10 å 20 lärjungar finnas i de högre. Och huru blir det då möjligt att läroverken i sin helhet kunna rymma det föreslagna antalet? Icke kan man taga lärjungar som förgäfvos söka inträde i lägre klasser, enär antalet der är fullt, och, utan afseende på deras kunskapsgrad, sticka in dem i de högre klasserna, och kan man icke det, så betyder det naturligtvis ingenting att dessa högre klasser ej äro fullsatta och derigenom

totalantalet mindre. Detta Departement-chefens resonnement förfaller således vid närmare skärskådande. Men, säges det, man skulle gifva rättighet för eforus eller inspektor att, om hinder möter för emottagandet af en eller annan bland distriktets egna skolbarn, på af rektor gjord anmälan i visst fall medgifva undantag från den meddelade föreskriften. Detta kan naturligtvis endast gälla, der fråga är om några få. Vidare heter det: "der flerårig erfarenhet redan visat, att läroverket, med iakttagande af de föreslagna bestämmelserna, ändock skulle blifva otillräckligt för distriktets skolungdom kunde efter underdånig anmälan om förhållandet nödiga parallellklasser anbringas till dess nytt särskildt läroverk i orten inrättades. Jag ber Herrarne observera, att det enda, som man genom det föreslagna maximiantalet velat undvika och så att säga kasta ut genom hufvudporten, således lätt kan återkomma genom en bakport, derigenom att rättighet medgifves att inrätta parallellklasser der läroverket visat sig otillräckligt. Följden deraf blifver, att man, då en sådan anordnats i första eller andra klassen, på många ställen måste behålla densamma flere klasser uppåt, möjligen hela läroverket igenom, och inträffar detta så blifver den föreslagna staten endast skenbar, ty kostnaderna komma då att i högst betydlig grad öfverstiga hvad som beräknats, emedan större lärarekrafter behöfvas.

Då jag nu nämnde staten, så ber jag att få säga, att densamma ännu icke på många år kan tillämpas, ty den fordrar, att vid en mängd läroverk många lärare skola hafva afgått för att bereda medel hufvudsakligen till nya lektorsplatsers inrättande m. m.; och det är således klart, att innan dessa nya platser kunna besättas, så många år förflyta, att meningarne kunna blifva så helt och hållet förändrade och förhållandena i landet så omgestaltade, att organisationen icke kan genomföras. Således ligger i den beräknade staten icke någon garanti för att öfvergången blifver möjlig annat än på en lång tid, och under denna öfvergångstid blifver ställningen mycket värre än nu, enär det nya skicket icke kan fullständigt tillämpas, och det gamla icke får oförändradt bibehållas. Utskottet tyckes också hafva insett detta, då det afstyrkt antagandet af den föreslagna staten och hemställt om framläggande af ny stat.

Jag tror mig således hafva visat, att icke ett enda af de hufvudsakliga önskningsmål, som Riksdagen i sin underdåniga skrifvelse antages hafva åsyftat, blifvit på ett fullständigt och betryggande sätt vunnet genom det nya förslaget, och det synes mig som detta förslag innebär så många olägenheter och svårigheter — jag har dock icke omtalat dem alla — att deraf lätt kan uppstå en ganska stor fara för bildningen i vårt land. Hvad nu denna fara beträffar, så är det lätt förklarligt om undernämnda förhållanden privata läroverk mer och mer uppstå inom landet, och om således just den till stor del kostnadsfria undervisning, som varit ett af våra förnämsta företräden, i viss mån försvinner, i det de förmögnare klassernas barn komma att undervisas i de väl inrättade och ordnade privatläroverken, hvaremot statens läroverk komme att besökas af dem, som icke hafva råd att sätta sina barn i de enskilda läroverken, och detta skulle på ett störande sätt ingripa i vår nationela bildning, hvilken i motsats mot andra länders är tillgänglig för alla klasser, något, hvarigenom den s. k. ståndscirkulationen kan sägas hafva blifvit i viss mån befrämjad.

Nu kan man visserligen påstå, att det finnes åtskilligt i förslaget, som är värdt att taga vara på och åtskilligt som är förkastligt, men jag varnar Riksdagen att gifva sig in på att antaga den ena eller andra punkten men afslå andra, ty det torde vara klart, att man vid en skolorganisation bör betrakta saken i hela dess sammanhang och icke taga endast en eller annan del deraf utan att veta om den passar in på det hela:

Då jag emellertid för min del hyser en bestämd öfvertygelse derom, att det framlagda förslaget icke är för vårt undervisningsväsende gagneligt, yrkar jag afslag å första punkten, med det uttalande, att jag vill att förslaget i sin helhet skall förkastas, på det att frågan i en annan form och fullständigare utredd måtte komma tillbaka vid ett annat tillfälle, då Riksdagen måhända bättre blir i stånd att bedöma och pröfva hvad som i frågan bör göras eller icke.

Herr Berggren: Jag beklagar att jag icke kan i allo instämma med den nästföregående talaren. Ehuru jag lika med honom är fullt medveten om det föreliggande ärendets stora vikt och betydelse, så skall jag dock fatta mig i all korthet och blott yttra mig så mycket som erfordras för att antyda min ställning till frågan.

Likasom all borgerlig lagstiftning i allmänhet icke kan eller bör under någon lång tid vara stillastående, utan måste lämpa sig efter samhällets utveckling och förändrade åskådningssätt om hvad som är rätt och billigt, likaså förhåller det sig med lagstiftningen för elementarläroverken. Men, likasom man i förra fallet icke bör vidtaga en förändring förr än den af det allmänna medvetandet kräfvades såsom nödvändig, så bör man icke heller göra det i afseende på läroverken, förr än behovet af en förändring är tydligt och af sakkunnige män mera allmänt erkänt. Ser man tillbaka på de författningar, som under de sednaste 25 åren i detta ämne utfärdats, så kan man icke bortresonnera den uppfattning, att de många förändringar som skett, antingen icke varit behöfliga eller icke väl betänkta, ty under dessa år har vår läroverksstadga icke mindre än 5 gånger undergått mer eller mindre genomgripande förändringar. Jag vill blott erinra om de olika stadgandena af 1849, 1856, 1859, 1865 och 1869. Den närmast föregående har knappast hunnit vinna tillämpning inom läroverken, förrän en rubbning genom en ny stadga uppkommit och man måst börja bygga på nytt. Under sådana förhållanden må det icke vara underligt, om de, som med intresse hafva följt denna fråga, och särdeles de män, som hafva befattning dermed, noga betänka sig, innan de antaga ett nytt förslag. Ett sådant bör likväl antagas, i fall en brist i det befintliga förefinnes, hvars undanrödjande icke tål något uppskof, och jag tror, att i förevarande fall en dylik brist verkligen finnes. Dertill räknar jag i första rummet att ynglingarnes tid och krafter i allt för stort öfvermått tagas i anspråk vid elementarläroverken. Jag är i detta afseende af annan åsigt än den föregående talaren. Han förmenade att detta ämne borde närmare undersökas. Jag vet dock icke huru en sådan undersökning skall ske, ty det är väl först i en framtid, som resultatet visar sig, om ynglingarne under skoltiden blifvit öfveranstängda eller icke, men hvad man nu kan se, det är, att 10—12 års gossar upptagas med stillasittande i skolan 6 timmar dagligen, inberäknadt öfningstimmarne, och

sedermera i hemmet minst 2 timmar med lexläsning. Detta är för mycket, aldrig helst då man tager i betraktande den tankeanstängning, som dervid tages i anspråk. Jag tror således, att i detta afseende en förändring är af nöden.

Äfven i ett annat afseende torde en förändring erfordras, nemligen i fråga om det grundläggande ämnet för språkundervisningen. Vi befinna oss för närvarande härutinnan på ett halfhetsstadium som icke bör få fortfara. Det heter visserligen, att tyska språket skall vara det grundläggande, men redan i andra klassen inträder latinets med så öfvervägande antal timmar, att tyskan icke längre intager hufvudrummet. De många förändringar som egt rum tror jag hafva sin rot i den lifliga och häftiga striden om de gamla språkens rätta plats inom läroverken, och jag antager, att deri låg också kanske den klämmande skon hos den föregående tälaren, ehuru han icke yttrade sig något närmare i detta afseende. Att latinets, ty derom är väl i första rummet fråga, intagit en dominerande ställning inom läroverken, finner jag hafva varit fullt välgrundadt. Latinet har ända i detta århundrade varit icke blott statens och kyrkans utan äfven vetenskapens universalspråk. Det är modren till de lefvande romanska språken och det har på grund af sin ställning såsom vetenskapens språk äfven tryckt sin prägel på de germaniska språkens daning; men dess ställning är dock numera en helt annan än förr. Det har förlorat sitt välde såsom bildningens universalspråk. Fordringarne på bildning för det praktiska litvet äro helt andra nu, än de förr varit, och andra läroämnena hafva giltiga anspråk på erkännande inom läroverken. Om det då på samma gång visar sig, att latinets såsom grundläggande för undervisningen gör det nästan omöjligt att ordna densamma på ett för tidens behof tillfredsställande sätt, så må det "maka åt sig". Då jag säger detta, erkänner jag på samma gång, att jag ingalunda är fri från de ofta omtalade "fördomarne" om latinets förträfflighet såsom grundläggande för språkundervisningen. Det borde för denna sin egenskap begynna redan i första klassen, men då ett yrkande i sådan syftning under nuvarande förhållanden icke har någon utsigt att vinna framgång, så anser jag det bättre, att nu taga steget ut och, såsom här föreslagits, uppskjuta latinets till fjärde klassen. Längre anser jag, att man för närvarande icke bör gå, så länge icke fordringar vid universiteten blifvit i någon mån förändrade. Genom detta stadgande vinner man onekligen en del af det önskningsmål, som Riksdagen i sin år 1870 aflåtna underdåniga skrifvelse uttalat, ty först och främst blifver på detta sätt undervisningen verkligen för alla gemensam och likartad i de 3 första klasserna. För det andra vinnes äfven den fördel, att lärjungarne ur tredje klassen kunna gå ut i lifvet med en visserligen till omfånget ringa, men dock någorlunda afslutad bildningskurs, i det deras tid icke behöft upptagas af för dem icke oundgängligen nödvändiga ämnen. En tredje fördel är den, att lärjungen får besinningsstid på sig, innan han behöfver välja bildningslinje, och det lemnas honom eller hans målsman tillfälle att utröna, åt hvad håll hans anlag ligga. Jag tror således, att det icke är skäl att längre hålla på latinets såsom begynnelse-språk, utan att det i detta afseende bör "maka åt sig". Tyskan skulle då intaga dess rum och afslutas på den klassiska linjen redan i femte klassen. Jag kan icke förneka, att jag mot detta hyser betänkligheter, men jag

inser, så vidt jag kunnat genomskåda det af Herr Departements-chefen framlagda system, att en sådan åtgärd lärer vara nödvändig för att bereda utrymme för andra ämnen.

Hvad naturvetenskapen beträffar, så biträder jag helt och hållet Utskottets derom uttalade åsigt. Det kan icke gå an i våra tider, att lärjungarne blott till femte klassens slut få förkofra sig i detta ämne och inhemta elementerna deri. Hittills har bland naturvetenskaperna företrädesvis botaniken blifvit drivfen inom våra elementarläroverk och detta redan från lägsta stadiet. Något missnöje har försports deröfver och detta med skäl, ty år 1856, då organisationen trädde i verket, voro lärarne kanske icke så beredde att behandla detta ämne. Numera hafva de visserligen blifvit det, men jag tror, att sjelfva ämnet, isynnerhet dess terminologi mindre lämpar sig för de lägsta klasserna, hvaremot en annan del af naturvetenskapen, nemligen zoologien, synes mig böra der lämpligen kunna införas. Både Kongl. Maj:t och Utskottet hafva uttryckt den åsigt, att i de fem lägsta klasserna skulle förekomma naturlära. Jag tänker mig detta såsom ett kompendium af det allmännaste i alla brancher af naturvetenskapen och jag medgifver, att detta kan vara nyttigt, men jag har svårt att tänka mig, att denna undervisning skulle kunna ordnas så att den kan hafva det välgörande inflytande på ynglingarne, som en systematiskt ordnad vetenskap, sådan som zoologien, kan medföra. Zoologien passar särdeles väl såsom läroämne, åtminstone från och med den tredje klassen. När vi komma till den punkt, som handlar härom, ämnar jag således yrka, att Utskottets förslag i denna del måtte i den af mig nu angifna riktning förändras.

I öfrigt vill jag icke följa den föregående talaren i spåren. Äfven jag hyser betänkligheter i åtskilliga punkter af det framlagda förslaget, men i det stora hela helsar jag detsamma välkommet och tror att, om det vinner Riksdagens bifall, det skall lända vår uppväxande ungdom och fäderneslandet till stor bättnad.

Jag yrkar bifall till första punkten i Utskottets betänkande.

Herr von Schoultz: Då jag straxt efter den andre talaren i ordningen anmälde mig att erhålla ordet, var det mig obekant, hvilken ställning till den föreliggande frågan han intog, och det var min afsigt att endast hålla mig till den punkt i utlåtandet, hvilken nu är föremål för öfverläggning, nemligen den första. Den ärade talaren har emellertid, med hänsyn till sin uppfattning af förslaget i dess helhet ansett sig skyldig att, för att bestyrka skälen för det afslag han yrkat å såväl Kongl. Maj:ts som det Särskilda Utskottets förslag, taga en öfversigt öfver frågan i hela dess vidd, naturligtvis derunder upphemtande en mängd skäl för sin åsigt; men att följa honom på detta område anser jag mig desto mindre befogad och skyldig till, som, enligt hvad jag har mig bekant, en af Utskottets medlemmar, en skolman, sjelf bevandrad på detta område, med lång erfarenhet i skolans angelägenheter och som med en och annan lindrigare afvikelse anslutit sig till förslaget, förmodligen kommer att till bemötande upptaga och vederlägga de särskilda punkterna af hans resonnement. Jag ber endast att få, såsom en allmän reflexion, hålla

hålla mig till hans yttrande, att skollagstiftningen måste byggas på erfarenhetens grund. Nåväl, det är gifvet, att den regeln gäller för all lagstiftning; ingen lagstiftare kan, det må nu vara fråga om hvilken lag som helst, göra sig oberoende af erfarenhetens lärdomar. Han uppställde vidare den frågan, huruvida ett sådant byggande i förevarande fall med tillräcklig noggrannhet egt rum, en fråga som han för sin del besvarade med nej, och hänsköt till vårt behjertande litet hvar, huruvida vi ens *kunnat* fullständigt sätta oss in i frågan i anseende till den korta tiden betänkanDET för oss varit tillgängligt, hvarjemte han påminde oss om, att densamma icke blifvit remitterad till vederbörande fackmän och skolmyndigheter, hvilka borde fått tillfälle att derom yttra sig. Men äfven antaget att så vore förhållandet, och om de fel, som, enligt den ärade tälarens åsigt, finnas såväl i det Kongl. förslaget som i Utskottets, vore så stora som han förmenat, ligger dock i dessa omständigheter, enligt min uppfattning, ingen tillräcklig stark basis för ett veto mot Utskottets förslag i dess helhet, således ej heller för förkastande af den nu förevarande punkten. Vill man tala om erfarenheten, hvarpå man skulle bygga, så vågar jag för min del säga, att det är allmänt känt, att den nuvarande organisationen af elementarläroverken är otillfredsställande; erfarenheten har alldeles otvetydigt ådagalagt, att så är förhållandet. Jag tror att man skall kunna uppleta ganska få målsmän och föräldrar, ja, jag vågar nästan föreställa mig icke ens många skolmän, som hysa en motsatt åsigt, som icke vilja medgifva, att den nuvarande skolorganisationen är mindre tillfredsställande. En förändring behöfves, detta är en erfarenhet, hvarpå man fullt säkert kan bygga. Men, kan man fråga, huru skall man af denna erfarenhet kunna sluta till huru vidsträckt förändringen bör blifva, till hvilka detaljer o. s. v. den bör sträcka sig, hvilken erfarenhet skall i det afseendet vara gifven, för att målet, en bättre och mera tillfredsställande organisation af skolorna, må kunna vinnas? Mig synes det, som behöfdes härför ingen annan erfarenhet än den nyss åberopade. Missnöjet med den nuvarande organisationen har uppstått till följd af de mindre gynnsamma resultaten af den nuvarande skolbildningen. När man ser huru dessa resultat klandrats, så kommer man helt naturligt tillbaka till de orsaker, hvilka alstra denna otillfredsställelse. Man bygger således oupphörligen, så att säga, på erfarenhetens rön, så att icke kan man gerna tillbakavisa frågan dermed, att det icke finnes tillräcklig erfarenhet att bygga på; jag tror att det finnes en ganska stor sådan. Att man från den sidan, som icke vill reformer, säger till oss, icke fackmän, att vi icke hunnit sätta oss in fullkomligt i saken, är för öfrigt ganska naturligt. Men jag svarar, att de ärade skolmän, som skulle upplysa oss, hafva sjelfve gjort att vår forskande blick blifvit skymd, de stridiga meningarne dem emellan hafva gjort oss ovissa om hvad som är riktigt eller oriktigt. I min kommun t. ex. hafva många och långa öfverläggningar mellan skollärarne egt rum angående denna fråga, men lärarne der som annorstädes, äro delade i tvänne skilda läger, hvarterda öfverbjudande hvarandra med skäl och bevis för, att dess åsigt är den rätta och motsidans den orätta. Jag tror att, om man än åratals igenom lyssnade på dessa skäl, så skulle man ändå förblifva lika tveksam, såvida

det icke finnes vissa fakta, som för den uppmärksamme betraktaren äro temligen öfvertygande. Bland dem, som äro öfvertygade om det otillfredsställande uti eller, rättare sagdt, olämpligheten af den nuvarande organisationen, är äfven jag, och detta icke endast på grund af den erfarenhet jag vunnit genom iakttagelser i sådana fall, der observationsförmågan naturligen är skarpast, genom fadersögat och faderskänslan, utan äfven till följd af iakttagelser bland den omgifning, som, utan att vara fäst vid mig med så starka band som dessa, likväl stått mig tillräckligt nära för att skärpa blicken.

Den ärade talaren framställde vidare en mängd sanningar, sanningar som ingen lärar kunna jäfva, men som ändock, efter min uppfattning, icke kunna anses utgöra tillräckliga skäl att undanskjuta hela frågan. Han talade t. ex. om de stora anspråk, man ställer på skolan, anspråk som, yttrade han, blifva större derföre, att man glömmar den samverkan, som bör ega rum mellan skolan och hemmet. Han talade om att skolan skall vara en förberedelse för den blifvande verksamheten i lifvet; och detta är också en sanning. På det sättet anfördes en hel mängd sanningar, men från hvilka det var omöjligt att hemta några skäl för det yrkande, hvartill den ärade talaren kom. Men, som sagdt, det tillhör en efter mig anmäld talare att vidare bemöta den ärade talarens anmärkningar; jag vill nu öfvergå till den första punkten.

Kongl. Maj:t har, som Herrarne finna, i första punkten framställt ett förslag, som Utskottet med hänsyn till sin uppfattning af saken funnit sig föranledt att föreslå en förändring uti. Den frågan uppstår således, om man håller sig till denna första punkt, huruvida Kongl. Maj:ts förslag eller Utskottets bör bifallas. Utskottet motiverar sitt förslag sid. 14 i betänkandet sålunda: "Då det likväl ej är tänkbart, att alla de naturvetenskapliga disciplinerna kunna der få plats, borde enligt Utskottets öfvertygelse egentlig naturalhistoria (zoologi och botanik) få företräde framför de öfriga, af bland andra det skälet, att de förstnämnda ämnena äro mer än kemi och fysik egnade att utveckla iakttagelseförmågan och sinnet för systematisk anordning." Kongl. Maj:t åter i sin nådiga proposition sid. 6 säger: "Från läroämnena i de öfre klasserna å den reala linien borde åter uteslutas naturalhistorien, till förmån för de andra naturvetenskapliga ämnena, fysik och kemi, dels, derföre, att dessa ämnen i allmänhet ega för den reala bildningen en vida större vikt, dels ock emedan studiet af naturalhistorien icke gerna kan undvara all insigt i det latinska språket."

För min del tror jag, att det förslag Kongl. Maj:t i denna punkt framlagt, är det riktiga, enär Kongl. Maj:t har fäst blicken på vigten för den reala bildningen af kunskap i kemi och fysik framför insigter i zoologi och botanik, hvaremot Utskottet såsom jag nyss nämnt, velat tillerkänna de tvänne sistnämnda ämnena företrädesvis förmåga "att utveckla iakttagelseförmågan och sinnet för systematisk anordning." Jag befarar visserligen i hög grad, att om jag i ifrågavarande fall fäster större afseende på Kongl. Maj:ts åsigt än Utskottets, jag skall komma att blifva ansedd för partisk, enär jag, som det kanske torde vara åtskillige bland Herrarne bekant, har den äran representera lärareverksamheten för ett af dessa af Utskottet för zoologien och botaniken tillbakasatta ämnen; men jag

hemställer dock, om icke sednare tiders erfarenhet visat, att iakttagelseförmågan i så hög grad som möjligt pröfvas och skärpes just uti dessa tvänne naturvetenskapliga discipliner, genom hvilkas tillhjälp man, i korthet sagdt, i den nyare tiden förmått göra, hvad som icke blott den klassiska forntiden utan äfven medeltiden förgäfvos eftersträfvat, nemligen intränga i lifvets hemligaste verkstäder, besvara den frågan, huru lifvet tillgår i dess första begynnelsepunkt, huru det börjar utveckla sig hos den ringa atomdelen inom djur- och vextlifvet, i sjelfva cellen. Den frågan hade botaniken och zoologien, åt sig sjelfva lemnade, aldrig varit i stånd att besvara. Man kan måhända invända, att det är egentligen eller hufvudsakligen instrumentet, som framkallar denna numera i så hög grad stegrade iakttagelseförmåga. Men den som har gjort dylika undersökningar, han vet hvad som derutöfver erfordras; han vet att instrumentet härvid ensamt icke är tillräckligt; han vet att, utan den subjektiva förmågan att iakttaga, att följa företeelserna, se färgskiftningarne, formbildningarne o. s. v.; med andra ord, att, utan användande af sinnets alla finaste hjälpmedel, alla instrumentala observationer skulle vara alldeles otillräckliga för att kunna iakttaga, hvad man bör iakttaga. Jag skulle trötta Herrarne genom att närmare söka bevisa min åsigt om fysikens och kemiens företråde i nu ifrågavarande hänseende; men redan genom det anförda tror jag mig i någon mån hafva ådagalagt, att dessa vetenskaper, vare detta sagdt med all aktning för zoologien och botaniken med hänsyn till deras inflytande på iakttagelseförmågan, väl häfda sin plats inom undervisningen, och att, om ett val måste göras mellan dem och zoologi samt botanik, företrädet bör i de fall, nemligen som här i första punkten af förslaget äro förhanden, lemnas åt dem. Kongl. Maj:ts förslag är således i det afseendet, enligt min öfvertygelse bättre än Utskottets.

Vill man sedan, som Kongl. Maj:t, ytterligare taga i betraktande fysikens och kemiens betydelse med hänsyn till det praktiska lifvet för den ungdom som i framtiden skulle egna sig åt praktiska sysselsättningar, så vågar jag påstå, att en snart sagdt otalig mängd förhållanden finnas, der fysiska och kemiska kunskaper äro oundvikligen nödvändiga.

Beträffande återigen den andra punkten i klämmen, eller det inflytande zoologien och botaniken, enligt Utskottets förmenande skulle, i jemförelse med fysiken och kemien, utöfva på "sinnet för systematisk anordning", tror jag det är allmänt bekant, att de sistnämnda vetenskaperna utan just denna systematiska anordning, som för dem är alldeles oundgänglig, omöjligen skulle kunna nått den utveckling, de för närvarande ega. De matematiska hjälpmedel dessa båda vetenskaper och isynnerhet fysiken, derjemte erfordra för vinnande af en klar och fullt logisk deduktion, framlästra hos lärjungen en styrka, en reda i tankegången, hvilken, som jag tror, ingen vill förneka, hvarjemte det just är den matematiska deduktionens tillämpning på dessa vetenskaper, som bragt dem till deras närvarande höjd och gifvit dem en vigt och betydelse i rent vetenskapligt hänseende, som ingen förr ens kunde ana.

Resultatet af det sagda är, att, då vi i nu förevarande punkt hafva att välja mellan Utskottets förslag och Kongl. Maj:ts, vi, enligt min åsigt, böra bifalla det sednare, hvilket bifall jag således för min del yrkar.

Herr Huss: Den förste ärade talare, som uppträdde i denna fråga, beklagade, att ett så viktigt ärende skulle förekomma i riksdagens elfte timma. Häri instämmer jag till alla delar och beklagar, att Riksdagens ledamöter haft så kort tid att begrunda ett ämne af så omfattande betydelse. Detta kan dock numera icke hjälpa. Vi måste fatta vårt beslut.

Med begagnande af den rätt, som på talmannens framställning blifvit beviljad, att diskutera frågan i dess helhet utan att ingå i bedömande af specialiteter, anholder jag att till en början få yttra några ord om den form, i hvilken den Kongl. propositionen framträtt. Jag ber om ursäkt, ifall jag skulle synas för mångordig.

Den Kongl. propositionen eller rättare det dervid bilagda af Kongl. Maj:t godkända anförande till statsrådsprotokollet af Departements-chefen består af tjugosju punkter, af hvilka endast de sju sista tillhöra Riksdagens bedömande, hvaremot de tjugo första höra under Kongl. Maj:ts uteslutanda lagstiftningsrätt. Likvisst vill det synas som äfven dessa sistnämnde blifvit hänskjutna under Riksdagens pröfning. Man kan väl fråga, hvad meningen härmed är. Hvilken är meningen, då Kongl. Maj:t såsom det står i propositionen, godkänt Departements-chefens förslag i en fråga — de tjugo första punkterna nemligen — der Kongl. Maj:t ensam, oberoende af Riksdagen, har beslutande rätt? Då Kongl. Maj:t godkänt ett sådant lagförslag eller rättare principerna för en ny skollagstiftning, är det då icke lag i och med detsamma? Dertill fordras ju blott dess publikation såsom sådan. Här har Kongl. Maj:t godkänt åtminstone principerna i det framlagda förslaget, och då dessa principer tillhöra Kongl. Maj:ts uteslutande af Riksdagen oberoende lagstiftningsrätt, hemställer jag, för hvilket ändamål Riksdagens omdöme inhemtas? Är det för att lemna Riksdagen tillfälle att uttrycka sina åsikter? Men om dessa då utfalla olika med Kongl. Maj:ts, skall då Riksdagen söka förmå Kongl. Maj:t att, med frångående af ett redan fattadt beslut, fatta ett annat enligt Riksdagens beslut? Sådant synes mig icke vara rätt konstitutionellt, att nemligen, som man säger, sätta Kongl. Maj:t i mellanhand, att genom ett möjligt tillbakatagande af ett redan fattadt beslut, liksom erkänna att detta beslut ej varit det riktiga. Måhända är det för hårdt sagdt, men jag har svårt undertrycka denna tanke. En annan förklaring, hvilken jag dock måste anse oantaglig, vore, att, Kongl. Maj:ts regering velat flytta gp Riksdagen ansvaret för dessa lagstiftningsprinciper, om de af Riksdagen godkännas, på det att, derest de sedermera funnes otillfredsställande, å åskulle kunna sägas: sådant har Riksdagen sjelf beslutat. Jag lemna till Herrarnes bedömande, om jag till dessa mina tvifvelsmål har någon grund eller icke. Sjelf är jag åtminstone ganska villrådlig om den riktiga uppfattningen i detta hänseende.

Ytterligare hemställer jag till Kammaren den formfråga: är det lämpligt och fullt öfverensstämmande med vårt statsskick, att Kongl. Maj:t till Riksdagens bedömande öfverlemnar principer för lagstiftning, hvars detaljer tillkommer Kongl. Maj:t att allena bestämma? Ty hvad följer, äfven om Riksdagen gillar sådana principer? Vi veta väl, huru elastiska principer äro, och huru inom samma ram af principer, kan innefattas

så olika stadganden, att den verkliga lagstiftningen, som af deras tillämpning kan följa, kunde blifva helt olika mot hvad man vid principernas antagande föreställt sig. Jag tror derföre, att det ligger en viss våda uti att godkänna principer för lagstiftning, och att Riksdagen egentligen icke borde befatta sig dermed. Det lärer och vara något så sällsynt att principer för lagstiftning blifvit af Kongl. Maj:t framlagda till Riksdags bedömande, att — om jag ej alltför mycket misstager mig — detta endast ett eller kanske par gånger sedan 1809 inträffat. Jag får äfven fästa uppmärksamhet derå, att Kongl. Maj:t, så vidt jag kunnat finna, i propositionen icke uttryckligen begärt Riksdagens utlåtande öfver de ifrågavarande principer, som innefattas uti de tjugo första punkterna af Departements-chefens af Kongl. Maj:t godkända principförslag. Kongl. Maj:ts ord äro nemligen följande: "sedan Kongl. Maj:t jemväl tagit under nådigt öfvervägande ett inom dess Ecklesiastik-departement uppgjort förslag till grunder för en i vissa delar förändrad anordning af rikets elementarläroverk, vill Kongl. Maj:t, med godkännande af berörda förslag, härmed, enär för denna anordning erfordras i åtskilliga delar Riksdagens medverkan, i sådant afseende" — (d. v. s. i de delar, der Riksdagens medverkan erfordras) — "föreslå Riksdagen" etc. Hvad sedan nämnes såsom Riksdagen föreslaget, hänför sig endast till innehållet i de sju sista punkterna af Departements-chefens anförande till statsråds-protokollet. Det synes således, såsom hade Kongl. Maj:t förbehållit sig sjelf att besluta om de ämnen, som innehållas i de tjugo första punkterna, och såsom vore Riksdagen icke pliktig yttra sig öfver annat än hvad uti de sju sista innehålles.

I dessa formfrågor kan jag visserligen hafva misstagit mig, ty jag är icke så särdeles hemmastadd i formerna för sådana ärenders behandling, men jag har ansett mig böra nämna mina tvifvelsmål. En reservant vid det Särskilda Utskottets betänkande från Första Kammaren, Herr Rydin, har anmärkt, att skäl finnas att anse laga former vid ärendets beredning icke vara iakttagna, i det icke, på sätt 10:de § Riksdags-förordningen uttryckligen föreskrifver, upplysningar från vederbörande embetsverk blifvit inhemtade rörande läroverks-komiterades underdåniga betänkande och förslag. Således torde, om denne reservants åsigt är grundad, ifrågavarande ärende kunna sägas icke vara så utredt, som grundlagen föreskrifver, och som i ett så maktpåliggande ämne synes hafva varit erforderligt. Jag upprepar än en gång, att dessa mina tvifvelsmål, i formelt hänseende, äro framkastade blott för att lemnat å hvars och ens begrundande, huruvida de kunna vara befogade eller icke.

Hvad nu sjelfva hufvudsaken angår, så innebär det för Riksdagen framlagda och af Kongl. Maj:t godkända statsråds-protokollet, såvidt jag kan fatta, endast ett konsekvent och ett ganska konsekvent genomförande af de principer, som legat till grund för 1849 års skolstadga. Grundtanken deri var förening af de begge linierna, den klassiska och den reala. Denna princip har nu gällt i fyra och tjugo år och blifvit utvecklad och modifierad i åtskilliga riktningar. Den förste ärade talaren anmärkte, och hvarje skolman erkänner, att läroverken under dessa år haft att arbeta med stora svårigheter. Dessa svårigheter nådde sin höjd-

punkt genom 1856 års skolestadga, som tre år derefter eller 1859 ersattes genom nu i hufvudsak gällande läroverksstadga, hvartill kommit åtskilliga cirkulär m. m. m. m. Detta ständiga ändrande har åstadkommit slitningar och rubbningar i elementarläroverkens verksamhet; och såväl fackmän som de utanför skolorna stående hafva med djupa bekymmer sett, huru svårt skolan haft att arbeta under dessa förhållanden, och Riksdagen har just med afseende å dessa svårigheter ansett sig böra påyrka ny lagstiftning i ämnet. Svårigheterna måste vara stora, då fackmännen sjelfve i många ganska viktiga punkter äro så öense om deras orsaker och sättet för deras lösande. Men, såsom ock förste talaren anmärkte, kan detta förklaras deraf, att lagstiftningen på undervisningsområdet är så ytterst viktig, då den verkar på generationer och icke för dagen.

Det förslag, som nu föreligger, är såsom jag nyss sade hufvudsakligen grundadt på fortfarande tillämpning af 1849 års principer d. v. s. på förenande, så vidt möjligt, af klassisk och real undervisning inom samma läroverk. Jag vill med afseende härå erinra, hurusom Departements-chefen, efter att hafva omförmålt de ansträngningar, som skett för sammanhållande af de båda linierna, på sid. 27 i bilagan till den Kongl. propositionen yttrar: "det är ej att undra på, om en och annan, efter många och långa sådana ansträngningar, förordar en fullständig skilsmessa mellan linierna, hellre än att söka en sammanjemkning förmedelst motsvariga eftergifter af hvarderas visserligen obestriddiga, men ensidigt framhållna rätt." Men oaktadt detta erkännande har Departements-chefen icke ansett linierna böra åtskiljas, utan har framlagt förslag till deras sammanhållande såsom förut, om ock med några ganska viktiga modifikationer. Grundtanken i Departements-chefens af Konungen gillade principförslag är den, att den klassiska linien skall i någon mån sättas tillbaka, och den reala linien på dess bekostnad något framdrifvas. Utan att anse mig nu böra ingå i närmare granskning af det af Kongl. Majt godkända förslagets detaljer, och medgifvande, att den reala linien bör höjas, på samma gång den klassiska torde böra något maka åt sig, kan jag dock icke till fullo medgifva, att detta bör till alla delar tillgå på det sätt, Departements-chefens af Konungen gillade framställning innehåller.

Jag vill nu icke ingå i så detaljerad behandling af ämnet, som den förste ärade talaren, hvars erfarenhet på detta fält är så mycket större än min. Endast ett par punkter ber jag få fästa mig vid. Fördelen med det nya förslaget skulle först och främst ligga deri, att undervisningen i latin blefve inskränkt och tyskan gjordes till det grundläggande språket. Jag vill icke bestrida, att fördelen häraf kan i vissa hänseenden vara afsevärd, men då meningen är, att tyskan skulle upphöra i femte klassen, går derigenom, synes mig den åsyftade fördelen till största delen förlorad. I nämnda klass har skolynglingen knappt medhunnit mera än att inhemta de första grunderna af tyska språket och kan icke hafva vunnit någon fullständig bildning deri. Den som fortsätter studierna på den reala linien slutar just med detta språks studium vid den tidpunkt, då han skulle kunna haft största nyttan deraf och kunnat förvärfva sig fulländning deruti. Den högre reala bildningen har således härpå intet vunnit,

men den klassiska har deremot ej obetydligt förlorat. Samma slags anmärkning är att göra med afseende på naturalhistorien, som är ett annat grundämne på reala linien. En föregående talare har ådagalagt, att det Kongl. förslaget i detta hänseende icke är antagligt utan att åt naturalhistorien bör inrymmas vida större plats, än af Kongl. Maj:t är föreslaget. Detta har ock det Särskilda Utskottet i sitt betänkande påvisat, och då jag häruti med Utskottet instämmer, hänvisar jag till hvad härom i betänkandet säges sid. 13 och följande sidor. Äfven inom andra kunskapsgränar torde det icke vara svårt uppvisa, att den reala bildningen icke gör någon synnerlig stor vinst genom föreslagne anordningar, och dock skall ju meningen vara att företrädesvis se den reala bildningen till godo. Annu en anmärkning vill jag göra. Det synes mig vara en väsendtlig brist i Departements-chefens af Kongl. Maj:t godkända förslag, att detsamma icke upptager någon timtabell eller undervisningsplan, hvaraf kunde bedömas, huruvida undervisning i öfverensstämmelse med förslagets grunder är utförbar och möjlig. Så länge sådan undervisningsplan icke finnes, kan man icke afgöra, huruvida den nya ordningen skulle blifva bättre än den genom 1869 års kungörelse stadgade.

Dessa få allmänna anmärkningar har jag velat framställa. Flera kunde göras, men jag vill i sådant hänseende endast hänvisa till skolkommitténs betänkande och åtskilliga af de reservationer, som åtfölja Särskilda Utskottets utlåtande.

I Kammaren har blifvit utdelad en broschyr "*om de båda bildningsliniernas förening vid elementarläroverken*", författad af en skolman, Rektor H. F. Hult, som, efter hvad jag tror, står i det största anseende, och hvars åsikter sålunda förtjena noga begrundas. Han förklarar, att, såvidt han kan förstå efter att hafva, så godt han förmått, under en lång lärareverksamhet grundligen genomtänkt denna fråga, vi må lagstifta huru som helst, så erhålla vi dock icke något fullt tillfredsställande undervisningsväsende, så länge principen om begge liniernas förening vidhålles. Långt innan jag sett denna broschyr, särdeles efter genomläsning af sedanaste läroverks-kommitténs betänkande, hade jag stadgat min öfvertygelse, att enda möjligheten för ett fullt tillfredsställande ordnande af vårt elementarundervisningsväsen vore ett fullständigt afskiljande af den klassiska och reala bildningslinien, så att sjelfständiga läroverk upprättades för hvarje linie särskildt. Att ingå uti någon fullständig utredning af en sådan förändrings utförbarhet, erkänner jag mig ej vara mäktig till, då jag ej har den detalj-erfarenhet som härför fordras. Man invänder här emot, att bildningsliniernas fullständiga åtskiljande skulle föranleda alltför betydliga kostnader. Men Rektor Hult vederlägger i återopade broschyren denna invändning och visar, att statskassan för ändamålet endast behöfde vidkännas ökad utgift af 125,000 riksdaler. Denna ökade utgift bör hvarken af Riksdag eller Regering betraktas afsevärd, om genom densamma ett tidens kraf motsvarande undervisningsväsende kunde vinnas. Om således goda skäl finnas för antagande af principen om liniernas fullständiga skiljande, och det befinnes, att kostnaden därför icke skulle vara afsevärd, anser jag att försök dermed borde göras på lämpligt ställe. Dylika försök draga tid, men denna tid skulle icke vara bortkastad, om försöket ledde derhän, att vi efter några år kunde få vårt skolväsende

bragdt på en bättre punkt än för närvarande. Erfarne skolmän hafva ganska bestämdt förklarat, att vår nuvarande skolordning icke är så bestämdt förkastlig, att det är något trängande behof att genast på ögonblicket afskaffa densamma, utan att skolan ganska väl kan fungera på oförändradt sätt ännu några år. Vi kunna således hafva tid att anställa ett eller annat försök med liniernas fullständiga åtskiljande och skulle därför kunna uppskjuta hufvudsakligt beslut, till dess vi sett resultat af försöket.

Jag har velat yttra dessa mina åsikter utan att framställa något yrkande. Helst skulle jag önska uppskof med frågans afgörande, men begär icke nu någon proposition derå.

Herr Carl Anders Larsson: Ja, nu hafva vi hört så många och lärda tal, att det kan vara på tiden att resonnera praktiskt i saken. Jag tilltror mig icke att kunna följa Herr Törnebladhs tankegång, men jag har antecknat några satser ur hans anförande, hvilka tariffa någon belysning. Han sade, att beslut i denna fråga medförde stort ansvar. Ja, jag tror nog, att han kan hafva skäl att känna stort ansvar vid frågans behandling, ty det vore otvifvelaktigt mycket ansvarsfullt att bibehålla det mordsystem, som hittills gällt i våra skolor, och hvarigenom våra barns både fysiska krafter och vetande förderfvats. Deras fysiska krafter förstöras genom öfveransträngningen, som är orimlig för de något så när svaga, och vetandet förstöres, derigenom att de tvingas läsa 20 ämnen, då de möjligen kunde smälta 5 eller 6. Genom detta mångläseri åstadkommes, att de aldrig vinna färdighet i något enda ämne, om de icke sedermera hela sitt lif på egen hand egna sig åt något specialstudium. Deraf kommer, att sådana lärdomsstjornor, som förr upptindrade i vårt land, nu äro så sällsynta.

Vidare sade Herr Törnebladh, att vi skulle skynda med betänksamhet. Men hafva vi då icke nu betänkt oss så länge, att detta lilla tuppfjät i frisinriad riktning icke skulle vara för mycket? Vi skulle bygga, menar man, på erfarenhet och icke på oviss mark. Men jag frågar, om vi bygga på oviss mark, då vi under så många år sett de stora olyckor, som drabbat föräldrar och ynglingar genom det orimliga mångläseriet. Nej, nu är tid att bygga på viss mark och inskränka undervisningen till sådant antal ämnen, som motsvarar ynglingarnes fattningsförmåga. Det finnes visserligen sådana, som gjort heder åt våra skolor, men det har skett på bekostnad af deras fysiska lif. Jag vill blott påminna, hurusom det är utredt, att 51 procent af våra skolynglingar blifva närtsynta. Är det väl nyttigt att på detta sätt alstra idioter?

Man har sagt, att Regeringen ville vâlta ansvaret på Riksdagen. Är det att vâlta ansvaret på Riksdagen att höra Riksdagen, då den förut begärt utarbetande af ett förnuftigt förslag. Vål har en komité skrifvit ihop en lunta så diger, att man icke hunnit läsa den, ifall den icke blifvit oss tillsänd några veckor före riksdagen, men deruti har man haft tillfälle att se, huru denna komité velat bygga på den gamla grunden och förordnat, att våra barns hela ungdomstid skulle bortslösas på att läsa latin, hvaraf de sedan icke hafva två styfvers nytta. Om vi hade råd att bortkasta våra penningar på dylik lyx, kunde det något vara, men sådant

öfverflöd hafva vi icke på penningar och icke heller på krafter hos vår ungdom. Det är obegripligt, att röster höjas för ett sådant system. Då nu Konungen velat göra något för införande af ett bättre system, böra vi icke då vara honom tacksamme, att han först rådfrågat oss och icke lagstiftat som en ofelbar påfve? Härmed måtte han väl icke begått någon orimlighet mot Riksdagen, utan tvärtom gjort Riksdagen en stor tjänst.

Så säger man ändå, att vederbörande icke blifvit hörda. Är då icke Riksdagen vederbörande? Då det gäller våra barns väl, vilja vi då, att tiden skulle spillas med att remittera denna fråga såsom så många andra till alla dessa tillbakahållande verk och inrättningar, som gifva långa utlåtanden utan resultat?

Man talar för mera utsträckt latinläsning, men hvartill skulle vi hafva våra dyrbara akademier om icke just för deras behof, som vilja blifva embets- och vetenskapsmän? Men detta ändamål kunna icke våra skolor hafva, om icke vi vilja utestänga så många som möjligt af den fattigare befolkningen från upplysning och bildning. De, som hafva goda fallenheter, kunna begifva sig till akademierna, men de öfriga böra icke utestängas från kunskaper. Om man fullständigt åtskiljde de begge linierna, uppkomme den olyckligaste af alla följder. Linierna blefve såsom två olika samhällsklasser, och ynglingarne på den reala linien komme att anses såsom underordnade individer. Torparens son och grefvens böra i skolan vara likställda, och så är det också inom den klassiska linien, men dessa arma syndare på den reala anses så underordnade, att det är riktigt tråkigt.

Således om vi vilja något framåtskridande, så låtom oss icke förkasta detta förslag, som går i den riktning, Riksdagen förut utpekat.

Den största lyxartikel vi hafva, är just denna gagnlösa lärdom, hvarpå vi slösa bort våra penningar och våra barns krafter.

Jag vill lägga Kammaren på hjertat att betänka sig, innan detta förslag förkastas, ty de som sätta sig emot denna förbättring ådraga sig stort ansvar och ett ogillande omdöme af tusentals lärjungar vid våra skolor.

Herr Abr. Rundbäck: Då de föregående talarne icke hafva inskränkt sina anföranden till den nu föredragna första punkten af det Särskilda Utskottets utlåtande, utan framkommit med allmänna principbetänkanden, så vill äfven jag inledningsvis yttra några ord om förslaget i dess helhet. Jag får då till en början förklara, att jag med synnerlig tillfredsställelse mottagit den Kongl. propositionen, hvilken, enligt mitt förmenande, eger så många och stora förtjenster, att jag måste vara tacksam för dess framläggande. Bland förslagets förtjenster är det först och främst en, att det till förmån för den medborgerliga och rent menskliga bildningen undanskjuter den antika bildningen, i det att studiet af latin uppskjutes till fjerde och af grekiska till sjette klassen. Hvarje åtgärd i detta syfte måste helsas med glädje af hvar och en, som vill en tidsenlig utveckling af elementarläroverken. Huru stor denna förtjänst hos det Kongl. förslaget i själfva verket är, hoppas jag man bättre skall inse, om jag med detta förslag sammanställer den s. k. skolkomitéens förslag i samma ämne. Denna komité har nemligen föreslagit, att studiet af latin skulle börjas redan i första klassen af läroverken och vara obligatoriskt för alla

lärjungar, således äfven för dem, som sedan ämnade öfvergå till den reala linien. Medan alltså denna komité vill gå ett halft sekel tillbaka, så har deremot regeringen med sitt förslag velat gå ett godt stycke framåt.

En annan ännu större förtjenst hos det Kongl. förslaget ligger deruti, att Kongl. Maj:t till förmån för det medborgerliga och industriela lifvets kraf låter hela det lägre stadiet af elementarläroverket tjena till grundval för en allmän medborgerlig bildning, derigenom att alla de fem lägre klasserna äro nästan uteslutande baserade på real grund, innan de högre studierna vidtaga. Hvilka fördelar detta innebär kan bäst inhemtas, om man betraktar de statistiska uppgifterna angående denna sak. Det visar sig då, att redan i sjetten klassens lägre afdelning hafva å begge linierna omkring 68 procent af hela lärjungeantalet lemnat skolan och utgått i det praktiska lifvet samt att följaktligen blott omkring en tredjedel af lärjungarnes hela antal fortsätter skolgången efter nämnda klass. I sjunde klassen återstår på reallinien endast 5½ procent, hvadan alltså 94 procent af realisterna afgått tidigare; och hvad latinlinien inom samma klass beträffar, så hafva äfven bland dess alumner omkring 70 å 80 procent lemnat läroverken, innan de tagit afgangsexamen. Nu har emellertid hittills hela lärokursen allt från första klassen varit uteslutande afsedd för afgång till akademien, och läroverken hafva sålunda helt och hållet varit studentfabriker. Ingen har kunnat hafva någon egentlig nytta af dem utan att fullständigt genomgå dem; för den stora massan, som äfven behöfver kunskaper, hafva dessa läroverk deremot icke varit så inrättade, att lärjungarne på något lägre stadium kunnat lemna dem med något afslutadt helt af insigter. Derföre betonade äfven Riksdagen i sin skrifvelse till Kongl. Maj:t i ämnet, att något borde göras till förbättring i detta hänseende, och Kongl. Maj:t har efterkommit denna Riksdagens önskan derigenom, att han, genom det nu föreliggande förslaget ställt elementarläroverken, som hittills på visst sätt varit främmande för folket, midt ibland folket och det praktiska lifvet, så att barn af alla samhällsklasser på det lägre stadiet kunna begagna och draga nytta af dessa läroverk, hvilka banor de ämna välja. Och, mine Herrar, det ligger icke liten vikt uppå, att nivån af allmän bildning hos medelklassen kommer att höjas; tvärtom ligger deruti en stor vinst, som visserligen bör tagas i beräkning, då man säger att en och annan, som ämnar afgå till akademien, möjligen skulle komma att genom denna förändring något förlora.

En tredje förtjenst hos det Kongl. förslaget ligger deruti, att detsamma upphäfver den olyckliga förbindelse mellan de båda linierna, den klassiska och den reala, hvilken hittills till så stort men för båda egt rum. De begge linierna hafva nemligen likasom de siamesiska tvillingarne varit sammanvuxna och i de flesta fall beroende af hvarandra; man har derföre icke kunnat ordna och bestämma lärokurser för någondera med uteslutande afseende fästadt på liniens eget kraf, utan måst ordna undervisningen för hvardera linien till en del med afseende på den andras intresse. När härtill kommit, såsom icke sällan händt, brist på lärarkrafter, så hafva båda liniernas intressen vid läsordningens uppgörande råkat i kollision med hvarandra, hvilket gjort att endera blifvit lidande. Och då reallinien varit den, som haft minsta antalet lärjungar, har helt naturligt den linien i allmänhet dragit det kortaste strået. På detta sätt

har realisternas undervisning lidit, kamratskapens band hafva blifvit upplösta, trefnaden inom skolan blifvit undergräfd; men det värsta af allt har dock varit, att deras undervisning ofta blifvit mycket dålig, och detta är hufvudsakliga orsaken till det vanrykte, hvaruti både reallinien och realisterna hafva råkat. Detta har nu Kongl. Maj:t velat afhjelpa genom att låta hela undervisningen blifva gemensam för begge linierna ända till och med den femte klassen. Väl är det sannt att i fjärde och femte klasserna förekommer latin såsom valfritt ämne, vid sidan af engelska; men denna valfrihet utgör blott en modifikation af den allmänna grundsatsen af gemensam undervisning, ingalunda en negation deraf. På det öfre stadiet föreslår deremot Kongl. Maj:t, att de begge liniernas undervisning skall helt och hållet skiljas åt, och derigenom kommer sålunda reallinien här helt och hållet ifrån det förlamande tryck, som den hittills lidit af latinlinien. Af skolmän isynnerhet kommer detta att värderas såsom en stor fördel, enär det väl finnes knappast någon bland dem, som icke haft skäl att beklaga sig öfver de nuvarande olägenheterna af linierernas förening.

Vidare har Kongl. Maj:t uti sin proposition framställt åtskilliga förtjenstfulla förslag för att förhindra den så mycket öfverklagade öfveranstängningen samt för att anordna undervisningen i dess helhet bättre än nu. Och slutligen är det en icke oväsentlig förtjenst hos samma förslag, att det i det närmaste ansluter sig till de önskningar Riksdagen uti 1870 års skrifvelse till Kongl. Maj:t uttalat. Och särskildt finnes det icke någon enda af denna Kammare uttalad önskan, som icke i den Kongl. propositionen blifvit beaktad och funnit tillmötesgående från regeringens sida.

Jag måste derföre, på grund af hvad jag nu anfört, anse att regeringens genom detta förslag icke blott gått i den rätta riktningen, utan att den äfven tagit ett högst viktigt steg i denna riktning, och derföre har jag ock ansett det vara min pligt att såväl förut inom det Särskilda Utskottet, som ock nu inom Kammaren på det varmaste biträda alla de väsendtligaste bestämmelserna uti det Kongl. förslaget.

Efter denna korta inledning beder jag att till bemötande få upptaga några af de anmärkningar, som blifvit framställda mot det Kongl. förslaget. Den som i detta hänseende uppträdt skarpast och mest skoningslöst har varit den förste talaren näst efter Herr Statsrådet och Chefen för Ecklesiastik-departementet. Att denne talare skulle komma att uppträda emot förslaget var icke oväntadt, ty den ställning han intagit inom skolkomitén, der han förordade latin såsom tvångsämne, från första klassen, skolan alltigenom, måste göra att han ser något oerhördt vådligt i detta Kongl. förslag, som går ut på att i någon mån undanskjuta eller framflytta studiet af de så kallade klassiska språken. För den, som i afseende på denna fråga endast vill gå baklänges, måste naturligtvis hvarje steg framåt blifva ytterst svårt och påkostande. Såsom motståndare till Kongl. Maj:ts förslag, har han begagnat den vanliga taktiken att förklara de farhågor och klagomål, som i afseende å den nuvarande organisationen af vårt skolväsende yppat sig, vara öfverdrifna, att frågan icke är utredd, att fördelarne af det nya som föreslås äro inga eller nästan inga, men att deremot vådorna, som han förmenar deraf uppkomma, äro oräkneliga och

oberäkneliga. Derpå uppletar han alla både möjliga och omöjliga anledningar till anmärkningar, och småsaker förvandlas af honom i en hast till hufvudsaker, under det viktiga punkter, som icke lämpat sig för användande vid anfaller, lemnats alldeles ur sigte. Derjemte har han noga aktat sig för att komma fram med något positivt, som man kunde hugga tag uti; han föredrager att uppträda såsom en negativ kritiker och anmärkare, hvilket förfaringssätt alltid är lättare och har sina fördelar i ett sådant ämne som detta, i hvilket den sakkunnige kan hafva så mycket att säga, då han endast nöjer sig med att rida upp på allmänna principer, som tillåta så ofantligt många skiljaktiga tillämpningar på helt olika sätt än Departements-chefen sannolikt tänkt sig.

Den ärade talaren säger sålunda, att de brister, om hvilka han hört talas i afseende å den nuvarande organisationen af elementarläroverken, äro öfverdrifna och obefogade samt tillägger i sammanhang härmed, att man fordrar för mycket af skolan, och att hemmen böra anses vara medansvariga med skolan. Men han har härvid förbigått det viktigaste klagomålet öfver den nuvarande organisationen, nemligen att studiet af latin och grekiska hittills vid läroverken alltför mycket bedrifvits, så att desamma ingalunda förmått verka i syfte att höja den allmänna bildningen för dem som ämna öfvergå till det industriella och medborgerliga lifvet. Ytterligare säger samme talare, att frågan icke blifvit tillräckligt utredd. Detta sista påstående måste förefalla så mycket mer besynnerligt, som talaren utan tvifvel har sig bekant, hurusom denna fråga redan för tre år sedan behandlades både inom Riksdagen och äfven utgjorde föremål för diskussion inom pressen och uti flera särskilda broschyrer i ämnet; äfvenså har en komité behandlat frågan och, sedan denna afgifvit sitt betänkande, har slutligen regeringen af dess arbete framlagt, hvad som den ansett vara lämpligt samt tillagt åtskilligt annat, som den funnit ega företräde framför komiterades förslag. Hvad göres oss då ytterligare behof af en vidare utredning af denna fråga? Jag medgifver visserligen, att man blifvit bedragen i de förhoppningar man fäst vid denna komités arbete, ty detta gick uti en helt annan riktning, än hvad Riksdagen uti sin skrifvelse uttalat. Denna komité har nemligen icke tillmötesgått utan trotsat Riksdagens tydligt uttalade önsknings, och derföre har icke heller Kongl. Maj:t vid framläggande af sitt förslag haft synnerligen stor ledning af detta arbete. Nu vill man åter att läroverksskollegier och eforater skola yttra sig i ämnet, och en reservant, som tillika är ledamot af Konstitutions-Utskottet och jurisprofessor, har till och med för vidtagande af en sådan åtgärd åberopat 10 § Regeringsformen, som bjuder att ärendena, innan de hos Konungen i Stats-Rådet föredragas, skola genom nödiga upplysningars inhämtande från vederbörande embetsverk, af den föredragande beredas. Nog torde väl emellertid, den reservant, som så yttrat sig, hafva sig bekant att läroverksskollegierna och eforaten icke äro några *embetsverk*. Och hvad skulle det för öfrigt tjenat till att inhemta dylika upplysningar, innan ärendet förelades Riksdagens pröfning? Frågan kan ju nemligen icke afgöras så som Kongl. Maj:t tänkt sig utan Riksdagens bifall; om då Riksdagen i sista hand sagt nej, hvartill skulle i sådant fall dessa luntor tjenat som blifvit infordrade från dessa hundratals så kallade *embetsverk*?

Jo, endast till att undanskjuta frågan och möjligen utgöra ett stöd för motarbetande af hvarje förslag i den rätta riktningen.

Vidare säger samme talare, att fördelarne af det nya förslaget äro inga, men olägenheterna af detsamma deremot många; och derpå ingår han i hvarjehanda speciela anmärkningar. Här skall jag, så långt mina anteckningar gifva vid handen, söka följa honom och visa, att det mesta han anfört är obefogadt, om äfven ett och annat af hvad han haft att anmärka rörande några små detaljer möjligen kan vara befogadt. Ut i sin framställning lemnar han nemligen ganska mycket opåaktadt, som kan vara väl värdt att tagas i närmare skärskådande, under det han med förkärlek uppehåller sig vid bisaker. Först och främst säger han, att Kongl. Maj:ts förslag innebär inga garantier för undanrödjande af de anledningar till öfveranstängning inom läroverken, hvaröfver klagan försports. Till stöd härför anmärker han, att antalet läsetimmar på reala linien är i det närmaste oförändradt, ehuru han medgifver att i detta hänseende någon minskning blifvit föreslagen inom de lägre klasserna, vidare klagar han öfver att bestämmelserna om afgangsexamen från femte klassen och förlängningen af läsåret snarare äro egnade att öka än minska denna öfveranstängning. I afseende å denna sista punkt eller angående olämpligheten af läsårets förlängning kan jag instämma med honom, men icke i de öfriga punkterna. Hvad timantalet beträffar, så är detta verkligen i alla klasser på latinlinien, utom i den öfversta, förminskadt med tvänne timmar, och likaså har äfven på den reala linien en dylik nedsättning i antalet läsetimmar, åtminstone uti de lägre klasserna, blifvit föreslagen. För det andra är äfven en annan omständighet att märka, och det är, att det icke endast är arbetet i skolan utan äfven hemarbetet, som hittills ansträngt skolungdomen, och regeringen har derföre föreslagit, att detta hemarbete skall inskränkas, samt visat huru detta skall tillgå. Utskottet har derjemte föreslagit, att latinskrifningen, denna tortyr för ungdomen, skall förändras derhän, att översättningsprovet från svenska till latin vid afgangsexamen utbytes mot en översättning från latin till svenska, hvilken förändring naturligtvis måste bereda mycken lättnad för skolungdomen. Enligt det Kongl. förslaget hafva för det tredje äfven språkstudierna blifvit bättre ordnade. Enligt nu gällande skolstadga börjas läsningen af tyska i första klassen, i den andra latin eller engelska, i den fjerde grekiska eller franska, i den femte tillkommer ytterligare franska för den klassiska linien, som sålunda inom denna afdelning samtidigt läser fyra främmande språk; med ett ord så fort ynglingen hunnit smaka en munsbitt af det ena främmande språket får han åter ett nytt att tugga på; och det är detta som hufvudsakligen vållat den olyckliga öfveranstängning, hvaröfver man så allmänt klagat. Nu har deremot Kongl. Maj:t föreslagit, att uti de tre första klasserna blott ett främmande språk skall läsas, hvartill sedermera uti fjerde och femte klasserna komma ytterligare tvänne, och äfven på det högre skolstadiet komma icke flera än tre främmande språk att samtidigt läsas, enär läsningen af tyska språket upphör med femte klassen för dem som derefter börja ett nytt språk. Den näst förste talaren deremot vill, så vidt jag fattade honom rätt, att tyska språkets läsning äfven skall fortsättas på det högre skolstadiet, hvarest han sålunda vill bibehålla öfveranstängningen i detta fall.

En annan icke oväsentlig förändring uti det Kongl. förslaget består deruti, att allmän naturlära i skolan skall läsas i stället för botanik och zoologi. Det är lätt att inse fördelarne af denna förändring, då man känner huru studiet af botanik och zoologi inom skolorna hittills vanligen afsett inpluggandet af ett torrt schematiskt namnregister och inlärande af en minnesansträngande terminologi. Vidare innehåller samma förslag bestämmelse derom, att klassläraresystemet skall inskränkas. Det är temligen tydligt att, då hvarje lärare skall hafva sitt särskilda ämne att undervisa uti, han lägger en ära uti att drifva på lärjungarne i detta ämne, hvarvid de ofta komma att öfveransträngas. Slutligen minskas i icke obetydlig mån genom samma förslag fordringarne för afgangsexamen, derigenom att de skriftliga profven inskränkas och göras lättare än nu. Dessa minskningar i afseende å fordringarne för afgangsexamen, dessa åtgärder för att undanrödja anledningar till klagomål öfver öfveransträngning omnämndes icke alls af denne andre talare i ordningen, ehuru de väl förtjena att beaktas.

Derpå öfvergick samme talare till en annan afdelning, hvarpå jag särskildt beder att få fästa Herrarnes uppmärksamhet, emedan de anmärkningar, som han här framställde, måhända synas vara af största vikt, och der han möjligen i en punkt kan anses skenbart ega rätt. Dessa hans anmärkningar gällde nemligen den reala liniens ställning. Han sade, att denna linie vore alldeles förfuskad, och att regeringen i sitt förslag icke alls hade tillgodosett deras anspråk, som äro vänner af denna linie. Nu vill jag häremot fästa uppmärksamheten derpå, att hela det lägre stadiet af skolan till och med femte klassen är byggt på real grund, ehuru latin är tolererad i fjerde och femte klasserna. Jag hemställer till hvilken som helst, som är vän till den reala bildningen, om icke detta är ett vänskapsprof mot denna linie, hvilket dess vänner icke hafva skäl att klaga öfver. Vore jag deremot lika ifrig anhängare af latinlinien som den andre talaren, så skulle jag äfven lika bittert som han klaga öfver hvad som nu skett. Gå vi vidare öfver till det högre stadiet af skolan och göra oss den frågan: hvad fordras för att den reala bildningens kraf här skall tillgodoses; så måste vi gifva oss det svaret, att dertill fordras tvänne saker, nemligen god undervisning och ett tillräckligt antal reala läroverk. Hvad då först undervisningen angår, så hemställer jag till hvem som helst, om man icke har allt skäl att hoppas, att densamma skall blifva så god som möjligt, då reallinien kommer att helt och hållet blifva skild från latinlinien. Eller huru kan man väl tänka sig någon bättre anordning i detta fall? Då återstår den frågan, är det antal reala läroverk som regeringen föreslagit tillräckligt för behovet? Detta är en punkt, som jag vet att mången verklig vän till reformen stöter sig på. Regeringen har nemligen icke föreslagit mer än sju reala läroverk, under det att samma antal för närvarande uppgår till trettioett: genom detta förslag upphäfves sålunda tjugofyra fullständiga realläroverk. Ja, mine Herrar! vi hafva visserligen hittills haft trettioett reala läroverk, men de hafva i sjelfva verket existerat endast på papperet, ty de hafva saknat både lärare och lärjungar, och regeringen har uti sitt förslag påvisat, att uti de fyra högre realläroverken i rikets nordligaste stift med tillsammans sexton realklasser, under fem års tid på det högre stadiet undervisats i medeltal endast tolf lär-

jungar och under sista året endast sex lärjungar. Det må väl anses i högsta måtto olämpligt att fortfarande hafva realläroverk, der i hvar klass endast en eller två lärjungar undervisas. De kunna icke hafva anspråk på att få någon god undervisning, och det är äfven för mycket begärdt, att staten vid sådana skulle anställa fullt antal lärarekrafter. Genom statistiska uppgifter visar det sig äfven, att det finnes vissa realister, hvilkas årliga undervisning kostar statsverket 1,900 R:dr, och att andra läroverk finnas, hvarest enahanda utgift uppgår till öfver 1,000 R:dr årligen för hvarje realist. Nu är frågan, antingen vi skola inrätta reala läroverk i alla de städer, der en eller annan realist finnes, eller blott till ett sådant antal, som det verkliga behovet kräfer. Kongl. Maj:t har i detta hänseende visat, att under de fem sednaste åren vid rikets trettioen fullständiga elementarläroverk funnits tillsammans 361 realister. Om dessa fördelas på de nu föreslagna sju reala läroverken, så belöpa sig ungefär 50 på hvarje läroverk. Dessutom är härvid att märka, att regeringen föreslagit sju sådana läroverk, ehuru denna Kammare i sitt skolbetänkande af år 1870 för samma ändamål endast föreslagit fem. Detta är för öfrigt en ekonomisk fråga, och Kongl. Maj:t skall säkert icke hafva något emot, om vi bestämma detta antal till vare sig 10, 20 eller 30, ehuru Kongl. Maj:t ansett, att man på dessa läroverk ej bör göra större uppoffringar än behovet kräfer. Vi behöfva dessutom nog de medel, öfver hvilka vi kunna förfoga, dels för nya bildningsanstalter för qvinlig ungdom och dels för tillgodoseende af de anspråk på förhöjning i lärarnes löner, hvarmed vi icke gerna torde kunna dröja länge. Låtom oss derför icke onödigtvis kasta bort hundra tusentals riksdaler. Med hvad jag nu har sagt, hoppas jag tydligen hafva bevisat, att de der ömma farhågorna för reala liniens bästa icke äro befogade.

Slutligen har samme talare yttrat åtskilligt om normalstaten. Jag får säga, att jag dervidlag icke så noga kunde följa honom, och jag ansåg det äfven vara af mindre vikt, då Utskottet föreslagit, att Riksdagen nu icke skulle fatta definitivt beslut om normalstaten. Emellertid yttrade talaren härvid, att realisterna i de högre klasserna skulle komma att få alldeles särskilda lärare, hvilka icke skulle undervisa på andra håll inom skolan, äfven om de dertill hade tid. Detta har icke Kongl. Maj:t föreslagit, men väl att för den nya anordningen i afseende å den reala linien skulle tillsättas fyra lektorer för denna linies särskilda undervisning. Härmed kan naturligtvis icke vara meningen att om dessa icke hafva tillräckligt arbete med att undervisa realister, de icke derjemte skola ega att biträda vid undervisningen äfven på latinlinien. Hvad vidare beträffar den anmärkningen, att det skulle kunna komma att dröja länge innan denna nya anordning vunne tillämpning, så får jag säga, att meningen naturligtvis är den, att låta den nya reformen inträda klass efter klass, samt att sålunda de lärjungar, som redan börjat sin skolgång efter det gamla systemet, komma att dermed fortsätta utan afbrott, intill dess de genomgått läroverket.

Om jag nu icke kunnat till bemötande upptaga allt hvad den andre talaren mot förslaget anført, så kommer det deraf, att mitt minne tryter, och mina anteckningar äro bristfälliga. Jag tror emellertid, att om den ärade talaren uti en eller annan anmärkning kan hafva haft rätt, så har

detta dock endast varit i fråga om några detaljer; men jag anser att man ej bör förlora sig i dem och för deras skull öfvergifva regeringens förslag och system, ty det är just för det goda syftemålets skull som detta förslag förtjenar vårt fulla erkännande. Om deremot icke detaljerna ännu äro fullständigt utarbetade, så är detta något, som man sedermera kan öfverlemna åt sakkunnige att verkställa, och åtskilligt, som nu kan synas ofullständigt och mindre klart, kan ju vid en närmare detaljgranskning göras bättre. Låtom oss derföre icke för sådana små anmärkningars skull släppa förslaget! låtom oss icke för trädens skull förlora skogen ur sigte.

En enda anmärkning från en annan talare, nemligen på östgötabänken, beder jag äfven få besvara, och detta så mycket heldre som samma invändning äfven blifvit uttalad inom Utskottet, uti broschyrer och under samspråk man och man emellan. Han sade nemligen, att det vore önskligt, att den nu ifrågasatta reformen blefve så grundlig, att derigenom ända från roten till toppen de begge bildningslinierna komme att skiljas från hvarandra. Jag antager, att han sålunda önskar att tvänne olika slag af läroverk komme att inrättas, hvilka alltifrån första klassen intill den sista skulle meddela särskild undervisning för dessa "båda arter af bildning", såsom den talare, hvilken jag förut hufvudsakligen replikerat, uttryckte sig. Härvid beder jag få erinra, att Riksdagen alldeles oförtydligt uti sin skrifvelse till Kongl. Maj:t anhållit, det undervisningen såvidt möjligt vore *i de lägre klasserna* måtte blifva gemensam, samt att sålunda hvad den ärade talaren från Östergötland yrkade, är något som står i fullkomlig strid med Riksdagens begäran. Och skulle det väl dessutom vara så särdeles nyttigt att allt från början helt och hållet skilja dessa begge linier åt? Föräldrar och målsmän skulle i sådant fall ofta råka i svårt val, då de redan vid gossens späda ålder af 9 år skulle bestämma sig för, till hvilket slag af läroverk de skulle skicka honom. De som bodde närmast till ett realläroverk blefve derjemte på förhand predestinerade för den reala undervisningen, och åter andra af dylikt skäl på förhand bestämda att genomgå ett latinläroverk. Kan det väl för öfrigt vara rätt rimligt eller lämpligt, att på detta sätt ända från roten skilja arbetaren på det praktiska området från det teoretiska. Vår tids sträfvan går ju ut på att förbrödra, men icke att skilja de olika samhällsklasserna från hvarandra, och vi böra sålunda icke vara med om att genom en dylik lagstiftning skapa en sådan klyfta mellan de båda bildningslinierna inom läroverken, som nämnde talare förordar. Men orsaken till behofvet af tvänne sålunda fullkomligt skilda läroverk uppgifves vara den, att bildningen är af två slag. I våra dagar förfäktas nemligen af ett litet men ihärdigt parti den satsen, att det finnes två arter af bildning, nemligen den humanistiska eller rent mensklige, grundad på studium af latin och grekiska, och den vanliga realbildningen, den icke mensklige eller omensklige, jag vet icke huru man egentligen vill benämna den. Jag åter har den bestämda öfvertygelsen, att all bildning är i roten densamma, och att derföre åtminstone på skolans lägre stadium undervisningen bör vara gemensam och syfta till samma mål, och att bildningen först på det högre stadiet, der skolan närmar sig specialstudiernas område, skiljer sig hufvudsakligen med hänseende till kunskapsinnehållet. Jag tror nemligen den

mensklige

menskliga andan vara lika konstruerad både hos den s. k. humanisten och realisten, och anser därför de åtgärder, som äro nödvändiga för befordrande af menniskoandens bildning på det ena hållet, vara lika nödiga för dess bildning på det andra. Jag tror derjemte att lagarne för den menskliga andens utveckling äro precis desamma, och att således hvad som passar för befordrandet af denna utveckling på ena linien, äfven passar för befrämjandet af samma utveckling på den andra. Slutligen är jag nog djerf att tro, att det vetande som är oundgängligt för medborgaren i allmänhet är behöfligt äfven för tjenstemannen och vetenskapsmannen. Jag anser därför all undervisning under det första stadiet i skolan böra vara gemensam. En sådan önskan har också blifvit af Riksdagen uttalad, och Kongl. Maj:t har i sitt nu ifrågavarande förslag tillmötesgått densamma.

Men om jag sålunda bestrider riktigheten af den läran, att det finnes två olika slag af bildning, måste jag ännu kraftigare bestrida, att den s. k. humanistiska eller högre bildningen skulle sammanfalla med den klassiska eller med den, som förvärfvas genom studium af de antika språken. Tvärtom anser jag denna bildning snarare förvärfvas af dem, som studera realämnena. På klassiska linien äro nemligen språkstudierna de förherrskande. Och med dem äsyftar man förnämligast att öfva förståndsformögenheterna genom att sysselsätta dessa med språkets former och lagar. Detta är hvad man kallar den formela bildningen, hvilken man nu vill göra liktydig med den humanistiska. Men ehuru jag visserligen icke underskattar betydelsen af den formela bildningen eller af de densamma grundläggande språkstudierna, måste jag dock på det kraftigaste bestrida, att det är den, som ger bildningen öfverhufvud dess karakter af humanistisk. I stället anser jag denna rent menskliga bildning hufvudsakligen härröra ifrån de reala bildningselementerna. För att förtydliga hvad jag här menar, tillåter jag mig begagna en bild. Jag vill då jemföra den formela bildningen med tänderna i kroppen, hvilka behöfvas för att fatta eller gripa om födan samt för att tugga och förarbeta densamma. Men liksom det icke är tänderna, som gifva kroppen dess kött och blod och öfriga beståndsdelar, utan födan, så är det icke heller den blott formela bildningen eller förståndsöfningen, som bildar den hufvudsakliga substansen i bildningen, utan fastmer kunskaperna, vetandet, innehållet. Och då detta kunskapsinnehåll mindre står att henta från språken än från de faktiska, exakta och empiriska vetenskaperna, såsom historia, matematik och naturvetenskap m. fl., så tror mig vara berättigad att antaga, att den humanistiska bildningen snarare åstadkommes genom realstudier än klassiska språkstudier.

Men det är icke nog med att den motsatta läran predikas, nemligen att språkstudierna äro de förnämsta; derjemte förkunnas en annan dogm, den heligaste af alla, ehuru den är af ganska färskt datum. Det är den dogmen, att af alla språk är latinet det aldri yppersta för åstadkommande af formel bildning. Jag åter, som anser denna dogm såsom en fördom, förklarar min åsigt vara, att hvilket annat kulturspråk som helst med en utbildad syntax och en rik, under århundraden utvecklad litteratur, är fullkomligt jemngodt med latinet för förståndets formela bildning. Bevisen härför vill jag icke trötta Kammaren med att nämna, helst jag kanhända

vid någon sednare punkt kommer tillbaka till detta ämne. Men behöfvas bevis, så står jag till tjenst.

På grund af hvad jag nu anfört beder jag att få först och främst rekommendera Kongl. Maj:ts proposition i allmänhet till Kammarens be-
hjärtande och sedan yrka bifall till den nu föredragna första punkten.

Herr Kolmodin: Herr Talman, mine Herrar! Jag befinner mig i en ganska kinkig ställning till den ärade representanten från Calmar, hvilken öppnat anfallet mot Kongl. Maj:ts proposition och slutat sitt vidlyftiga och talangfulla anförande med den förklaring, att han ville börja med att yrka afslag å den första punkten för att dermed fortsätta vid alla de följande punkterna hela betänkandet igenom. Min ställning är kinkig derföre, att de stora hufvudanmärkingar, som talaren framställde, voro riktade mot sådana bestämmelser, att jag, om jag icke af sjukdom varit förhindrad att deltaga i behandlingen af detta ärende, skulle hafva funnit mig nödsakad att mot dem reservera mig. Detta gäller om stadgandet af ett maximiantal af lärjungar i hvarje klass, om den dermed sammanhängande områdesindelningen, och till sist om den afhuggning af de öfre klasserna å reallinien vid ett stort antal elementarläroverk, som Kongl. Maj:t i sin proposition föreslagit och hvilket, efter mitt förmenande, stora fel blifvit af Utskottet endast i helt obetydlig mån afhulpet. Den ärade talaren har anfällt allt detta, och ehuru jag ännu icke vågar bestämdt uttala det, tror jag dock, att jag helt och hållet kommer att ställa mig på hans sida, då de punkter, som afhandla dessa ämnen, blifva föredragna. Men med allt detta, mine Herrar! befinner jag mig likväl i en helt annan ställning till Kongl. Maj:ts förslag än den ärade representanten från Calmar. Jag är icke på långt när, som han, färdig att förkasta förslaget från början till slut, derföre att jag ej kan gilla alla punkterna uti detsamma. Detta beror på en grundskiljaktighet i hela vårt åskådningssätt, hvilken den ärade talaren endast med mycket lätt hand vidrörde.

Här har talats om, huru frågan kommit till den punkt, hvarpå den nu befinner sig. Man har talat om Riksdagens skrifvelse till Kongl. Maj:t — dess redan citerade innehåll behöfver jag icke ånyo upprepa — äfvensom om dess resultat, som blef tillsättandet af en komité, hvilken afgifvit sitt förslag i ämnet. Riksdagen har, såsom vi veta, förordat gemensam undervisning i skolans lägre klasser. Detta har komitéen iakttagit; men på det sättet, att den framlagt ett förslag, deri undervisningens sammanhållning beror derpå, att latinet gjorts till gemensamt ämne för båda linierna i de fyra nedersta klasserna och således blifvit det grundläggande elementet för all slags högre bildning. För den lägre realbildningens behof har komitéen föreslagit inrättandet af borgareskolor, de så kallade pedagogierna, medelst hvilka man afsåg att bereda en särskild kursafslutning för 11 à 12 års gossar. Detta visar, att icke blott Kongl. Maj:t, utan äfven komitéen ansett en afslutningspunkt vara behöflig vid tidigare ålder, än den ärade talaren på calmarbänken tyckes antaga. Hvad mera är, komitéen visar i sin statistiska utredning, att en stor mängd af dessa tolfåringar, som genomgått skolans tredje klass, af en eller annan anledning verkligen äro nödsakade att med den fond af bildning, de ega, van-

dra ut i lifvet. Kunde således en afslutningspunkt bildas på detta stadium, så skulle det obestriddligen vara till största fördel för de ynglingar, hvilka komitéen tänkt sig i pedagogierna, och som under närvarande förhållanden äro tvungne att, utan afseende på någon kursafslutning, redan vid temligen späda år lemna läroverket. Jag nämner detta i förbigående, emedan den förste talarens kritik i denna punkt icke af någon blifvit besvarad.

Åsigten om latinets universela betydelse, såsom grundläggande ämne för all slags högre bildning, hade emellertid icke blott en deciderad majoritet för sig inom komitéen, utan rönt understöd jemväl af en bland reservanterna, nemligen den ärade talaren sjelf. Han inskränkte visserligen den gemensamma latinläsningen, som enligt komitéens förslag skulle ega rum i skolans fyra lägsta klasser, till de tre nedersta. Men då han sänkte sina fordringar på detta håll, så utsträckte han dem så mycket mer på bredden, i det han tog bort pedagogierna och ville låta latinets välsignelse komma så många som möjligt, eller rättare sagdt hela den bildningssökande ungdomen, till del. Han ville att enhvar skulle genomgå det helsobringande bad, som för menniskoanden erbjuder sig i den latinska grammatikan. Ty, mine Herrar! längre än till grammatikan lära väl gossarne icke hinna på de tre åren, om de då antingen utgå från skolan eller vid fortsatt lärokurs inträda på den reala linien. Det är då alls icke underligt, att den ärade talare, för hvars åsikter jag här i största kort-het redogjort, uppträder mot dem, hvilka underkänna den utomordentliga betydelse, som studiet af det latinska språkets elementer efter hans mening eger.

Nu frågar jag emellertid: kunde komitéens förslag framlagts inför Riksdagen med den ringaste utsigt till framgång? Som reservant mot det-samma behöfver jag ej säga, att jag icke tror det. Min åsigt i detta fall väger dock ganska litet. Men det finnes en annan reservant, en som reserverat sig mot det särskilda Utskottets nu föreliggande betänkande och dervid framträdtt såsom den klassiska bildningens mest nitiske målsman, och han förklarar på andra sidan af sin reservation, att han högeligen sätter i fråga, om komitéens förslag oförändradt haft någon utsigt att vinna framgång. Och kan *han* hysa tvifvel i detta afseende, så kunna vi väl taga för afgjort, att de aldra flesta i vårt land äro öfvertygade om omöj-ligheten att genomföra den skolorganisation, som komitéen förordat. Denna åsigt blef ock från ganska många håll helt oförståldt uttalad. Jag under-känner visst icke de stora förtjenster, komitéens betänkande eger i flera afseenden. Men den speciela del deraf, som omfattar sjelfva organisations-förslaget, den behöfde blott tryckas och publiceras, för att minst 90 af 100 bland dem af Svea rikes innebyggare, som något tänkt öfver denna sak, enstämmigt förklarade, att denna anordning af våra skolor var en ren omöjlighet. Så snart betänkandet var tryckt var förslaget dött; det bars, om jag så får uttrycka mig, direkte från tryckeriet till kyrkogården.

Att regeringen under sådana förhållanden framlagt ett helt annat förslag, byggt på grunder, som äro i vår tid möjliga att genomföra, kan på intet sätt lända den till klander, utan måste fasthållre räknas den till förtjenst. Men hvarföre manne betviflade den nyssnämnde reservanten, att komitéens förslag kunde framläggas med utsigt till framgång? Jo, der-före att skolan redan nu hvilar på real grund, och komitéens försök att

rubba den, medelst latinets nedflyttande i första klassen, således står i direkt strid med vår tids fordringar.

Regeringen måste alltså, för att framlägga något som hade utsigt att vinna framgång, beträda en helt annan väg; och som skilnaden mellan komitéens förslag och regeringens verkligen är mycket stor, så kan den ärade talaren på calmarbänken naturligtvis icke annat än på det bestämdaste motsätta sig det sistnämnda.

Skilnaden har sin egentliga kärnpunkt i de båda förslagens olika sätt att ordna undervisningen för ett enda läroämne. I komitébetänkandet ställes latinet som den fasta grunden för all högre bildning, den må nu kallas klassisk eller real. Komitéen har icke gjort den skilnad, som Herr Rundbäck trott sig finna, utan ansett, att så snart bildningen skall utsträckas till ett högre mått, så måste latinet vara det öfverallt grundläggande elementet. Framför allt skola vi aldrig lära oss svenska språket genom latinläsningen. Komitéen var derföre icke nöjd med att lemna latinet i den ställning, det redan innehar, utan den ville förstärka densamma genom att införa detta läroämne i skolans nedersta klass och utsträcka dess studium äfven till reallinien. Och ändå intager latinet allaredan nu en förunderligt stor plats i våra skolor. Se vi nemligen efter i skolstadgan, huru mycken tid der är åt latinet anvisad, så finna vi, att det upptager det största timantalet bland alla ämnena, både klassiska och reala. Till och med realliniens viktigaste ämne — matematiken — har ett mindre tidsmått sig anvisadt, än latinet på den klassiska linien. Hvad särskildt vårt kära modersmål beträffar, så upptager latinet två och en half gånger så lång undervisningstid som detta. Betraktar man således, huru det är stäldt i våra skolor med latinstudiet, skulle man med allt skäl kunna komma på den tanken, att latinet i sjelfva verket vore det språk, på hvilket vi konverserade med hvarandra och hvilket åtminstone vid alla högtidliga tillfällen, såsom t. ex. vid Riksdagens öfverläggningar, begagnades. Åtminstone måste man utan tvekan antaga, att latinet, med det dryga hemarbete, som lärjungarne i våra skolor få egna åt dess skrifning, verkligen vore det skriftspråk, som de bildade klasserna emellan användes. Hvar och en vet dock, att så icke är. Jag sjelf har hela riksdagen suttit mellan en kyrkans man och en läkarekonstens idkare — begge således latinare — men ingen af dem har generat mig med en enda latinsk glosa. Nej! vi bruka vårt svenska tungomål så godt vi kunna, men färdigheten är tyvärr ej synnerligen stor. Vi hafva i några hundra år studerat latin för att på den vägen lära oss svenska och ändå ej hunnit längre, än att, om vi granska våra såväl muntliga föredrag som skriftliga uppsatser, det icke skall vara svårt att upptäcka rätt betänkliga brister i bådaddera. Vi må endast i detta afseende tänka på de många halfva meningar och hela omeningar, som våra notariers stenografiska anteckningar utan tvifvel bevara efter något hvar ibland oss — både latinare och icke-latinare.

Här har från den särskilda talarestolen blifvit yttradt, att latinet måste maka åt sig. Ja, det är just den stora hufvudfrågan, som föreligger vid behandlingen af detta utlåtande. Detta är ock den punkt, som betingar hela min ställning till Kongl. Maj:ts förslag. Ty just i detta förslag är den åsigt uttalad, att latinet måste något makas undan, i det

undervisningen deri uppflyttas från den andra till den fjerde klassen. Jag kan icke heller utan glädje framhålla, att Riksdagens Särskilda Utskott i detta afseende tagit ett viktigt steg till, då det föreslagit, att ur mogenhetsexamen bör utgå det hittills förelagda översättningsprovet från svenska till latin. Mine Herrar! det föreliggande förslaget innebär således ingenting mindre, än att latinet måste gifva något rum åt andra för vår tids bildning oundgängliga läroämnen, samt att hela det numera orimliga sträfvet i våra skolor, att lära ungdomen skriva latin, skall försvinna. Blott genom denna sistnämnda förändring skall den mycket omordade öfveranstängningen i väsendtlig mån förebyggas; ty de nu brukliga latinska stilöfningarne kosta ynglingarne i allmänhet 3 à 4 timmars hemarbete i veckan. Latinets uppflyttande till fjerde klassen skall dessutom, i förening med borttagandet af översättningsprovet från svenska till latin i maturitetsexamen, gifva en förändrad karakter ej blott åt sjelfva latinstudiet vid våra skolor, utan åt hela den elementära undervisningen. Genom den förre förändringen skall, om, såsom jag hoppas, de öfre klasserna på realinien komma att bibehållas på långt flera ställen, än föreslaget är, sjelfva grundritningen till våra läroverk komma att angiåva reallinien såsom den stora stambana, på hvilken det öfvervägande flertalet af Sveriges bildningssökande ungdom bör gå fram för att bereda sig till sitt lufs verksamhet; och genom den sednare skall latinstudiet förlora sin betydelse af ett, all högre bildning grundläggande läroämne och äfven för dem, som följa den klassiska bibanan, helt enkelt blifva, hvad det bör vara, en inledning till bekantskapen med romersk och grekisk litteratur.

Det synes mig derföre, mine Herrar! vara af största vikt, att vi vid behandlingen af detta utlåtande icke fästa allt för mycket afseende vid de punkter, mot hvilka vi hysa betänkligheter, utan företrädesvis se på de viktiga framstegsförslag, som ligga i detsamma. På dem böra vi taga fasta och ej af tvekan rörande vissa detaljbestämmelser låta förleda oss att kasta det hela öfver bord, samt derigenom på sätt och vis förklara, att vi äro belåtna med vår skolordning sådan den är. Vi skulle genom ett motsatt förfarande skjuta ifrån oss ett särdeles gynnsamt tillfälle, att på ett afgörande sätt ingripa i våra läroverks ombildning.

Jag vågar derföre förorda, att vi här må behandla såväl Kongl. Maj:ts proposition som Utskottets utlåtande, oaktadt de brister som onekligen vidlåda dem, med den största försigtighet; så att vi återremittera eller afslå endast de delar, hvilka vi omöjligen kunna godkänna, men taga fasta på den stora, läroverken omskapande grundsats, som ligger i latinets undanskjutande från den ställning, det för närvarande intager. Sverige har upphört att vara en stormakt, och de enda eröfringar, vi numera kunna tänka på, måste ske på fredlig väg. Må vi då icke underlåta, att i dag på skolans område åter eröfra ett stycke svensk mark från det gamla Rom.

Jag skall, då de punkter förekomma, hvilka jag icke kan godkänna, lika öppet och ärligt uttala mig mot dem, som jag nu yttrat mig om vår pligt att taga vara på de förbättringar, som onekligen ligga i förslaget. Då jag nu icke ser någon våda i att bifalla denna första punkt, så skall jag icke framställa något särskildt yrkande, ehuru jag har betänkligheter emot, att låta undervisningen i tyska språket upphöra redan i den femte

klassen. Men för denna och möjligen äfven för andra, dock mindre väsendtliga, anmärkningar, vill jag icke här uppställa några hinder för frågans framgång. Jag hoppas, att förslaget, såsom en talare förut antydt, innan det tillämpas, måtte, med ledning af de öfverläggningar, som här nu föras, samt sakkunnige mäns infordrade yttranden, komma att delvis undergå en sådan omarbetning, att det för framtiden må kunna blifva välsignelsebringande för vårt gamla, kära, svenska land.

Med Herr Kolmodin instämde Friherre *Cederström* samt Herrar *Ahlström*, *Lundström*, *Peter Olsson*, *Silfverstolpe*, *H. Schultz*, *Wennerus*, *Jonas Andersson* och *Biesert*.

Herr Törneblad h: Herr Talman, mine Herrar! Efter det väl-taliga anförande vi nyss hafva afhört kunde det måhända synas förgäfvets för mig att ytterligare taga till ordet i denna fråga. Jag beder dock att för några ögonblick få taga Kammarrens uppmärksamhet i anspråk för att hufvudsakligen fästa mig vid slutet af Herr Rundbäcks anförande. Jag skall likväl först vidröra något af hvad talaren på gotlandsbänken yttrat. Han har såsom en nödvändig princip uttalat, att undervisningen i latin måste framflyttas, och med vanlig taktisk skicklighet har han kastat om frågan och vändt sig klandrande mot läroverkskomitéen, hvars förslag han söker visa vara oriktigt. Han slutar dock med att instämma i nästan alla de anmärkningar jag gjort mot det Kongl. förslaget; och jag vädjar till eder, mine Herrar! huruvida dessa anmärkningar voro så obetydliga som Herr Rundbäck sökt göra dem. Jag anser tvärtom att dessa anmärkningar gällde hufvudsyftena i det Kongl. förslaget och ingalunda dess enskildheter. Det är icke säkert, att Herr Kolmodins mål skall vinnas med detta förslag. Ty jag påstår bestämdt att, om latinlinien i öfverklasserna afskaffas vid en mängd läroverk, så kommer detta att öka latinläsningen i stället för att minska den. Jag förfäktar dock icke någon utvidgad undervisning i latinet, men jag vill att den del af skolungdomen, som läser detta språk, skall läsa det grundligt. Jag har heller icke, såsom Herr Rundbäck påstått, uttalat någon åtskilnad mellan *humanistisk* och icke-humanistisk bildning, och förebräelsen att hafva skiljt mellan mensklig och icke mensklig bildning kan således icke träffa mig. Jag har blott sagt, att det finnes två slags bildning, en högre, vetenskaplig och en lägre samt att skolan måste vara förberedande, såväl till den ena som till den andra. Och hvar och en inser lätt att om det gäller inhemtandet af en högre bildning, så måste undervisningen hvila på en fastare grund än om det gäller en lägre bildning. Också erkänner Herr Rundbäck, att linierna måste skiljas åt i de högre klasserna, der, enligt hvad han påstår, ehuru jag icke kan gå in derpå, skolan närmar sig specialstudierna, så att man i dessa öfverklasser måste taga tillräcklig hänsyn till den särskilda bildning, som afses. Men jag påstår, att man bör göra denna hänsyn äfven längre ner. Ty om man försummar att lägga en sådan grund, hvarpå man kan säkert bygga, så åstadkommes icke blott öfveranstängning, utan man förrycker hela bildningsväsendet. Herr Rundbäck har äfven talat åtskilligt om språkundervisningen, huru den bör inskränkas, huru mycket det är att anmärka i detta fall samt att hvad som i detta afseende pas-

sar å den ena sidan äfven passas å den andra. Han har äfven gjort en jemförelse mellan tänderna och födan i det han sagt, att den formela bildningen motsvarar de förra, hvaremot sakkunskaperna skulle utgöra den sednare. Jag tror dock icke att en jemförelse mellan tänderna och den föda, som man tager in, kan vara rätt lämplig. Jag hade åtminstone väntat mig att tänderna skulle jemföras med något annat organ. Men om jag håller fast liknelsen, så tror jag verkligen att man icke gerna kunde få in födan i tjenlig form, om icke tänderna funnes. Jag beder blott i afseende på formel bildning att få vädja till ett yttrande af en skriftställare, som icke gerna af Herr Rundbäck kan jäfvas, emedan det är den ärade talaren sjelf, som i en år 1870 utgifven afhandling "om bristerna i elementarläroverkens nuvarande organisation" på sidan 21 yttrat följande: "Nu är det visserligen en sanning, som ingen lär vilja bestrida, att språkundervisningen är ett förträffligt medel för andens formela bildning och en ypperlig gymnastik för själskrafternas stärkande och utveckling. Icke heller kan det förnekas att språkstudierna äro ett "conditio sine qua non" — jag tager mig friheten att öfversätta detta latinska uttryck — ett nödvändigt vilkor "för all verklig litterär bildning och" — fortsätter han, och jag tager fasta på detta sista yttrande — "att en mera omfattande språkkunskap, äfven från den praktiska nyttans synpunkt, är af stort värde." Jag beder äfven få tillägga, att samme talare har sagt, att hela den lägre skolan bör ställas på real grund, blott med valfrihet beträffande latinet. Om verkligen undervisningen ordnades på denna grund, skulle utan tvifvel i de läroverk, som icke meddela undervisning i högre klasser på den reala sidan, flertalet lärjungar komma att gå in på latinlinien; men jag hemställer huruvida man tror att dessa lärjungar, om de utgå efter ett par år, skulle hafva tillräcklig nytta af den kunskap i latinet, som de inhemtat i fjerde och femte klassen? Jag skulle beklaga dem som sålunda gingo in på latinlinien, ehuru från hans ståndpunkt jag icke tror något beklagande kunna ifrågasättas, emedan han på sid. 51 i nämnda afhandling säger: "Icke heller bör denna valfrihet medföra någon olägenhet i det afseende, att lärjungarne derigenom nödgas i *otid* eller *förtid* bestämma sin studie- eller lefnadsriktning. De som läsa latin kunna nemligen med lika fördel och lika god bildning lemna studierna, då de genomgått elementarskolan, som de öfriga." Efter hvad jag nu uppläst torde jag icke behöfva vidare besvara åtskilligt af hvad den ärade talaren yttrat. Jag beder dock, särskildt hvad beträffar hans yttrande, att skolkomitén skulle hafva gått baklänges och lemnat en utredning i strid mot de önskingar Riksdagen uttalat, få erinra, att denna utredning blifvit lemnad först efter noggranna undersökningar, och att en utredning icke kan bestämmas efter på förhand uttalade önskingar, utan att det beror på undersökningarne, hurudan den blifver, hvarjemte jag beder få framhålla att Riksdagen icke kan sägas hafva uttalat någon åsigt om vare sig den ena eller den andra bildningsarten. Har emellertid komitéens förslag gått emot Riksdagens önskan, så är jag för min del blott i viss mån ansvarig därför, enär jag reserverat mig mot detsamma så tillvida, att jag icke velat latinets utsträckning läroverket alltigenom, såsom talaren sagt, utan endast att det skulle såsom obligatoriskt stadna i den tredje klassen i stället för i den fjerde; vidhållande

såsom jag gör, att latinet är den säkraste grunden för inhemtande af andra språk. Att jag misstagit mig i detta afseende är visst möjligt; men jag har förfäktat denna åsigt i den ärliga afsigten att den reala linien deraf skulle draga nytta.

Vidare har emot mig blifvit riktad den förebråelsen, att jag skulle velat påstå Kongl. Maj:t icke hafva sundt förnuft, derigenom att jag yttrat mig ej kunna dela den i statsråds-protokollet uttalade åsigten angående behovet att hafva särskilda lärare på reallinien. Jag har lika litet fällt ett sådant yttrande som jag begagnat ett annat mig tillagdt uttryck, att reallinien vore förfuskad. Jag har endast sagt, att jag icke kan inse hvartill det skulle gagna att, såsom det föreslagits, hafva i allo särskilda lärare på reallinien, och då denna uppgifts riktighet blifvit bestridd anhåller jag att få styrka den med förslagets egna ord. Herr Statsrådet och Chefen för Ecklesiastik-departementet säger på sid. 48 i det vid den Kongl. propositionen fogade statsråds-protokollet: "Skall den reala linien, om också framgent mindre besökt än den klassiska" — Herr Departements-chefen tänker således att den reala linien skall fortfarande blifva mindre besökt än den klassiska och *deri* ligger enligt mitt förmenande en stor våda för landet — "kunna blifva skött med samma allvar och framgång som denna, så måste den blifva tillförsäkrad en lika god undervisning; och en sådan anser jag ej kunna med säkerhet åstadkommas med mindre den blir skild från undervisningen på den klassiska linien och skött af egna lärare, hvilka med ett lefvande intresse för den reala bildningens betydelse och utveckling nitälska för denna linies höjande." Nu frågar jag: hvem har påstått att reallinien bör hafva särskilda lärare, jag eller Herr Departements-chefen?

Dessutom har blifvit yttradt, att man skulle kunna antaga vissa punkter i förslaget, men åter förkasta andra. Det är just hvad jag anser vara farligt för en sådan korporation som Riksdagen, nemligen att välja ut och antaga vissa punkter, utan att man här kan vara i stånd att bedöma huruvida dessa punkter stå i ett organiskt sammanhang med de öfriga delarne eller icke; och jag påstår bestämdt, att, om Riksdagen afslår två eller tre punkter och återremitterar vissa, Utskottet på den korta tid som återstår af Riksdagen omöjligen kan uppgöra ett förslag om hvilket man kan vara öfvertygad att det blifver ett verkligt och sammanhängande helt. Det är just faran af detta utplockande, om man också finner ett och annat vara värdt att taga vara på, som tvingar mig att fortsätta mitt yrkande om afslag å det hela.

Representanten från Wexjö har anmärkt, att jag förbigått åtskilligt, som rör faran af öfveranstängning i skolorna, men tillägger att Utskottet sökt förekomma detta. Jag beder härvid få erinra, att Herr Departementschefen icke uttalat sig för den af Utskottet föreslagna inskränknigen i de skriftliga profven och att det således alls icke är någon säkerhet för att detta förslag vinner behörigt afseende. Herr Departementschefen har deremot bestämdt uttalat sig mot någon allmän eftergift i fordran på mogenhet och insigter, och det är detta i samband med minskningen af timantalet, som jag fruktar skall bibehålla den öfveranstängning, som tilläfventyrs kan förefinnas i de öfre klasserna. Samme talare har tillvitat mig ett uttryck, att det icke vore lämpligt att tyskan skulle

upphöra i den femte klassen, och att jag således genom tilläggande af ett ämne ökar faran för öfveranstängning. Jag tror också att tyskans upphörande icke är lämpligt, men jag har icke bestämt påyrkat, att detta språk skulle fortfara att läsas i de öfre klasserna. Deremot vill jag erinra, att Utskottet till hvad Herr Departementschefen föreslagit i de öfre klasserna på reallinien och den klassiska linien lagt studiet af naturalhistorien och att Utskottet således förökat de pensa och kurser, som Herr Departementschefen ansett lämpliga. Nu tror jag visserligen det vara af vikt att naturalhistorien kommer med. Men just detta tillägg visar att man härvidlag icke kan bedöma det ena utan att taga det i sammanhang med det andra. Tillkommer nu naturalhistoria, så måste naturligtvis inskränkning ega rum i något eller några andra ämnen; och just häruti anser jag en brist ligga i Utskottets förslag så till vida, som ingen motsvarande ändring i annat afseende är föreslagen. Hvad angår att särskild reallinie skulle finnas vid en del läroverk, så vill jag påstå att, om detta förslag blir lag — och jag kan i motsats till en föregående talare icke se att i *detta* fall någon annan tillämpning af de uppställda principerna kan ega rum än den som vederbörande uttalat sig för, enär denna fråga är rent ekonomisk — så blir följden, att hela den reala bildningen kommer att lida derpå.

Hvad slutligen angår min anmärkning mot den föreslagna normalstaten, så erkänner jag att Utskottet icke gillat denna stat. Men då Utskottet gått in på den uttryckta åsigten, att ett maximum af lärjungar skall bestämmas för klasserna, dock med möjlighet till inrättande af parallellklasser, så har jag visat, att just genom denna grundsats upphäver staten sig själf och att detta tillägg om parallellklasser i sjelfva verket kommer att medföra kostnader, hvilka, om ej särskilda anslag beviljas, omöjliggöra utförandet af planen i ett annat afseende, nemligen tillskapandet af de många nya lektorsplatserna. Jag tror mig således hafva visat, att i tre hufvudpunkter, nemligen i fråga om öfveranstängning, om den medborgerliga bildningen, hvilken med de här föreslagna afslutningspunkterna icke torde blifva bättre tillgodosedd än nu, och slutligen beträffande sjelfva läroanstalternas organisation, förslaget icke verkligt, utan endast skenbart, uppfyller hvad Riksdagen antages hafva önskat; och på dessa grunder måste jag vidhålla mitt första yrkande om afslag å denna punkt likasom å de öfriga i utlåtandet.

Med Herr Törnebladh förenade sig Herr *Clairfelt*.

Herr Gjerling: Herr Talman, mine Herrar! Som ledamot af det Särskilda Utskott, hvars betänkande nu behandlas, anhåller jag att, med afseende på detta sednare, få yttra några ord, och detta oaktadt så många utredande föredrag här blifvit afgifna såväl för som mot det Kongl. förslaget.

Den talare, som närmast efter Herr Chefen för Ecklesiastik-departementet haft ordet, framställde särskildt trenne anmärkningspunkter. Jag beder att få beröra hvardera af dessa för sig samt deraf först den om öfveranstängningen i skolorna. Så vidt jag kan finna både af den Kongl. propositionen och af Utskottets utlåtande, måste ovilkorligen de

grundsatser, som der blifvit föreslagna att tillämpas, föranleda till minskning i denna öfverklagade öfveranstängning. Jag anhåller att i detta afseende få fästa uppmärksamheten på vissa punkter i Kongl. propositionen bilagda statsrådsprotokoll, hvilka punkter, enligt mitt förmenande, gifva stöd åt en dylik slutsats. Der uttryckes nemligen, att antalet af samtidigt i klass lästa ämnen skall inskränkas. Detta är tydligen *ett* steg i den riktning jag antydtt. Men äfven andra steg äro tagna i sådant syfte. Sålunda är undervisningen i språk i skolans nedre klasser inskränkt; i stället för botanik, zoologi och fysik är allmän naturlära införd i de fem lägre klasserna; vidare är klassläraresystemet utsträckt och lärotimmarnes antal i viss mån minskadt. Samtliga dessa åtgärder synas mig ovilkorligen böra bidraga att förminska den öfveranstängning, som kan förefinnas i de lägre klasserna, hvilket också af den, af mig högt värderade talaren på calmarbänken i viss mån medgifvits.

Men jag anser, i olikhet mot honom, att det Kongl. förslaget äfven innehåller förändringar, hvilka gå ut på att förminska öfveranstängningen i de högre klasserna; och dessa förändringar äro, att de skriftliga hemarbetena skulle göras färre och fordringarne i afgangsexamen inskränkas. Sammanställes detta med Utskottets förslag att utbyta vid maturitetsexamen nu föreskrifna översättningsprof från svenska till latin mot från latin till svenska torde väl erkännas, det åtgärder föreslagits i ofvan omnämnda syfte, äfven hvad beträffar de högre klasserna. Den ärade calmarrepresentantens andra hufvudanmärkning mot förslaget gick ut på att den medborgerliga bildningen der i allmänhet icke var tillräckligt tillgodosedd samt förklarar han sig snarare vara böjd för skilda klassiska och reala läroverk, än för en organisation med undervisningen så ställd, som nu blifvit föreslaget. Äfven en ärad talare från östgötabänken har, dervid uttalande åsigter, närmaude sig dem, hvilka inom Första Kammaren vid den Kongl. propositionens öfverlemnande till Utskottet blifvit framställda, här i dag framhållit nödvändigheten och nyttan af att bilda sjelfständiga, från hvarandra helt och hållet skilda läroverk, hvaradera omfattande endast en linie.

Jag för min del erkänner gerna fördelen i mångt hänseende af en dylik anordning, men jag anser denna dock i regel såsom nästan omöjlig att tillämpa under de förhållanden, så lokala som andra, hvilka ega rum inom vårt land. Visserligen komme derigenom hvarje läroverk att utgöra ett mera sjelfständigt helt, och undervisningens gång inom det för hvardera föresatta målet bättre befrämjas än eljest. Men jag hemställer, huruvida icke en åtgärd sådan som af den ärade östgötarepresentanten ifrågasatts skulle vara detsamma som att, på sätt en talare förut yttrat, afstänga ynglingarne från de lefnadsbanor, mot hvilka deras håg och anlag voro riktade eller också att, mycket mera än hittills, tvinga föräldrarne att skicka sina barn till läroverk, mera eller mindre aflägsna från deras hem. För icke längesedan upphäffdes föreskriften om studentexamens afläggande vid universitetet, och i stället infördes mogenhetsprof vid vederbörande läroverk. Oberäknadt de fördelar detta stadgande i i öfrigt medfört, har detsamma ländt till ekonomisk fördel för ynglingarne samt, mera än förut, möjliggjort för föräldrarne att längre få behålla sina barn inom den ort, der de sjelfva vistas. Skiljdes läroverken

åt, så att på den ena orten förlades en latinskola och på den andra återigen en realskola, så blefve följden att föräldrar — likasom de, före nämnda förändring, nödgades sända sina söner till någotdera af universitetet för att der beredas till eller undergå studentexamen — måste i betydligt vidsträcktare mån än då och än nu, för samma ändamål, men derjemte äfven för den tidigare undervisningen, sända dem till läroverk å annan ort än deras egen. Denna stora olägenhet i förening med tvånget att redan från början välja linie kan jag icke anse uppvägas af de fördelar, som skulle följa deraf, att skilda läroverk upprättades. Dertill kommer, det äfven kostnaderna utan tvifvel skulle blifva långt större än nu för undervisningens upprätthållande. Beloppet af dessa kostnader har ur en här nyligen återopad broschyr visserligen blifvit uppgifven såsom relativt obetydlig, men jag antager, att bland dessa kostnader icke äro upptagna annat än statens bidrag, och att således dertill böra läggas de utgifter, hvaraf kommunerna drabbas för samma ändamål.

Jag anser till och med, att så väl Riksdagen i sin skrifvelse som Kongl. Maj:t i sitt förslag i fråga om undervisningens skiljande gått för långt; ty jag föreställer mig det icke vara oriktigt att, på sätt läroverkskomiteén föreslagit, en del läroverk skulle få bibehålla gemensam undervisning i de ämnen, som såväl beträffande innehåll som omfång hafva gemensamhet med hvarandra.

Vidare har, dels af representanten från Calmar, dels af andra talare, med afseende på kursafslutningarne framhållits, det de icke äro mera värda än de som redan finnas i de nuvarande klasserna. Icke heller jag anser Kongl. Maj:ts förslag i afseende på kursafslutningar innebära möjligheten att uppfylla hvad ordet afslutning innebär. Jag anser också förslaget endast afse en viss *afrundning* inom de tredje och femte klasserna och att denna afrundning är afsedd att möjliggöra för de ynglingar, hvilka vid tidigare ålder utträda ur skolan, att dessförinnan hafva inhemtat för det praktiska lifvet gagneliga kunskaper i högre mån än hvad hittills kunnat ske.

Det synes emellertid äfven mig vara att anmärka mot formuleringen i denna del af förslaget, och lär densamma, sådan den nu föreligger, väl icke böra tjena till grund, om och när det kan blifva fråga att utföra den föreslagna ombildningen af läroverken. Men, lika med många andra talare som här uppträdt, är jag förvissad att, om förslaget på det hela vinner Riksdagens bifall, Kongl. Maj:t icke skall underlåta att vidtaga sådana åtgärder, att de särskilda bestämmelserna blifva fullt betryggande och komma att stå i harmoni med hvarandra, hållande sig i hufvudsak i den riktning som Riksdagen kan hafva för sin del angifvit och godkänt.

Hufvudprincipen i den föreslagna organisationen — en princip som jag för min del gillar, ehuru jag, som jag nämnt, icke kan godkänna alla detaljerna i förslaget — ligger väl ytterst och djupast uti de döda språkens framflyttande från lägre till högre klasser. Redan detta måste ju innebära en stor skiljaktighet mellan den afrundning i skolan som nu förefinnes och den som skulle ega rum efter det nya förslaget — och skilnaden synes mig onekligen vara till förmån för det sednare. Väl har jag alltid varit och skall alltid förblifva en varm vän af latinska språket, och enligt min tanke är intet språk så som latinet *egnad* att från bör-

jan tjena till grund för all språkundervisning; men jag anser dock, att praktiska skäl, förhållandena inom landet och vår ställning i allmänhet gör det önskligt att fasthålla vid Kongl. Maj:ts af Utskottet biträdda förslag om framflyttning af studiet af nämnda språk.

Då jag instämt uti hvad Utskottet föreslagit, att Riksdagen måtte såsom sin mening uttala, det skrifning af latin icke må vidare utgöra afgångsprof såsom hittills, så har jag dermed biträdt den åsigt, som hufvudsakligen betecknar en önskan, att hädanefter undervisning i latinet mera skall afse språkets läsning än dess skrifning. En sådan uppfattning har gjort sig gällande äfven annorstädes; sålunda har, såsom det torde vara Kammaren bekant, i Frankrike ett förslag i likartad riktning för icke längesedan blifvit framställt.

I det jag härmed uttalar min förhoppning, att det framlagda förslaget, hvad beträffar mertalet af sjelfva grundsatserna, måtte af Kammaren i hufvudsak gillas, anhåller jag dock på samma gång att få, till hvad redan af mig blifvit anfördt, fästa uppmärksamheten vid vissa punkter i Utskottets betänkande, förut af mig ej berörda, men mot hvilka jag hyser vissa betänkligheter.

Bland dem är förslaget, att ett antal af 36 lärjungar skall bestämmas som maximeantal för klass. Jag kunde icke biträda denna åsigt inom Utskottet, men har, ehuru der i afseende på denna punkt stadnande i minoriteten, likväl icke reserverat mig mot densamma, enär det, jemte godkännande af nämnda maximum, ingick i Utskottets yttrande en framställning, att parallelklasser skulle inrättas, der antalet af lärjungar gjorde sådant nödigt. Som ett bevis på behovet deraf får jag nämna förhållandet i Carlskrona, der det, t. ex. i andra klassen af läroverket, finnes 62 lärjungar, hvaraf 56 från staden.

Men äfven om, vid det ena eller andra läroverket, förhållandet emellan antalet lärjungar från stad samt från densamma kringliggande område skulle vara mindre än det nyss anförda, synes mig dock ett bestämmande af maximiantal för klass, äfvensom det sätt, hvilket ifrågasatts för utförandet af ett sådant bestämmande, icke vara önskligt. En tillämpning af nämnde grundsats, och dertill stödd på de territorialbestämmanden, som förslaget innehåller, kan efter min åsigt icke undgå att medföra så väl stora svårigheter som äfven, vid många tillfällen, obillighet, helst, hvad läroverkskomitéen i sitt betänkande ådagalagt, det finnes många städer, der, med afseende på lärjunge-antalet, liknande förhållanden ega rum med dem, som jag nyss anført från Carlskrona.

Jag har derföre föreställt mig, att i den stat, som Kongl. Maj:t vid annat tillfälle kan komma att införa Riksdagen framlägga, det skulle göras afseende äfven på lärare, hvilka för parallellklasser kunna behövas.

En annan punkt, der jag icke heller kunnat dela Utskottets åsigt, är den med afseende på inskränkningen i de reala läroverkens antal till den grad som skett, och detta ehuru Utskottet dock tillagt fyra sådana till det antal, som i Kongl. propositionen är föreslaget.

Oaktadt de betänkligheter jag tillåtit mig framställa mot vissa delar af så väl det i Kongl. propositionen framställda förslaget som af Utskottets betänkande, anser jag mig emellertid kunna och böra tillstyrka antagandet af mertalet af de grundsatser, hvilka, upptagna i statsrådsproto-

kollet, äro af det Särskilda Utskottet understödda. Jag anhåller derföre, att Kammaren icke måtte biträda de åsikter, hvilka inom densamma uttalats mot förslaget i sin helhet, och hvilkas framställande gått ut på att hindra hvarje antagande *nu*. Och hyser jag deremot den förhoppningen, att Kammaren ville taga Kongl. Maj:ts, af Utskottet i de flesta delar tillstyrkta förslag i noggrannt öfvervägande vid hvarje punkt, låta egna *mindre* meningsskiljaktigheter falla samt se bort från mera oväsentliga brister, för att nu begagna tillfället att för sin del befordra införandet af en organisation af läroverken, hvilken går i den riktning, Riksdagen af Kongl. Maj:t begärt.

Jag yrkar bifall till nu föredragna punkt.

Herr Abraham Rundbäck: Jag har begärt ordet blott för att besvara den ärade representanten från Calmar. Han kom med "gamla luntor" och ville visa att hvad jag nu yttrat stode i strid med mina åsikter i en broschyr i ämnet för tre år sedan. Detta måtte emellertid bero på ett fullkomligt missförstånd af hvad jag yttrat i dag, enär detta är alldeles öfverensstämmande med mina förut utalade och af honom citerade åsikter. Det var endast detta jag ville säga.

Herr Törnfeldt: Det har ofta yttrats att i diplomatiska öfverläggningar språket är till för att dölja tanken. Detta är, säger jag, endast för diplomaterne, men för annat folk är väl språket uppfunnet för att människorna skola kunna meddela hvarandra sina tankar och känslor. I detta fall måste väl för vår nation vårt modersmål vara det bästa och fullt tillräckligt för våra behof. Men vi äro icke ensamma här på jorden, utan andra nationer finnas som hafva andra språk, och vi kunna icke isolera oss från dem, utan samfärdseln med andra folk tilltager allt mera och mera i tidens lopp, och derföre är det för oss nödvändigt att lära andra språk än vårt eget. De språk som af den största delen af Europa talas, äro franska, tyska och engelska, och dessa språk måste derföre af vår ungdom inläras.

Latinet är numera icke något språk, hvarpå man kan meddela sig med utländingar; det är icke mera lefvande, det är dött. Det är derföre som jag vill göra en liten anmärkning mot schemat på 4:de och 5:te sidan i Utskottets betänkande. Der står, att latinet skall börja i 4:de klassen på latinlinien och engelskan i samma klass på reallinien. Således, de som skola gå latinlinien eller blifva latinare skola icke få läsa engelska, icke ens lära sig att läsa en rad innantill, icke få den minsta kännedom om detta språk, så att de kunde sätta sig in i dess litteratur eller förstå ett samtal derpå. Jag tror derföre att det är skäl att latinet undanskjutes till längre fram och att engelska språket blir gemensamt för begge linierna. Latinet tror jag kan flyttas undan till sjetten klassen och der först börjas med detsammas studium. De begge linierna i 4:de klassen kunna då gemensamt undervisas till dess de komma upp i sjetten klassen, hvilket skall medföra enkelhet i undervisningsväsendet. Detta är blott en from önskan af mig och kan troligen icke blifva något mera.

Emellertid är jag tacksam för det som blifvit gifvet.

Vidare förekommer det underligt att naturvetenskapernas studium icke skall idkas i de högre klasserna. Vi lefva ju i och med naturen. Dess studium är fördenskull det förnämsta vi kunna arbeta på, och vi böra vinnlägga oss så mycket som möjligt om att lära känna denna natur. Derföre anser jag det vara lämpligt att göra den förändring, att naturvetenskaperna, eller botanik, zoologi, kemi och fysik m. m., borde studeras i 6:te och 7:de klasserna. Botaniken, ja, hvad kan vara naturligare än dess studium? Huru nyttig är den icke för alla människor! Huru naturligt att man lägger sig vinn om att lära känna örternas egenskaper, deras olika verkningar och deras medicinska och ekonomiska nytta! Jag sjelf har på gamla dagar fått sätta mig in i detta ämne. Kemien och fysiken veta de flesta så litet af, ty de äro nästan alldeles nya vetenskaper; men de hafva icke desto mindre stor vikt.

Botaniken och zoologien äro mera ytliga, så att barnet kan vara vuxet att fatta deras studium, då deremot kemien och fysiken icke ligga på ytan, utan gå till djupet och till kärnan af ämnet. Dessa fyra ämnen äro för samhället så viktiga att hvar och en borde sysselsätta sig dermed, och vår ungdom bör derföre icke vara okunnig deruti, och derföre bör studiet af dessa ämnen icke upphöra att läsas i sjetten och sjunde klasserna af elementarläroverken. Dessa vetenskaper äro icke blott nyttiga för vårt lekamliga välbefinnande, utan de befrämja äfven vår gudsdyrkan. Det är vår höge religionsstiftare som lärt oss att "skåda liljorna på marken" och "fågeln under himmelen", med ett ord, att betrakta naturen och skapelsens under, ty "Guds eviga makt och guddom skådas i hans händers verk".

Med afseende på hvad jag nu anfört, skulle jag önska den förändring i första punkten att i stället för "naturalhistorien" sättes naturvetenskaperna, hvarigenom tillfälle blifver för lärjungarne att efter tid och omständigheter studera botanik, zoologi, kemi och fysik. För resten kommer jag att nöja mig med Kongl. Maj:ts förslag, om detsamma i denna punkt och äfven i andra, hvarom jag skall yttra mig framdeles, modifieras.

Herr Albert Staaff: Ehuru jag använt många år af min lifstid på skolans angelägenheter och mången gång, såväl af böjelse som af pligt, i olika kretsar ytttrat mig i dithörande frågor, känner jag dock i dag en bäfvan att här framträda — icke derföre, att jag hyser den minsta tro, att mitt ord skall gälla något i afgörandets vågskål, utan emedan jag känner, att jag talar inför en församling, som dock har en stor del af detta afgörande i sin hand.

Om jag blickar tillbaka på de åtgärder, som blifvit vidtagna i frågan, så hafva vi först och främst 1870 års Riksdags begäran hos Kongl. Maj:t att låta företaga en revision af stadgarne för rikets elementarläroverk, dernäst den af Kongl. Maj:t för ändamålet nedsatta komitéens betänkande, vidare Kongl. Maj:ts förslag och slutligen särskilda Utskottets utlåtande. Jag tillåter mig att emot en talare, med hvilken jag i öfrigt i mycket och i mångahanda hänseenden instämmer, göra den erinran, att han var orättvis, då han klandrade komiterade derföre, att de skulle förbisett Riksdagens önsknings. Komiterade hafva ganska riktigt till besvarande upptagit Riksdagens framställningar, men komiterade hafva sva-

rat efter sina åsikter och efter sitt sätt att se saken, och därför kan väl ingen klandra dem. Skulle något väcka förundran, så vore det väl snarare den omständigheten, att, då regeringen ämnat väcka ett sådant förslag, den vid valet af komité icke lyckats träffa åsikter, som närmade sig den riktning, hvaruti förslaget går. Vare härmed huru som helst, så måste man dock alltid tillmäta komitéen en stor förtjänst för det sätt, hvarpå den utredt frågan, för de rika materialier den samlat, och hvilka man aldrig skall kunna undgå att, för såvidt man önskar att föra frågan framåt, nyttja såsom en verklig guldgrufva. Ty aldrig har jag sett ett betänkande så noggrannt och omsorgsfullt utarbetadt, ett betänkande, som visar så stora bemödanden att framkomma med för saken nödvändiga upplysningar och materialier. Detta allt säger jag, ehuru jag ingalunda i hufvudsaken delar komiterades åsikter.

Öfvergår jag nu till Kongl. Maj:ts förslag och Utskottets deraf föranleddas framställning, så får jag bekänna, att jag icke kan annat än tillmäta detta Kongl. Maj:ts förslag en stor förtjänst. Gällde nu denna förtjänst hela förslaget, så skulle jag icke tveka att obetingadt tillstyrka detsamma, men det finnes tyvärr äfven sidor deraf, hvilka jag anser betänkliga. Förtjensten ligger, efter mitt förmenande, förnämligast deri, att från regeringen kommit ett förslag, deri det bestämdt säges, att latinet måste något undanskjutas och uppflyttas till 4:de klassen. För min del skulle jag visserligen icke tveka att gå än längre, men jag är tacksam för hvad som nu bjudes.

Fördelarne af att bildningslinierna redan från första början hålla tillsammans äro så ofta berörda att jag icke särskildt behöfver uppehålla mig vid dem, men jag kan dock icke underlåta att framhålla hvad som af mången måhända anses endast såsom en öfverdrifven känslsamhet, nemligen det goda och helsosamma deruti, att de medborgare, som skola kämpa och arbeta för samma fosterland, under ungdomsåren få arbeta tillsammans.

Vidare — och häruti anser jag en stor förtjänst ligga — är det metodiskt riktigt att uppskjuta latinstudiet. Ty om det å ena sidan måste medgifvas att det möter större svårighet att vid mognare år på gamla sättet lära latinska grammatikan och formläran, så får man å andra sidan icke förbise den fördel som ligger deri, att yngligen med mera utbildadt förstånd och formsinne med vida större begärlighet omfattar detta språk; den möda det då kostar honom sätter han mera värde uppå. Dessutom är det att märka, att latinets uppskjutande redan blifvit med framgång försökt, det har blifvit försökt vid ett läroverk, der jag tjenstgjort under många år. Min mening är visst icke att framställa detta läroverk såsom ett mönster för alla andra, fastän jag i det hela anser anordningarne derstädes vara förtjenta af uppmärksamhet, och de äfven blifvit af framstående skolmän gillade. Men hvad särskildt beträffar den omständigheten, att latinet der börjar sednare, samt med anledning af den ärade Calmarrepresentantens yttrande om de svårigheter, som med latinets uppskjutande vore förenade, så vill jag visserligen icke förneka, att detta stundom i nya elementarskolan varit fallet. Men kunna svårigheterna öfvervinnas der, hvarest latinet dock börjar först i 5:te klassen, så bör så mycket mindre vara att befara af Kongl. Maj:ts förslag, helst

om, i sammanhang med denna förändring, dels latinska lärokursen dels fordringarne i latinskrifningen, onekligen det mest tidsfordrande för lärjungen, nedsättas. Då är det icke för sent att börja med latinet, och lika säkert är det gagneligt för studiet af de öfriga språken. Jag är ingalunda någon fiende till latinet, jag har icke förgätit hvad klassiciteten uträttat, men jag uppskattar också rättvist den förtjenst hos de gamla språken, att de liksom uppammat de moderna språkens grammatika och litteratur, hvarigenom således äfven deras studium numera är vida mera formellt bildande, än förut varit fallet. Såsom ett berättigande för mitt omdöme i denna fråga må för öfrigt tilläggas, att jag tjenstgjort vid läroverk med i detta afseende alldeles olika inrättning och äfven såsom lärjunge inhemtat undervisning efter begge metoderna.

Emellertid finnas äfven skäl, som tala mot förslagets antagande. Det kan icke nekas, att bland förslagets svaga sidor, och som gjort att jag för min del varit tveksam huruvida jag icke borde afstå från allt yrkande, är det betänkliga fåtalet af föreslagna reala läroverk, hvarigenom man skulle kunna befara att, genom omständigheternas makt, föräldrar blefve tvungna att insätta sina barn på latinlinien. Således skulle man kunna säga, att Utskottets och komiterades förslag medföra lika liten nytta för vännerna af den reala linien, ty det är ju tydligt att jemförelsevis få ynglingar sålunda skulle komma att begagna sig af undervisningen å denna linie.

Detta är en af mina betänkligheter. En annan är, att jag anser franska språket vara allt för knapphändigt behandlad i detta förslag. Jag anser, att detta språk med dess mycket bildande grammatik bör läsas väl, och jag vore nästan färdig att instämma med den reservant, som velat hafva detsamma till hufvudspråk, såvida ej denna anordning redan här en gång införts och sedan åter förändrats.

En annan betänklighet är, att det tyska språket under tre hela klasser står alldeles ensamt samt att den tyska undervisningen upphör med femte klassen. Och ehuru, hvad beträffar den sednare omständigheten, Utskottet resonnementsvis talat om, att det ginge an att efteråt förkofra sig deri, gifva dock komiterade ingen slags bestämd anvisning *huru* detta skall ske.

Men trots dessa betänkligheter anser jag dock förslaget så godt, så sannt fosterländskt, att jag icke kan annat än tillstyrka detsamma, och förenar mig derföre hufvudsakligen med Herr Kolmodin i yrkande om bifall till den föredragna punkten, förbehållande mig att vid öfriga punkter göra de yrkanden, hvartill jag anser desamma föranleda.

Härmed har jag uttalat hvad jag hufvudsakligen önskat säga. Mine Herrar, jag ber eder besinna, huru frestande det måste vara för mig att i en fråga af denna beskaffenhet blifva omständlig; så mycket mera kan jag hoppas om öfverseende, då jag nu fattat mig så pass kort.

I Herr Staaffs yttrande instämde Herr *Grefve Björnstjerna* och Herr *Nyblæus*.

I anseende till den långt framskridna tiden afbröts nu öfverläggningen, men skulle fortsättas i eftermiddagens sammanträde.

§ 5.

Herr Talmannen tillkännagaf, att Herr vice Talmannen, Friherre Akerhielm anmält sig till afgifvande af en motion. Af sådan anledning lemnades nu ordet åt Herr vice Talmannen, som uppläste sin ifrågavarande motion, innefattande hemställan, att Riksdagen måtte till Kongl. Maj:t ingå med underdånig framställning om vidtagande af åtgärder för att det af Riksdagen godkända förslag till myntkonvention må blifva mellan Sverige och Danmark gällande.

Denna motion, som bland motioner komme att erhålla ordningsnumret 189, blef på begäran bordlagd.

Kammarens ledamöter åtskiljdes nu kl. $\frac{3}{4}$ 3 e. m., men sammanträdde åter

kl. 7 e. m.

§ 6.

Fortsattes öfverläggningen rörande Särskilda Utskottets utlåtande N:o 1.

Herr Adlersparre var närmast i ordningen antecknad till ordets erhållande, och yttrade: Såsom ledamot af det Särskilda Utskottet vill jag gifva tillkänna, att jag inom Utskottet tillhörde den majoritet, som i alla väsendtliga delar godkände Kongl. Maj:ts förslag. Sjelfva tyngdpunkten i detta förslag är, enligt mitt förmenande, att latinläsningen framflyttas till fjärde klassen. Det är detta jag åsyftar, då jag i min reservation yttrar, att Kongl. Maj:ts förslag är ett icke litet steg framåt i den rätta riktningen. Latinläsningens egentliga olägenhet är, enligt min uppfattning, att den upptar en dyrbar tid, som kunde bättre och gagneligare användas. Öppet erkänner jag, att min bekantskap med de gamla grekerna och romarne har jag icke inhemtad genom läsning af de klassiska språken. Min kännedom om dem är hemtad från öfversättningar och följaktligen anses den mycket ofullständig; men jag har dock mången gång blifvit värmd af dessa folks stora fosterländska anda och den höga karaktärslyftningen hos deras framstående män. Denna deras storhet har jag funnit företrädesvis härleda sig derifrån, att de aldrig velat vara något annat än sig sjelfva, nemligen greker och romare, och att de i sin historiska utveckling alltid ställde sig på en sjelfständig fosterländsk grund. Gjorde vi detsamma, kunde äfven vi till anda och hjerta blifva romare, men grunda vi *vår* kultur på *deras*, så blifva vi det icke. För mig synes det vara en afväg, att det latinska språket skall vara, såsom 1872 års komiterade säga, "egentligen bestämmande för undervisningens karakter" på den klassiska linien. Enligt mitt förmenande böra alla våra skolor bära svensk pregel och företrädesvis omfatta *Nordens* historia och litteratur. Endast genom att ställa vårt skolväsende på fullt nationel grund kunna vi blifva hvad vi böra vara.

Detta är i korthet min uppfattning af hufvudfrågan. Ämnet har under diskussionen redan blifvit uttömdt, hvarföre jag vill blott tillägga, att jag med glädje helsat Kongl. Maj:ts förslag, som undanskjuter latinets läsning till fjerde klassen, och yrkar jag alltså bifall till detsamma.

Herr Hjelm: Jag hörde på förmiddagen så många olika åsikter uttalas i denna fråga, att jag gerna kunnat afstå från att yttra mig, men jag har ansett för min pligt att tillkännagifva mina åsikter i frågan. Dervid vill jag först och främst säga, att jag för ingen del kan instämma med den ärade och lärde representanten för Calmar, som motsatte sig Kongl. Maj:ts, af Utskottet tillstyrkta förslag, att latinläsningen skulle undanskjutas till fjerde klassen. Det rinner mig nu i minnet ett uttryck, som jag en gång hörde af en skandinavisk, möjligen europeisk ryktbar talare från tribun: "O Rom, ditt maktbegär är utan like här i världen!" Så lär det vara och utan att vilja påminna om gamla förgångna tider, vill jag endast uttrycka min förvåning öfver att man äfven här i denna Kammare, år 1873, då Roms välde och maktbegär är brutet, kan finna så ifriga försvarare för klassiciteten eller Roms språkvälde. Den strid, som nu pågår, afser, huruvida de många ynglingar i vårt land, som icke hafva tillfälle att genomgå flera klasser i läroverken, än de tre nedersta, skola genom latinläsningen hindras att erhålla en allmän medborgerlig bildning.

För min del hyser jag förhoppning, att denna Kammare skall vidblifva de åsikter, som finnas uttalade i Riksdagens skrifvelse af den 13 Maj 1870, deri Riksdagen säger, "att en i alla samhällsklasser rådande oro beträffande ändamålsenligheten af den plan, efter hvilken rikets elementarläroverk äro inrättade, icke kunnat bringas till lugn, och att denna oro ej heller torde sakna all befogenhet." Att i hela landet råder oro och verkligt stort bekymmer öfver det sätt, hvarpå undervisningen i våra elementarläroverk för närvarande är ordnad, lär icke kunna bestridas, och jag tillåter mig säga, att misstag i uppfostringssystemet, i lärorebildningen, i tillsättandet af lärare och dervid framför allt misstag vid utnämmande af rektorer, der de äro fasta vid sina sysslor, och misstag vid stiftandet af undervisningslagar icke blifva ostraffade. Föräldrarne skörda deraf sorg och bekymmer, det uppväxande släktet lider deraf och på samma gång äfven hela landet, ty de unga äro det kommande Sverige. Vi hörde på förmiddagen åtskilliga talare upprepa, att det icke står väl till vid våra elementarläroverk, och att undervisningen är bristfällig och icke lemna goda resultat. Orsaken ligger, enligt min uppfattning, deruti, att de ynglingar, som skickas till elementarläroverken för att inhemta medborgerlig bildning, sysselsättas allt för mycket med saker hörande till detaljfrågor, som väl äro nödvändiga för dem, som skola gå linien fram ända till slutet, men hindra dem, som ämna lemna skolan efter att hafva genomgått några klasser, från att inhemta det nödvändiga måttet af allmän medborgerlig bildning. Vidare kommer härtill den öfverklagade öfveranstängningen, hvarigenom många lärjungar vid elementarläroverken, sådana de nu äro beskaffade, taga både fysisk, psykisk och äfven moralisk skada. Det ena missförhållandet med det andra bidrager att göra *oron* och bekymret allmänt. Chefen för Ecklesiastik-departementet har äfven i sitt anförande till statsråds-protokollet den 3 sistlidne Januari

talat om den hotande faran af ungdomens öfveranstängning i skolorna och tillagt, att "så länge åtgärder icke äro vidtagna, hvilka förmå att verksammare betrygga en skollags rätta och skickliga tillämpning, så återstår alltid det väsendtligaste att göra." Utskottet har äfven instämt i detta uttalande, och jag hoppas att om icke hela 1873 års Riksdag, så åtminstone denna Kammare skall yttra samma åsigt.

När jag läste Herr Adlersparres sköna, fosterländska reservation, blef jag glad, men jag beklagar på samma gång, att hans tankar icke lyckats vinna anklang inom Utskottet.

Utskottet har väl tillstyrkt undervisning i svensk statskunskap och detta må vara godt och väl, men två andra läroämnen finnas, som, enligt min åsigt och erfarenhet, äro väl värda att vinna beaktande, nemligen helsovård och en tilltalande kristlig sedolära. För det uppväxande släktet är det nödvändigt att lära känna, huru man skall vårda det dyrbaraste jordiska goda man kan ega, sin helsa, och hur man på ett verkligt kristligt sätt skall skicka sig för Gud och människor. Den religionsundervisning, som nu meddelas vid elementarläroverken, är långt ifrån tillfredsställande. Åt de ämnen, som jag nu påpekat, torde icke behöfva inrymmas mera tid än på sin höjd två halftimmar i veckan, hvarvid icke lärobok med lexor skulle sättas i hand på ungdomen, utan undervisningen meddelas medelst föreläsningar eller föredrag. I folkskolan måste lärarne hålla sådana, flera timmar hvarje dag, till och med begagnas sådana i småskolorna, och då bör väl läroverkens lärare äfven kunna åläggas detsamma åtminstone ett par halftimmar i veckan. Jag vill icke längre upptaga tiden, utan skall sluta med att tillkännagifva att jag kommer att rösta för antagande af betänkandet ehuru icke i dess helhet. Om tiden hade medgifvit en återremiss, så skulle jag hafva yrkat härfpå, men då detta icke låter sig göra, skall jag afgifva min voteringsedel för Utskottets förslag i dess väsendtligaste delar, ty det innebär dock ett framåtskridande, som jag tror vara behöfligt, och jag hoppas derföre, att Kammaren antar hvad som nu bjudes, änskönt det icke är hvad behofvet påkallar, att läroverken derigenom kunna få någon långvarig frid.

Herr Lyttkens: När 1870 års Riksdag beslöt en skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran att låta genom sakkunniga män företaga en revision af gällande läroverksstadga, så trodde jag icke, att de åsikter, som Riksdagen då uttalade, skulle leda till ett betänkande i motsatt riktning. Det kan icke nekas att skolkomitén nedlagt ett ofantligt arbete, som varit till mycken nytta, men slutresultatet var icke öfverensstämmande med hvad jag hoppats och trott.

Jag får bekänna, att Kongl. Maj:ts proposition vid första genomläsningen hos mig väckte angenäma känslor, men jag fann sedermera, att förslaget mötte stora svårigheter vid tillämpningen. Det har visserligen uteslutit hebreiskan från elementarundervisningen, men jag anser, att äfven det grekiska språket, som numera kan anses hafva uppfyllt sin mission, icke längre bör ingå i elementarbildningen. Utskottet säger i afseende på hebreiska språket, att det såsom valfritt förorsakat en menlig obestämdhet i afseende på lärarnes tjenstgöring, och detta gäller, i min

tanke, äfven om grekiskan. Om man frågar de flesta ynglingar, hvarföre de läst grekiska, får man vanligen till svar att det skett för att få höga betyg. Språket har således endast varit ett medel för den olyckliga betygsläsningen.

Hvad latinläsningen beträffar, så, om jag jemför alla de möjliga fördelarne med svårigheterna och tänker på hvad det kostar att hålla lärare vid elementarläroverken i ett ämne, som borde förläggas till akademien, så anser jag att latinska språkets läsning bör uppskjutas till femte klassen.

Kongl. Maj:t har vidare föreslagit, att reallinien i de fyra öfre klasserna vid de högre elementarläroverken indrages, och att sjelfständiga högre realklasser inrättas i sju städer, hvartill Utskottet tillagt tvååriga reala öfverklasser i fyra andra städer. För min del kan jag icke gilla detta förslag, som står i strid med de åsikter, som 1870 års Riksdag uttalade. Om reallinien i de högre klasserna indrages och sjelfständiga realklasser upprättas endast vid vissa läroverk, så blir följden den, att de flesta föräldrar, som önska fullständig realbildning för sina söner, draga sig för kostnaden och sända dem till de närmaste skolorna, der de kastas in på latinlinien och sedermera komma att öka de stora svärmarne, som söka akademien för att fortsätta sina studier. Man säger väl, att skolan är för lifvet, men hvarför vill man då taga bort reallinien, som just är afsedd för det praktiska lifvet. Detta förefaller mig föga konsekvent.

Vidare hyser jag stora betänkligheter mot det Kongl. förslaget, i hvad det angår maximiantalet af lärjungar för hvar klass. Enligt Departementschefens, af Utskottet godkända åsigt, skulle det normala maximum bestämmas till 36. Då nu antalet lärjungar i de högre klasserna är ringa, men deremot betydligt i de lägre, samt, enligt Kongl. Maj:ts förslag, de barn, som hafva sina hem inom den kommun, der läroverket är beläget, skola ega företrädesrätt, så blir följden den, att skolorna, som äro förlagda i städerna, blifva privilegierade anstalter för städernas barn och landtbefolkningens från dem uteslutna. Hvad betyder för öfrigt skolområdet? Skall det bestämmas med hänsyn till län eller stift eller skola vissa cirklar dragas omkring städerna? Följden af detta maximiantal blir emellertid, att de barn, som bo på ett visst afstånd från staden, mången gång blifva uteslutna från skolan derstädes, eller också måste föräldrarne skicka dem till något annat, långt bort beläget läroverk, som icke har 36 lärjungar i hvar klass. På så sätt skulle hela den reform, man åsyftat blifva förderfvad.

Jag hyser flera andra betänkligheter mot Kongl. Maj:ts förslag, som gör att jag med en viss obenägenhet röstar för bifall till detsamma i dess helhet. Vi hafva uti åtskilliga köpingar och större kommuner två- eller treklassiga läroverk och pedagogier. Om nu dessa, i enlighet med Kongl. Maj:ts förslag, skulle blifva blott underlag eller förberedande skolor för de högre elementarläroverken, skulle de icke kunna uppfylla sitt ändamål och icke hindra tilloppet till de högre skolorna. Om deremot, såsom Utskottets ordförande i sin reservation föreslagit, de inrättades till lägre realskolor eller borgareskolor i samma riktning ungefär som de nuvarande folkhögskolorna, så skulle de tilldraga sig många elever, och tilloppet till de högre elementarläroverken derigenom minskas.

Af alla dessa skäl skulle jag för min del önska, att betänkandet i

dess helhet återremitterades, på det Utskottet måtte taga i öfvervägande, huruvida icke så väl grekiskan helt och hållet kunde borttagas som latinet framflyttas till femte klassen äfvensom reallinien bibehållas, och de tvåklassiga läroverken och pedagogierna förvandlas till borgareskolor. Om man vill att läroverken skola blomstra, så må man öppna portarne, så att andra ynglingar kunna få inträde än de, som ämna taga examen till universitetet, och att icke den förnämsta medborgerliga bildningen blir för universitetet.

Den af Kongl. Maj:t föreslagna normalstat finner jag icke hållbar, ty om man vill hafva lärare med förmåga och insigter, bör man icke aflöna dem med vaktmästarelöner. Det är icke tänkbart, att en lärare vid ett elementarläroverk, som måste följa med sin tid, skall kunna existera på 1,000 R:dr om året, äfven om han dömes till coelibat.

Man kan invända, att Riksdagen möjligen skulle uppehållas genom en återremiss, men för en så stor och vigtig fråga, bör man väl icke se på om Riksdagen fördröjes en eller annan dag. Om man för öfrigt fruktar, att frågan skulle falla för ett uppskof, så är en sådan fruktan alldeles obefogad. Genom hela tiden, icke blott i vårt land, utan äfven i grannländerna, Norge, Danmark och Tyskland, går, såsom en ström, den åsigten, att latinläsningen bör undanröjas och realbildningen höjas, och för denna ström sätter man icke några dammar, ty den bryter sig väg trots allt motstånd.

Med Herr Lyttkens instämde Herr Santesson.

Herr Carlén: Såvida man får antaga, att Kammaren nu hyser samma åsigt som år 1870, då Kammaren bidrog till den Riksdagens skrifvelse, som föranlett Kongl. Maj:ts till denna Riksdag aflåtna proposition angående elementarläroverken, så fruktar jag, att den förste ärade talaren, som på ett så grundligt och talangfullt sätt utvecklade sina åsikter, genom sitt anförande nästan tvungit Kammaren att antaga den Kongl. propositionen. Tänker man närmare på hans bemödande att ställa frågan på dess spets, då han yrkade rent afslag, icke blott å denna punkt, utan å allt hvad Utskottet föreslagit, tänker man vidare på konsekvenserna af hela hans argumentation, så föreställer jag mig nemligen, att om Kammaren, på grund häraf, skulle biträda hans yrkande, så skulle Regeringen icke kunna tro annat, än att Kammaren, afvikande från de åsikter, som Kammaren år 1870 uttalat, numera vill antaga ettdera af de utaf talaren förordade alternativ, hvilka voro: *antingen* att låta språkundervisningen vid elementarläroverken så ordnas, att man började med latinet, som då skulle några år blifva gemensamt studium för båda linierna, *eller* också att från början skilja båda linierna, så att den klassiska finge sin särskilda skola och den reala sin särskilda.

Hvad det första af dessa alternativ beträffar, så får jag uppriktigt bekänna, att jag delar den ärade talarens åsikter så vida, att jag tror, att äfven realbildningen skulle vinna, om latinet lades till grund för den grammatikaliska språkundervisningen, och följaktligen vore obligatoriskt läroämne t. ex. de två första åren; ty såsom formelt bildningsmedel kan väl något annat språk ändå icke jemföras med latinet, och jag tror att latinska grammatikan skulle snarare blifva en genväg än en senväg till inhemtande af de öfriga

språkens grammatik. Detta är dock en i allmänna opinionen öfvervunnen ståndpunkt, som jag icke anser vara möjlig att nu återvinna.

Att åter, såsom talaren dernäst föreslog, bilda särskilda skolor för den klassiska och särskilda för den reala linien, möter i första rummet den stora olägenheten att blifva synnerligen dyrt, och att kostnaden skulle vida öfverstiga våra tillgångar, om vi skulle tillgodose behofvet i alla landsändar. Om deremot såsom talaren tycktes mena, en klassisk skola skulle inrättas i det ena länet och en realskola i det andra, så uppstår, såsom Herr Rundbäck antydde, den stora olägenheten att en mängd ynglingar skulle mot sina böjelser tvingas att ingå i den ena eller andra skolan; och denna olägenhet är så stor, att förslaget ensamt därför bör förkastas. Dessutom har, såsom Herr Rundbäck äfven antydde, denna skiljsmessa mot sig den omständighet, att den redan från barndomen ingifver ungdomen en viss benägenhet för klassisklärning, hvilket skulle desto mera strida mot vår tids anda, som denna går i helt annan riktning, då ett af dess vackraste, mest utmärkande drag just är att söka förbrödra de olika samhällsklasserna, men icke att söndra den ene medborgaren eller blifvande medborgaren från den andre, såsom från början lätt kunde ske, om de uppfostrades i skilda skolor med alltför olika uppfattning af uppfostrans betydelse och framför allt af den klassiska bildningens företräde, hvilket ingalunda skulle bidraga att stäfja det lärda öfvermodet, hvaröfver man fordom ej utan skäl klagat.

Om nu den förste talarens hela argumentation gick ut på att man, derest man förkastade Utskottets förslag, måste välja endera af dessa båda vägar, som jag nu antydt, så synes det mig — jag tillåter mig upprepa det — att samma Kammare och Riksdag, som 1870 så allvarligt uttalade sig mot båda, ej gerna nu kan göra annat än välja den väg, som anvisas i den Kongl. propositionen.

På dessa grunder, och då frågan gestaltar sig helt annorlunda, om man fattar ett definitivt beslut i afseende på första punkten, än om man återremitterar densamma, yrkar jag bifall till Utskottets förslag.

Häruti förenade sig Herr *Malmberg*.

Herr von Schoultz: Sedan jag på förmiddagen kanske allt för mycket pröfvade Kammararens tålamod, hafva flere talare med sakkunskap i detta viktiga ämne uppträdt mot förslagen att genom afslag eller återremiss undanskjuta frågan. Flere talare, som anslutit sig till fackmännen, hafva yrkat bifall till första punkten, men jag ber få fästa uppmärksamheten derpå att, då man vill bifalla första punkten, måste man göra klart för sig, om man bifaller punkten sådan som Kongl. Maj:t föreslagit den, eller med den förändring, som Utskottet tillfogat densamma. Skilnaden emellan Kongl. Maj:ts och Utskottets förslag ligger deri, att då Kongl. Maj:t föreslagit, dels att för de ynglingar å klassiska linien, som i de båda öfversta klasserna läsa grekiska, undervisningen i naturvetenskap skulle afslutas i femte klassen, dels ock att från läroämnena i de öfre klasserna å den reala linien naturalhistoria uteslutes till förmån för fysik och kemi, så har Utskottet ansett botaniken och zoologien vara af en framstående vikt och hemställt huruvida icke undervisning i naturalhistoria i elementarläroverkens högre klasser bör meddelas å *alla linierna*. Med ästadt afseende på den öfverklagade öfveransträngningen har Kongl.

Maj:t med hänsyn till det praktiska behovet gjort denna inskränkning. Om man således vill bifalla Utskottets förslag i första punkten, så måste man göra klart för sig om detsamma verkligen innebär en förbättring. Jag erkänner villigt vigten af både botanik och zoologi, och kan man öfvertyga mig, att dessa discipliner utan öfveranstängning kunna studeras jemte fysik och kemi, så gerna för mig, men jag fruktar, att öfveranstängning häraf blefve följden och finner Kongl. Maj:ts förslag ganska välbetänkt. Här gäller dock mindre att välja emellan Kongl. Maj:ts eller Utskottets förslag, än att afgöra huruvida frågan skall undanskjutas genom afslag eller återremiss. Jag tror, för min del, att ett stort ansvar hvilar på den, som nu söker att undanskjuta frågan. Kongl. Maj:ts förslag har blifvit framlagdt af en utaf Konungens rådgifvare, som sjelf genomgått den klassiska linien vid elementarläroverk, afslutat sina studier vid landets största högskola och der emottagit den klassiska lagern. På grund af all den erfarenhet, som han sedermera inhemtat på den ansvarsfulla plats inom Konungens råd, som han nu bekläder, och med stöd af all den sakkunskap, som uttalat sig i skolkomitéens betänkande, har han framlagt förevarande förslag och dervid lyssnat till det bönerop om hjälp, som från tusentals föräldrar uppstigit till Regeringen. Skulle nu Riksdagen vilja möta dessa bönerop med ett bleklagdt nej, ty sådant blir svaret, om man uppskjuter frågan? Om någon nu föranleder Kammaren att afslå förslaget och således hindrar frågans lösning, så hvilar på honom ett stort ansvar. Men om Kammaren deremot nu antar första punkten, så kommer icke något ansvar att hvila på Kammaren, ty Kammaren har derigenom uttalat sin redliga öfvertygelse. För min del vill jag icke dela det ansvar, som skulle följa på ett afslag, utan, öfvertygad om att Kongl. Maj:ts förslag är det för fäderneslandet mest gagnande, röstar jag ja och amen till detsamma.

Herr Linné: Sedan så många och utmärkta talare tagit Kammarens uppmärksamhet i anspråk, skall jag endast med några få ord anfäva mina åsikter i föreliggande fråga. Jag och många med mig hafva med glädje och tacksamhet helsat Kongl. Maj:ts proposition. Jag kan visst icke i alla delar instämma i densamma, men i hufvudsaken gillar jag hvad Kongl. Maj:t föreslagit och detta af tre skäl. Först därför att Kongl. Maj:ts förslag undanskjuter latinläsningen till fjerde klassen. Många torde väl hafva önskat, att latinets läsning tagit sin början ännu sednare, men då man icke kan få allt på en gång, får man med tacksamhet taga emot det mindre, som bjudes. Latinet är väl ett utmärkt formelt bildningsmedel, men, enligt min åsigt, kan hvilket språk som helst under en skicklig lärares ledning och äfven vårt kära modersmål härtill användas.

Det andra skälet, som bestämt mig för bifall till Kongl. Maj:ts förslag, är att det gynnar den reala bildningen. Hittills hafva elementarläroverken varit anstalter uteslutande för bildande af blifvande embetsmän. Det är obestriddligt en stor förtjenst hos Kongl. Maj:ts förslag, att det, jemte den klassiska bildningen, äfven gynnar den allmänt medborgerliga.

Slutligen antager jag Kongl. Maj:ts förslag därför, att det till stor del undanrödjer den öfveranstängning, som, enligt min åsigt, bestämdt

förefinnes hos ett stort antal lärjungar och är i så hög grad förderflig för både kropp och själ.

Jag finner icke lämpligt att vidare yttra mig om Kongl. Maj:ts proposition, utan yrkar bifall till förevarande punkt.

Herr Jonas Andersson: På förmiddagen hade jag begärt ordet, men afstod derifrån till följd deraf att två föregående talare, som hade yttrat sig i ämnet, till fullo antydtt den ståndpunkt, på hvilken äfven jag befinner mig i denna fråga; men jag har sedermera fått ytterligare anledning att begära ordet för att yttra några tankar i ämnet.

Det är alldeles gifvet och klart, att denna fråga bedömes olika af olika personer, allt efter den olika ståndpunkt som de intaga till latinstudiet och realstudiet. Den ärade talaren, som näst efter Herr Statsrådet och Chefen för Ecklesiastik-departementet hade ordet i förmiddags, ådagalade för sin del tydligt, på hvilken ståndpunkt han står i frågan, och detta anser jag vara ett ärligt spel, men de argument, han för sina påståenden anförde, föreföllo kanske något hvar litet gammaldags och hvilade på en numera ohållbar grund. De åsigter Riksdagen i sin underdåniga skrifvelse 1870 uttalade gingo i en motsatt riktning. I denna skrifvelse omnämndes de anmärkningar, som mot de hittills rådande förhållandena vid våra elementarläroverk gjort sig gällande; och då nu Kongl. Maj:t till följd af denna skrifvelse framlagt ett förslag, som uti alla de anförda hufvudpunkterna söker gå Riksdagens önskningar till mötes, och som innehåller en i öfverensstämmelse dermed utarbetad ny plan till ombildning af våra elementarläroverk, så skulle det väl se ganska eget ut, om Riksdagen nu afsloge detta förslag, låt vara att några mindre detaljanmärkningar deremot kunde göras, hvilkas anledning jag dock är öfvertygad skall småningom borttagas vid tillämpningen.

Först och främst anser jag förslaget innebära en stor förbättring derutinnan, att det bestämmer latinska språkets framflyttning från andra till fjerde klassen, hvarigenom åtminstone lärjungarne i de tre första klasserna få, utan störande och hindrande inverkan af ett för de flesta af dem alldeles onödigt läroämne, gemensamt tillegna sig en för det praktiska lifvet direkt nyttig undervisning; och man kan till och med säga att realbildningen ända till femte klassens slut blifver temligen frigjord från sidoinverkan af klassisk undervisning, när den till latinläsningen i fjerde och femte klasserna anslagna tid blifver jemförelsevis ganska obetydlig. Den lilla insigt i latinet, som der på klassiska linien kommer ynglingen till godo, kan ju alltid blifva honom till någon nytta äfven sedan han slagit sig på en rent praktisk bana, ty det skall åtminstone hjälpa honom att bättre fatta och sålunda lättare minnas den latinska terminologi, som äfven för den praktiske mannen inom en eller annan kunskapsgren kan förekomma, om han ock icke vunnit någon egentlig färdighet att läsa och förstå språket i vidsträcktare mening.

Vidare anser jag en väsendtlig fördel ligga i den kursafslutning, som enligt förslaget skall ega rum dels i tredje, dels i femte klassen. En af de anmärkningar, Riksdagen i sin underdåniga skrifvelse gjorde, var just den, att lärokurserna voro så ordnade att i verkligheten någon afslutad undervisning icke erhöles förr än efter genomgåendet af skolans alla klas-

ser, under det att det stora flertalet af lärjungarne, hvilka icke hade tillfälle att fullständigt genomgå skolan, tvingades att vid den tid, då de för sin framtida utkomst måste se sig om efter arbete, lemna densamma med, i vissa ämnen åtminstone, ganska ofullständiga kunskaper. Enligt förslaget blifver den allmänt medborgerliga bildningen vida bättre tillgodosedd, nemligen just genom berörda kursafslutningar i tredje och femte klasserna. Förslaget har äfven den fördelen med sig, att, om det blifver lag, jag lättare kan bestämma lefnadsbanan för min son. Sedan han försökt sig i de tre första klasserna, bör nemligen hans anlag hunnit visa sig tydligare, än nu vanligen är fallet, då han redan vid sitt inträde i andra klassen skall bestämmas för antingen reala eller klassiska linien; och ännu bättre låter valet sig göra, sedan han på klassiska linien genomgått femte klassen, enär, om jag sedan vill bestämma honom för reala linien, han icke onödigtvis bortslösar för mycken tid på latin. Äfven för ynglingen sjelf blifver det på detta sätt lättare att känna sina anlag, finna åt hvilketdera hållet de draga honom, finna om han bör längre fortsätta sina studier, eller om han bör upphöra med dem. Sjelf har jag fyra gossar, som genomgått större eller mindre delar af elementarläroverket, och jag har haft mycket brydsamt att besluta, huruvida jag skulle låta dem inträda på den klassiska eller på den reala bildningslinien, emedan deras anlag, vid den tid då valet, enligt nuvarande skolordning, skulle ske, vore så väl för dem sjelfva som för mig fullkomligt obekanta; och det har äfven sedan visat sig att några af dem, som började på latinlinien, sedermera fingo öfverflytta till reallinien, när det syntes att deras anlag icke lågo åt den lärda vägen. Men sålunda hade de äfven förslösat en del af en dyrbar tid, som bättre kunnat användas.

Det torde isynnerhet hafva varit just latinets framflyttning till fjerde klassen, som stött de för studiet af de döda språken ifrån och med dessa språks verkliga eller inbillade företräden, införlifvade aldramest för hufvudet. Det är väl alldeles gifvet att om Kongl. Maj:t för Riksdagen framlagt komiterades förslag i stället för nu Herr Ecklesiastik-ministerns, så skulle dessa vänner af latinet med största glädje hafva helsat det, men jag tror deremot, att den stora allmänheten skulle med aldra största missnöje och missbilligande mottagit detsamma, synnerligast om det tillika blifvit Riksdagens beslut. För min egen del gjorde jag inom Utskottet framställning derom, att latinska språket borde framflyttas ända till sjette klassen, så att de fem nedre klasserna blefve fullkomligt fristående och oberoende af den klassiska undervisningen; men mot detta yrkande gjordes den invändningen, som jag icke kunde ogilla, att ett sådant längre steg i den riktningen skulle för tillfället vara nästan omöjligt att genomdrifva. Och det visar sig ju att äfven det lilla steg, som nu är föreslaget, möter skarpa anmärkningar och stort ogillande hos en stor del personer. Emellertid må man hoppas, att denna Kammare skall vara så konsekvent, att den nu antager och gillar de hufvudprinciper, som den sjelf hos Kongl. Maj:t begärt få framlagda såsom grund för en ny anordning af vårt skolväsende.

Af en min ärade länskamrat har i förmiddags blifvit i formelt hänseende anmärkt, att vederhörande icke hafva rådfrågat sig med åtskilliga auktoriteter, som borde hafva varit berättigade att yttra sig i

ämnet; men jag hemställer hvad ett sådant rådfrågande skulle i praktiskt hänseende tjenat till? Vi hafva sett och hört här att knappt någon af fackmännen kunnat komma fullkomligt öfverens om alldeles samma idé; och det torde vara alldeles gifvet att, om Kongl. Maj:t hade infordrat herrar biskopars yttranden, skulle svaren från dessa ovillkorligen hafva blifvit öfverensstämmande med komiterades åsigt i den förevarande frågan, hvaremot åtskilliga elementarläroverks rektorer skulle hafva svarat på alldeles diametralt motsatt sätt. Sålunda skulle Kongl. Maj:t till följd af de inkomna svaromålen hafva blifvit mera villrädig än förut, huru frågan rätteligen borde uppfattas. Deremot har Kongl. Maj:t nu, dels med stöd af den utredning som komiterade gjort och som i vissa delar är ganska förtjenstfullt genomförd, dels på grund hufvudsakligen af Riksdagens eget yttrande i dess underdåniga skrifvelse, uppgjort det förslag som föreligger till afgörande, och som Särskilda Utskottet i de aldra flesta punkter biträdt.

Bland andra anmärkningar, som mot förslaget äro gjorda, har Herr Lyttkens framställt den frågan, hvarför, om man åsyftar realbildningens befrämjande, det föreslagits att från de flesta elementarläroverk borttaga den reala bildningslinje, som hittills vid densamma funnits. Derpå kan man svara att detta haft sina stora skäl, ty kärnpunkten af det klander, som höjts mot våra elementarläroverk, har just bestått deri, att den reala undervisningen, till följd af dess bedrifvande bredvid den klassiska, blifvit styfmoderligt behandlad. Det är också helt naturligt, att lärare, som sjelfva studerat de klassiska språken och inhemtat sin undervisning på den klassiska linjen, skola vara mer intresserade för och lägga sig mer vinn om undervisningen på samma linje och deremot med mindre nit sörja för undervisningen å den reala linjen. Detta har ock gjort, att den reala bildningen, efter hittills varande anordning, gått tillbaka, men icke framåt; och det är på grund af Riksdagens egen skrifvelse som förslaget om de båda bildningsliniernas fullständiga åtskiljande i de högre klasserna tillkommit.

Herr Carlén, som yttrade sig med särdeles talang och tycktes med värma omfatta det nu föreliggande förslaget, framställde likväl en tanke, som föreföll mig något besynnerlig. Han sade sig nemligen vara öfvertygad, att äfven realisterne skulle draga mycken nytta af en sådan anordning, att latinet blefve grundläggande för språkstudierna. Men hvad som hufvudsakligen blifvit anmärkt såsom liggande till hinder för realstudiets mera lifliga utveckling, har just varit, att latinet dominerat och inkräktat på den korta tid, som den stora massan af bildningssökande ungdom haft tillfälle att använda på elementarundervisningens område, utan att de, när de ur tredje eller fjerde klassen utträdt i det praktiska lifvet, haft motsvarande nytta af de undervisningstimmar, som upptagits af latinet.

För min del anhåller jag, att Kammaren så enhälligt som möjligt bifaller första punkten i föreliggande förslag, såsom den af Utskottet blifvit tillstyrkt. För öfrigt gillar jag hufvudsakligen förslaget i dess helhet, och, om än några detaljanmärkningar kunde vara att göra, tror jag dock icke vi här böra inlåta oss så mycket på dessa, utan med fullt förtroende öfverlemna åt regeringen att, i mån af vunnen erfarenhet, småningom göra de detaljförändringar, som finnas vara af nöden.

Herr Hedin: Herr Talman! Derest ett Kammarens enhälliga bifall till första punkten af detta betänkande skulle vara ett förebud till Kammarens lika enhälliga bifall till förslaget i dess öfriga delar, skiljer jag mig från min ärade vän och tillfälliga granne till venster. Jag skall genast säga, att jag önskar, att Kammaren icke måtte godkänna detta förslag.

Såsom af betänkandet synes, tillhör jag reservanternes stora grupp. Då det ej varit mig möjligt, på grund af bristande tid, att afgifva en fullständig reservation, har jag åtnöjt mig med att reservera mig dels i ett par punkter, hvilka alltför gerna kunna bedömas och afgöras oberoende af den stora, ifrågasatta reorganisationen — hvilket t. ex. gäller om uppflyttning af Söderhamns treklassiga läroverk till femklassigt och frågan om ytterligare en lärare vid läroverket i Haparanda — dels i öfrigt uti de stora organisationsfrågorna utvalt de viktigaste delarne, der jag sökt att med korta ord uttala min från Utskottets skiljaktiga mening. Härvid har dock genom ett förbiseende från min sida en punkt blifvit uteglömd. Om jag ej misstager mig, bär den siffran 25 i Särskilda Utskottets utlåtande. Den handlar om realöfverbyggnaden å elementarläroverket. Häraf må emellertid ej dragas den slutsats, att de punkter, hvilka icke blifvit särskildt angifna i min reservation, skulle utan undantag vara af mig gillade. Tvärtom finnas flera, beträffande hvilka jag ej kan biträda det slut, hvartill Utskottet kommit, men det har så mycket mindre varit nödigt att i reservationen upptaga *alla*, som den första punkt jag der vidrört redan i och för sig är af sådan beskaffenhet, att den nödgär mig, derest jag icke på annat sätt kan få en läroverksreform, att afslå det föreliggande förslaget. Denna första punkt, mot hvilken jag reserverat mig, är den andra i Utskottets utlåtande och den, vid hvilken jag ansåg lämpligast — om ock det kunnat ske äfven på andra ställen — att uttala min protest mot Herr Departements-chefens uti hans vid den Kongl. propositionen fogade hufvudgrunder angifna afsigt att göra *tyska* språket ej blott till begynnelsespråk, utan äfven till det enda främmande språk, som skall läsas genom icke mindre än de tre första klasserna af elementarläroverket. Jag betraktar denna tanke, för hvilken, mig veterligen, icke kan uppvisas ur någon skolorganisation i världen något stöd, såsom den olyckligaste tanke, som på sednare tider varit synlig under förhandlingarne om den svenska skolfrågan. Tyska språket är, såsom sagdt, föreslaget icke blott att blifva begynnelsespråk, utan att bihålla denna dominerande ställning genom trenne klasser af det svenska elementarläroverket. För min del bestrider jag tyska språkets lämplighet i *pedagogiskt* hänseende. Och om äfven jag öfvervinner *denna* betänklighet, återstå ändock betänkligheter af värre art, nemligen de nationela. Jag ber att med några ord få beröra hvardera sidan af saken.

Det torde icke vara obekant för någon, som sysselsatt sig med ett något djupare studium af tyska språket, att det ej allenast är ett svårt språk, utan att denna svårighet till en viss del beror af detta språks konstlade art och beskaffenhet. Det ny-högtyska skriftspråket är i själfva verket blott ett literaturspråk. Detta är icke ensamt mitt påstående, hvilket jag ber att man må väl bemärka. En ibland Tysklands förnämsta språkforskare i nutiden, Schleicher i Bonn, har yttrat om sina landsmäns

så kallade modersmål, att det ny-högtyska språket icke talas eller någon-sin talats af någon tysk stam. Det är ett utvärtes eller ofvanpå de lefvande munarterna danadt tyskt skrift- och literaturspråk; det är ett artificiellt, efter fremmande språks satsbildning konstrueradt språk. Till följd häraf måste studiet af detta språk förorsaka den svenska ynglingen, som är van vid en helt annan följd för tankarnes uttryck, omätliga svårigheter och till dessa svårigheter sälla sig, vid en länge fortsatt sysselsättning med ensamt detta främmande språk, den beaktansvärda olägenheten, att onaturligheten af dess konstruktion inympar sig på begagnandet af hans eget modersmål. Lärjungen skulle under tre samfällade år icke befatta sig i språkligt afseende med något mera främmande språk än det tyska. Nu vet hvar och en, att mellan det svenska och det tyska språket bestå dels verkliga, djupt ingripande likheter, dels en mängd gäckande och skenbara likheter. Låt nu det svenska barnet med dess utbildade språksinnes ringa motståndskraft och dess obefästade svenska språköra undergå tre hela år denna förfärliga kur, hvad blir följden? Gifvet är det att hans svenska språksinne skall förderfvas af denna dagliga sysselsättning. Han skall af skenbara eller verkliga ljudlikheter oupphörligen narras att öfverflytta dessa ljudlikheter på sitt eget tungomål; att förderfva detta i anseende till ordförråd liksom till satsfogning och stil.

Man har sagt oss med rätta, att modersmålet är nationalitetens andedrägt. Lemna då det tyska språket tre års tid att, utan motvigt, verka på modersmålet hos den svenske ynglingen, hvilken icke ännu kan sägas ega sitt modersmål *så*, att han har tillbörlig motståndskraft mot denna främmande inflytelse; hvad blir följden? Jo, man förqväfver modersmålets ande, och qväfver man modersmålet, har man förqväft nationaliteten. Och ehuru jag ganska väl förstår, att *detta* förslag likasom de, Herr Departements-chefen i öfrigt framställt rörande denna viktiga fråga, tillkommit af renaste välmening, framstår detsamma för mig såsom ett dödande hugg, riktadt mot modersmålet, med hvilket följer, förr eller sednare, något viktigare än detta i och för sig sjelft är. Jag har derföre i reservationen afgifvit ett yrkande, hvilket lyder sålunda: "att franskan måtte blifva begynnelsespråk". Mot detta har man anmärkt, att försöket blifvit gjordt en gång och misslyckats. Detta påstående är ogrundadt. Försöket kan icke sägas vara gjordt dermed, att i 1856 års skolstadga franskan intogs som begynnelsespråk. Ty af de bestämmelser, hvilka då reglerade det svenska skolväsendet, fick denna, liksom flera andra, lefva och verka två eller tre år. Tiden var alltför kort, att tillräcklig erfarenhet skulle kunnat förvärfvas rörande dess verkningar. Men, låtom oss antaga, att ett verkligt försök gjorts och misslyckats, hvar skulle man då hafva att söka orsaken dertill, att försöket med franska språkets användande såsom begynnelsespråk ej lyckades? Jo, svarar man, anledningen är den, att skollärare sjelfve i allmänhet ej voro så bevandrade i detta språk, att de kunde deruti undervisa ungdomen, ehuru för öfrigt kunde erkännas, att franskan i och för sig sjelf vore lämplig såsom första undervisningspråk. Häremot vill jag dock göra den lilla erinran, att svaret skulle ha varit mera bevisande, i fall man hade vågat säga — och kanske ville man, men vågade icke att antyda något sådant — i fall således man sagt: "vi hafva icke tillräckligt skicklige lärare, att de duga meddela en grundlägg-

gande undervisning i franska språket, men deremot hafva vi sådana i hvad angår det tyska“. Men derest man hade sagt detta sednare, så hade man uppgifvit något, som man icke hade rätt att säga. Saken är helt enkelt den, att hvar och en, äfven den aldra sämste extra lärare, som måste tagas för att formelt fylla behovet af läroverkskrafter i skolans tjänst, ansetts duglig att undervisa i tyska språket, likasom ännu i dag en hvar, äfven den sämste, betraktas såsom duglig att meddela undervisning i det språk, som är vårt modersmål. Endast i följd af denna uppfattning kunde man då, kan man ännu påstå, att skolan har dugligare krafter för undervisning i tyska än i franska språket, och att därför det förra måste väljas till grundläggande språk. Så förhåller det sig med beviset för franska språkets olämplighet såsom pedagogiskt språk. Det håller ej streck. Ty påståendet upphäfver sig sjelft, så snart man blott tager i skärskådan det argument, hvars beskaffenhet jag belyst. Försöket har, kort sagdt, ej blifvit gjordt och misslyckats.

För öfrigt skulle i denna sak kunna vara att hemta upplysningar ur vår literaturhistoria. Det har blifvit en trossats, hvilken naturligtvis, en gång framkommen, pligtskyldigast upprepas af hvar och en, som vill anses begripa dylika ämnen, att vårt land varit underkastadt ett alltför öfvervåldigande, franskt inflytande, nemligen under sednare delen af frihetstiden och under den tid, som bär namnet af Gustaf III:s tidevarf. Denna trossats går och gäller än i dag, men den förtjenar att granskas och särskildt ur den synpunkten, hvad svenska språket under olika perioder af dess utveckling vunnit eller förlorat. Må man då taga en öfersigt af dessa, det franska inflytandet underkastade, svenska författares stil samt särskildt deras svenska prosa, och vid sidan af den framlägga hvad äfven de bäste bland vår tids förmå producera — och skilnaden skall befinnas omätlig, men företrädet faller på Gustavianernas sida. Tag Leopold och studera hans svenska prosa. I hvilken skola har han gått? I den franska. Låtom oss se på skilnaden mellan den franska och tyska tidens inflytelser på den svenska. Den, på sätt jag nyss framhållit, till en del skenbara, till en del verkliga likheten mellan vårt språk och det tyska förleder eller narrar till en alldeles omedelbar, mekanisk efterlikning af det främmande språket. Man bildar sina ord — det vore lätt, om jag här hade till hands några delar af svenska akademiens handlingar, att visa, huru svenska ord skapas af tyska — man bildar sina ord efter förebilden af främmande, beslägtade ord, man danar ordformer och satsbyggnad efter det främmande språkets mot vårt eget stridiga lynne. Deremot, om jag vill göra mig till godo inflytelsen af det franska språket, af den mest logiska, den mest korrekta syntax, som något språk eger, af den klaraste, den genomskinligaste och den mest flytande stil, som något språks litteratur har att framvisa, låter detta icke sig göra på ett sådant omedelbart sätt, utan blott derigenom, att jag upptager och inom mig bearbetar intrycket af denna stil, för att omsätta dess företräden i svenskt kött och blod. Därföre är det ock som desse män under frihetstiden och under Gustaf III:s tid, hvilka förmenas hafva varit underkastade ett så förderligt franskt inflytande, skrefvo en prosa, till hvilken vi i våra dagar böra se upp såsom till ett mönster.

Om jag från dessa skäl vänder mig till *praktiska* skäl af annan art, ber jag, att man må sammanfatta de synpunkter, som härvid böra göra sig gällande. Tager man frågan om, hvad nytta jag har för de lägre, alldagliga, praktiska behoven af det ena eller det andra språket; tager jag vidare den frågan, hvilketdera har mesta betydelse för de högre, praktiska behoven — nemligen de internationela förbindelserna — och betraktar jag slutligen språket såsom nyckeln till inträde i litteraturens vetenskapliga och vittra skatter, då vågar jag påstå, att franskan i sistnämnda hänseende har jemnhöga, i de båda förra större anspråk, än tyskan, och således, om man gör afseende å samtliga dessa synpunkter i förening, intet giltigt skäl kan anföras mot påståendet, att det franska språket har en vida större vigst såsom kulturspråk, än det tyska. Ty, visserligen är det nu, för det första, ingen fråga om att ju tyskan har en stor och i de mest olikartade grenar rikhaltig litteratur att uppvisa, men jag vill förmoda, att ej från annat håll än okunnighetens, något annat kan sägas om det franska språket. Om jag för det andra jemför de båda språken från synpunkten af de mera underordnade praktiska behoven, så, hur långt kommer jag i verlden lättast och bäst med franskan eller med tyskan? Man kan reda sig, snart sagdt, öfverallt i verlden med franska språket, men man kommer ej långt med det tyska. Och om jag betraktar frågan från de högre, praktiska behovens synpunkt, hvilket språk, om ej det franska, har utsigt att under en längre tid förblifva de internationela förbindelsernas allmänna tungomål, derest icke någon vill vara så fjerrskådande, att han påstår, att engelskan en gång skall uppträda i täflan med det förra.

Såsom jag redan yttrat, står valet för mig mellan en reform af vårt undervisningsväsende, der jag finner åtskilligt, som från min synpunkt måste betraktas såsom önskvärdt t. ex. latinets framflyttning från andra till fjärde klassen; men jag ej kan vinna denna fördel med mindre än att jag antager denna exempellösa organisation med trenne tyska klasser, deri man skulle förstöra den uppväxande svenska ungdomens svenska språksinne och med detta mycket annat, som ligger bakom och under de svenska orden då finnes för mig ingen möjlighet till tvekan, utan då säger jag: jag väntar heldre, ty jag vill ej vara med om att rikta ett sådant hugg mot vårt modersmål. Särskilda Utskottet, som i denna del accepterat den Kongl. propositionen, har icke ens velat medgifva att mot den fara för det svenska språket, hvilken Utskottet sålunda ej tvekat att kalla till lif, borde beredas en motvigt genom att biträda det förslag, jag framlagt i fortsättningen af min reservation, och i hvilket tvänne andra ledamöter af Utskottet instämt, der jag nemligen yrkat, att särskild profning i modersmålet måtte ingå i afgangsexamens muntliga afdelning. Modersmålet intager en föraktad ställning i det svenska elementarläroverkets undervisningsplan, och så länge man icke vidtager någon åtgärd, hvarigenom modersmålet erhåller i maturitetsexamen en lika berättigad ställning med öfriga ämnen, skall denna ofördelaktiga anordning verka nedtryckande hela läroverket igenom, och vi skola icke få någon så beskaffad undervisning i modersmålet, som vår svenska och fosterländska känsla med rätta kräver, helst nu, då en reorganisation af elementarläroverket är å bane. Hittills har ju så tillgått, att, såsom jag förut yttrat, nästan

hvilken som helst ansetts god nog att undervisa i detsamma. Man har sammanfogat detta språk, äfven om det betraktats såsom hufvudämne för läraren, med de mest heterogena ämnen. Man har valt personer att deri undervisa, icke derföre att de gjort vetenskapliga studier i svenska språket, derför att de verkligen kunde modersmålet så, som af en lärare borde fordras, utan derföre att de kunde latin eller grekiska eller teologi, och så har man gifvit dem undervisningen i det föraktade modersmålet, såsom ett bihang till hufvudsaken, såsom jag redan sagt, är detta — tyskans dominerande ställning utan motvigt af en förbättrad ställning för modersmålet — i mina ögon hufvudpunkten i förslaget, det utgör med andra ord en så väsendtlig anmärkning *mot* sagde förslag, att detta i dess nuvarande skick bör falla redan för denna anmärkning. Man må ej komma och säga, att det nu anmärkta förhållandet nog kan innebära anledning till betänkligheter, men att, då genom förslagets antagande stå att vinna andra fördelar, saken är lätt att hjälpa sedermera. Ty antydda bestämmelse inser jag så till vida vara hörnstenen i hela organisationen — om eljest ett sådant förslag som det af Kongl. Maj:t nu afgifna så kan kallas — att denna ytterst hvilat derpå, att allenast ett främmande språk, det tyska, skall läsas i de tre lägsta klasserna, och de båda linierna skiljas i den fjerde. Anser man en verklig reorganisation af elementarläroverket åstadkommas genom detta förslag, och medgifver man — hvad som ej torde kunna förnekas — att den bestämmelse jag framhållit är en hufvudpunkt i sjelfva organisationsplanen, må man ej inbilla sig, att det går an att ändra densamma när som helst, för att icke tala om den erfarenhet, som vi alla här lära hafva, att, sedan man gjort något, som är eller man anser vara en grundlig reform, mötes hvarje, äfven så giltig framställning om någon mindre förändring med den anmärkningen: "icke är det värdt att bråka nu igen; har man icke nyss vidtagit en *genomgripande* förändring af det hela." Frågan är då den: vill man riskera detta; vill man inkasta i vårt svenska skolväsende ett sådant element som dessa trenne af tyskan beherrskade klasser för att vinna de fördelar, som den Kongl. propositionen i öfrigt må erbjuda? Efter hvad jag tycker mig finna af öfverläggningen, anses den väsendtligaste förtjensten hos förslaget vara den, att detsamma framskjuter undervisningen i det latinska språket till fjerde klassen. Derom är först att säga, att denna bestämmelse, likasom så mången annan i samma förslag, lemnar ett vidt rum öppet för en oväntad tillämpning, ett så obegränsadt rum, att jag icke kan med ledning af sjelfva förslaget uppdraga några tillförlitliga skrankor derför, och sålunda ej heller undanröjda min tvekan om hvad i verkligheten månne blifva af detta barnet. Herr Departements-chefen berömmar sig ju af, att genom detta förslag — som här helsas såsom en stor, tidsenlig eftergift, såsom ett stort steg i den rätta riktningen, efter hvad en talare på förmiddagen yttrade — Herr Statsrådet anför ju sig till berömmelse, att han genom sitt förslag gifvit latinet en särdeles förmånlig — jag tror, att hans uttryck äro: en särdeles fast och koncentrerad — ställning inom skolan. Ja, hvad hindrar, att denna eftergift, hvilken man äfvel att upphöja rent af till stora dater och fakta — hvad hindrar, att den i verkligheten utfaller så, att man tager igen mera än man gifvit; att man öfverfyller skolans mellersta och högre klasser

med latin. Deremot finnes ingen garanti. Jag har ej kunnat erhålla någon uppgift rörande timfördelningen för att deraf döma. Om Särskilda Utskottets ledamöter derom förskaffat sig icke officiella upplysningar, kan jag ej i dem se tillräckligt motiv för att underkänna min åsigt och min farhåga.

Särskilda Utskottet har ej heller velat vara med om hvad jag hemställt i en annan del af nyss omförmälda punkt af min reservation, att nemligen i afgangsexamens skriftliga del icke bör ingå, vare sig översättning från svenska till latinska språket eller från latin till svenska. Utskottet har trots sig göra ett fynd och hjälpa skolan betydligt genom att utbyta det nuvarande barbariska översättningsprovet från svenska till latin mot en översättning från latin till svenska. Det har icke ett ögonblick fallit mig in att förneka, att detta sednare förslag i och för sig är mycket förnuftigare, hvilket dock ej vill säga så mycket, då det *förra* är rent af förnuftslöst. Detta hindrar likväl icke, att hvad Utskottet här föreslår möjligen endast är att göra ondt värre. För mig åtminstone har, huru mycket jag än bemödat mig derom genom samtal med sakkunniga personer, det icke varit möjligt att få den tron, att våra latinister skola med ens förändra undervisningsmetod; och förändras icke denna i grund och botten, kommer detta nya prof, som Utskottet föreslagit — översättning från latin till svenska — att förvärra maturitetsexamen i stället för att förmildra dess svårigheter. Man bedrifver ju undervisningen i latin väsendtligen så — detta är måhända till större delen icke lärarnes fel, och jag antager, att förhållandet beklagas af åtskilliga lärare, men ett faktum är för närvarande detta undervisningssätt — att latinstudiet i skolan i öfvervägande grad afser det *skriftliga* provet i maturitetsexamen. Har man en gång kommit in i den åsigt, att dessa glosor, dessa latinska regler och finesser äro det väsendtligaste, kan det då manne antagas, att lärarne, åtminstone de äldre, skola förmås att byta om system? Fortsättes åter systemet, blir otvifvelaktigt för den lärjunge, som i maturitetsexamen nödgas översätta äfven en måttligt vanskelig uppgift från latin till svenska, resultatet, att han kommer — såsom ordspråket säger — stå der som en målad bock.

Kongl. Maj:t och i hans fotspår Särskilda Utskottet hafva funnit året 1873 vara synnerligen lämpligt för en mycket kraftig, reaktionär åtgärd i det svenska skolväsendet. Jag behöfver näppeligen säga, att jag härmed åsyftar den storartade slopningen af vår realundervisning. Förslagets innehåll i denna del är en pil midt i hjertat på den sträfvan till en tidsenlig reform af vår undervisning, som i 30 års tid uppburits af ett mer och mer växande, alltmera klarnande och allt kraftigare folkmedvetande. Vill Kammaren vara med om en sådan åtgärd? Man hänvisar mig visserligen dertill, att antalet lärjungar i de högre realklasserna visar sig vara så ringa, att [det alltför väl kan inrymmas i de realöfverbyggnader Kongl. Maj:t föreslår, och Särskilda Utskottet har i dess välvilja att undanröjda invändningar, tagit sig före att till dessa realöfverbyggnader lägga något, som jag ej rätt vet, hvad det skall kallas — måhända real-entresoler, ty någon fullständig öfverbyggnad är det icke. Man säger, att behovet ej kräfver några fullständiga realskolor inom vårt skolväsende

väsande. Således — sedan vi så lång tid arbetat uppå att låta detta undervisningssystem komma till heders, och sedan man hunnit vänja sig vid fördelarne deraf; sedan man börjat befria reallinien från det tryck, som latiniteten på densamma utöfvat och derigenom förbättrat dess ställning och resultaten af dess undervisning — *då* säger Kongl. Maj:t, att i stället för 31 platser, der en högre realbildning nu kan sökas, dessa tillfällen skola inskränkas till 7 ställen i vårt vidsträckta land. Är detta en progressiv eller en reaktionär åtgärd? Är penningefrågan här den enda afgörande? Skola vi låta dessa "sjelfständiga högre realklasser" vid några få läroverk schavottera en tid bortåt, tills man kanske snart finner ögonblicket inne att hugga hufvudet äfven af dem? Finnes då ingen möjlighet att jemnare fördela antalet lärjungar på latinlinien och på reallinien? Särskilda Utskottet, bland hvars främsta principer varit att definitivt göra om hvad som med större eller mindre pluralitet förut blifvit provisoriskt beslutadt, Särskilda Utskottet, som haft detta till ledande grundsats, tillämpade den äfven här. Utskottet, som en gång beslutit ett formligt uttalande, hvori Utskottet föreslog Riksdagen att till Kongl. Maj:t ingå med hemställan derom, att vissa embetsexamina måtte befrias från det latinska tvånget — så att jag kunde erhålla juridisk kompetens och blifva ordförande t. ex. i en häradsrätt med vilkor i språkligt hänseende endast, att jag kunde mitt modersmål och studerat andra språk så pass mycket, att jag vore i stånd att följa med den moderna utländska literaturen i de ämnen, som tillhörde mitt fack, ehuru jag ej bitit mina tänder ömma på skalet af latinismen, utan utsigt att någonsin nå dess kärna — Utskottet, säger jag, frångick sedermera detta förslag, ty den provisoriska tanken var alltför förnuftig, för att kunna definitivt vidhållas. Jag vill för min del icke att man skall göra ända på det klassiska studiet i vårt land, men jag vill att man skall så ordna undervisningen, att i stället för de många, som nu på tungan bära klassicitetens namn och anspråk, vi må få ett mindre antal personer, genomträngda af dess innehåll; jag vill, att detta studium skall leda till en verklig kunskap, om än inskränkt till några få. Från detta fåtal skall, likasom detta redan eger rum från det fåtal, som å andra områden representera det djupare vetandet och den grundliga forskningen, på många kanaler och vägar, som äro svårare att beskrifva än tänka sig, inflytelsen af hvad den klassiska literaturen har godt sprida sig till hela vår nation, men från dem, som blott inhemtat några latinska glosor och nödtorfteligen lärt sig några latinska fraser och sentenser och sedermera gå kring i vårt land med ingenting annat af klassisk bildning än klassicitetens pretentioner, från dem har aldrig något godt kommit. Häruti ligger lösningen, såsom af mycket annat i det svåra undervisningsproblemet, äfven af den frågan: huru skall reallinien kunna locka till sig lärjungar, hvilka nu så godt som tvingas att inträda på den klassiska linien, men — Utskottet har, såsom sagdt är, tagit till princip att definitivt förändra hvad det provisoriskt beslutit, och det gjorde så äfven här. Det nämnda uttalandet har nu fått nöja sig med en blygsam plats i motiveringen, undanskymdt så mycket som möjligt, af fruktan förmodligen för svåra attacker i Riksdagens båda Kamrar!

Från denna erinran kommer jag till en annan. Läroverksfrågan har hittills ej kunnat lösas, derför att den ej ställts i vederbörigt samband med frågor, som stå utom elementarläroverket. Elementarläroverket är till hufvudsaklig del ett *medel* för ett utom detsamma liggande *mål*, nemligen universitetsexamina. Lemnar man målet orubbadt, huru är det då möjligt att väsendtligen rubba det derför väl afpassade medlet. Vill eller måste man åter förändra det sednare, så förutsättes ändring af det förra. Må man då angripa den der fasta borgen — föreskriften nemligen om latinet såsom villkor för saligheten — må man taga bort latinstudiet såsom villkor för vissa akademiska lärdomsgrader och embetsexamina, och man har dermed öppnat en mycket bred, klar och ljus väg till lösning af skolfrågan.

En annan del af det framlagda förslaget har redan blifvit berörd under förmiddagens öfverläggning, såsom jag tror af den talare, hvilken näst efter Herr Ecclesiastikministern hade ordet — jag menar frågan om de af Herr Statsrådet föreslagna afslutningskurserna. För min del måste jag bekänna, att jag aldrig sett eller väntat få se sådana märkvärdigheter i en Kongl. proposition till en svensk Riksdag, som förekomma i förslaget om dessa afslutningskurser. Jag har för tillfället icke den Kongl. propositionen till hands, och jag vill ej upprepa hvad som rörande densamma uti förevarande hänseende förut blifvit yttradt, men jag ber att få betona den märkvärdiga motsägelsen mellan fordringarne i modersmålet, vid afslutningen i skolans tredje klass, af lärjungar vid 12 års ålder och dem vid afslutningen i femte klassen af lärjungar om 14 år. Fordringarne i sednare fallet äro ganska rimliga och måttliga. Deremot äro de motsvarande fordringarne vid afslutandet af de tre första klassernas kurs — såsom den nyss antydde talaren jemväl erinrade — något så när detsamma som att med hänsyn till kunskap i modersmålet på lärjungens ställa anspråket af en fulländad talare och skriftställare. Jag frågar vidare, hvilken tankegång må hafva dikterat det förslag, som afser, att afslutningen i femte klassen af undervisningen i kristendom ej skall omfatta någon annan kunskap om de bibliska böckernas *innehåll*, än ett quantum lösryckta bibelspråk, men väl de bibliska böckernas och deras författares historia! Således skall gossen i skolans lägre klasser inhemta elementen af en teologisk specialdisciplin, passande för en professor i teologi vid universitetet. Man vill ock, att svensk litteraturhistoria skall läsas af ynglingar i fjärde klassen. Innan han studerat våra författare; innan han nått någon högre själsmognad, medan ännu väsendtligen hans fosterländska känsla tilltalas af modersmålet litteratur, men hans språksinne ännu ej kan mer än *sentera* olikheterna i stil och framställningsart; innan han alls förmår fatta skilnaden mellan författare från skilda perioder, skall man gifva honom in en mängd färdiggjorda omdömen om dessa författare, i stället för att bibringa honom en genom omfattande läsning vunnen, konkret och åskådlig kännedom om deras innehåll. Det är ett alldeles utmärkt sätt att hos ynglingen väcka och fostra anspråksfullhet och literär humbug, att man så här lexvis lär honom *omdömen om* författarne, i stället att förhjelpa honom till verklig kännedom om hvad de tänkt och skrivit. Han har naturligtvis

icke läst hvarken Leopolds eller Dalins eller Oxenstjernas eller Tegnér's skrifter. Icke förty är han färdig med literära domslut, angående deras beskaffenhet och värde, deras fel och förtjenster, och förmodligen äro dessa hans omdömen klädda i den barbariska tysk-svenska språkform, som är den hos oss importerade estetikkens tungomål!

Dessa äro några af de punkter, vid hvilka jag ansett vigtigast att uppvisa, huru i flera väsendtliga hänseenden osammanhängande, ogenomtänkt och vådlig denna Kongl. proposition är. Är det manne skäl att skynda med antagande af något så lösligt hopkommet, som detta förslag, eller är det måhända ej bättre att bida någon kortare tid ännu? Så vidt jag varit i stånd att förmärka, har under sednaste tiden — under detta och sistförflutna år — börjat uppväxa ett lifligare och varmare intresse för den stora skolfrågan, än hvar till jag hittills sett spår. Här framställas olika förslag; här ske granskningar af dem, som framlagts; här bryta sig meningar; här framkomma nya uppslag — och jag ber att härvid i förbigående, samt enär jag inom Utskottet delat samma åsigt, få hänvisa till Grefve Ehrensvärds reservation — här framkomma, såsom sagdt, nya uppslag, hvilka väl tåla att öfvervägas. Ännu hafva från hela skolverlden endast hörts enstaka röster, men de, som något mera intressera sig för den vigtiga frågan, veta hvilken djup rörelse, hon der väckt. För min del befinner jag mig ej på den ståndpunkten, att jag skulle vilja öfverlemnna till skollärarne att afgöra denna fråga. Enligt min uppfattning hör den i sina stora drag, till sina allmänna grunder under det allmänna, sunda omdömet's kompetens. Men vi kunna ej undvara den stora erfarenhet och speciella sakkunskap i enskildheter, den kännedom om alla detaljer af den organisation, hvilken skall förändras, som blott inom skolverlden finnes att tillgå. Låt detta träda fram och göra sig gällande. Icke förgås den svenska ungdomen om Riksdagen låter ännu ett år gå om, innan den slutligen binder sig genom ett beslut i denna fråga. På *de* grunder, som här föreligga oss, kunna byggas tio olika anordningar. Vi veta ju således föga, hvad vi med deras antagande besluta. Låt därför någon tid gå förbi. Låt frågan få lefva ett år ännu. Låtom oss bedja Kongl. Maj:t att taga saken än en gång under öfvervägande. Och då frågan åter förekommer till bedömande vid nästa riksdag, skola vi med större klarhet, med mera bestämdhet och med mindre fruktan för det ansvar, hvar för en talare på göteborgsbänken varnat, gå till afgörande af en fråga, uti hvilken i sjelfva verket en stor del af vårt lands framtid ligger gömd.

Jag anhaller fördenskull, att betänkandet i dess helhet nu må blifva till Särskilda Utskottet återförvisadt.

Herrar *Leijer* och *Afzelius* instämde med Herr Hedin.

Herr *Lyth*: Diskussionen har redan tagit en sådan utsträckning, att jag kanske borde afstå från ordet, men då jag en gång begärt det, anser jag det för min pligt att med några ord angifva min ställning i frågan. Jag ber då först få nämna, att jag i afton från flera håll hört så stränga förkastelsedomar öfver de klassiska studierna i vårt land, att jag för min del måste deremot inlägga min protest. Jag tror nemligen,

att vi hafva dessa studier, i synnerhet latinstudiet, äfven på det sätt det i våra dagar bedrifves, att tacka för så mycket, att jag åtminstone icke vill deltaga i äran af att öfver dem uttala en förkastelsedom, men medgifver å andra sidan gerna att de, äfven för det närvarande, hafva en alltför stor terräng inom undervisningen sig tilldelad; och det är synnerligen af denna anledning som jag för min del af själ och hjerta instämmer i det Kongl. förslaget, åtminstone i dess hufvudprinciper. Men, likasom undervisningens mål kunna vara olika, så bör i min tanke äfven undervisningssättet vara något olika; jag tror att vi för framtiden, likasom hittills, böra hafva en klassisk och en real linie vid våra elementarläroverk. Och icke blott innehållet, utan äfven formen för undervisningen på dessa båda linier bör, enligt min åsigt, vara något olika. Den klassiska undervisningen bör mera gå på djupet, mera penetrera, den reala åter kan gå mera på bredden, mera afse vetenskapernas resultat, tillägna sig dem för att tillämpa dem i det det praktiska lifvet. Jag vill förtydliga detta med ett exempel. Man kan ju studera ett främmande lefvande språk på olika sätt. Om jag t. ex. vill göra en öfversättning af någon af Shakspeares dramer, så måste jag hafva genomträngt det engelska språket på ett annat sätt, än jag behöfver hafva gjort för att tala, skrifva eller förstå engelska. Studierna på den klassiska linien böra vara något annorlunda än studierna på den reala. Vill man bygga ett högt och starkt torn, måste detta hafva en större grundval, en bredare bas än det mindre och svagare tornet. Man kan visserligen på samma grund bygga ett mindre och svagare torn, men grunden är då kanske icke så behöflig — och man har då kastat bort sin tid och sina penningar i onödan. Någon skilnad i undervisningen bör derföre, i min tanke, finnas emellan den klassiska och den reala linien; målen äro ju olika, det ena afser det praktiska lifvet, det andra åter vetenskapens och forskningens idkare.

Jag har velat nämna detta, emedan jag för min del helst skulle hafva önskat, att de begge linierna kunnat åtskiljas; detta hade i min tanke varit det bästa och lyckligaste. Men jag tror icke att det i närvarande stund är möjligt; för många svårigheter möta en sådan organisations genomförande, och jag vill derföre icke påyrka någonting sådant.

För öfrigt anhåller jag, på samma gång jag, som redan nämnt, instämmer i innehållet af Kongl. Maj:ts proposition och Utskottets förslag, med afseende på hvad andra talare och särskildt Herr Kolmodin föreslagit, att få hafva min röst öppen i åtskilliga andra punkter, i hvilka jag icke anser mig kunna och böra gilla det Kongl. förslaget. Så anser jag t. ex., att nedsättningen för inträdet i skolan från 10 till 9 år icke är välbetänkt och, framför allt, ännu mindre borttagandet af öfverbyggnaden på de reala läroverken, en åtgärd som säkerligen på många ställen i landet skall verka skadligt, andra mindre viktiga förändringar att förtiga. Men i hufvudsaken kan jag icke annat än gilla Kongl. Maj:ts förslag äfvensom Utskottets betänkande. Begge förslagen hafva nemligen, i min tanke, många och stora fördelar, af hvilka vi böra begagna oss, söka att så snart som möjligt göra oss tillgodo. Latinet skjuta de begge litet åt sidan och förorda en grundligare lärarebildning, en sak som jag för min del anser för den viktigaste af alla, emedan derpå beror mycket, ja kanske det mesta af undervisningens resultat; en duglig lärare är bättre och mera

än en god metod eller en duglig lärobok. För mig är äfven den omständigheten bevisande till förmån för förslagen, att jag i dag från olika håll och af olika skäl hört dem så skarpt ogillas. "In medio consistit virtus", medelvågen är bäst, är en gammal klassisk sentens, och den håller, som jag tror, äfven här streck. Låt oss taga hvad som bjudes, och jag är öfvertygad att såväl skolan som fosterlandet skola finna sig väl deraf.

Herr Thomasson: På lösningen af föreliggande fråga beror utan tvifvel riktningen af vår nationela utveckling, vår folkliga bildning för generationer, kanske för århundraden; och det bör derföre icke väcka förvåning, om man önskar någon besinningstid, innan man med sitt votum bidrager till denna lösning. Talaren på calmarbänken har påpekat, att en sådan besinningstid icke varit representationen förunnad. Skolkomitéens förslag tillsändes representanterne i December månad i fjol, men de flestes tid var då utan tvifvel så upptagen, särskildt med hänsyn till de arrangementer, hvilka påkallades af en snart instundande flera månaders bortovaro från den vanliga verksamhetskretsen, att de icke kunde åt detta förslag egnas den uppmärksamhet, det utan tvifvel förtjänade. Redan vid början af Riksdagen förspordes, att man hade från Kongl. Maj:t att vänta en proposition i ämnet, i väsendtliga delar olik komitérades betänkande; och denna proposition kom också, men först efter det riksdagsarbetet tagit full fart, sedan hvar och en, efter hvad pligt eller böjelse bjöd, fördjupat sig i frågor, vida främmande för detta ämne, hvilket man emellertid förvisade till ett Särskildt Utskott och från sina tankar. Det Särskilda Utskottets betänkande har nu legat, jag tror, fem dagar på Kammarens bord och derunder delat vår uppmärksamhet med mycket annat. Jag hemställer om vid sådant förhållande det kan förutsättas, att många flere än de som deltagit i Utskottets förhandlingar verkligen känna den fråga, som nu föreligger till afgörande, och om det icke skulle vara önskligt, att vi komma i tillfälle att något närmare pröfva densamma, att hvar i sin ort meddela oss med sakkunnige och för undervisningsväsendet intresserade personer, innan vi taga ett så viktigt steg, fatta ett så ödesdigert beslut som det att godkänna Utskottets förslag. Under diskussionen har förekommit mycket, som kommit mig att tro, det Utskottets förslag går i den rätta riktningen; men huruvida Utskottet i afseende på sjelfva kärnpunkten, latinets undanskjutande, gått tillräckligt långt, eller för långt, det har åtminstone icke för mig blifvit fullt klart. Å andra sidan har jag hört grava, som jag tror hittills ovederlagda anmärkningar mot Utskottets åsigt. Vid sådant förhållande och med fullt erkännande af de bemödanden Utskottet nedlagt på det svåra problemets lösning, skulle jag hemställa, om icke det vore skäl att frågan toges under närmare ompröfning, och att Riksdagen afläte en underdånig skrifvelse af hufvudsakligen detta innehåll: "Då Riksdagen icke inom den tid, som grundlagen för dess sammanvaro bestämt, medhinner att åt Kongl. Maj:ts nådiga proposition om förändrad anordning i vissa delar af rikets elementarläroverk egnas den omsorgsfulla granskning, som det viktiga förslaget kräfver, får, med afslag för närvarande å denna proposition, Riksdagen i

underdånighet anhålla, det Kongl. Maj:t tacktes ånyo taga denna fråga i öfvervägande och derom till kommande Riksdag aflåta nådig proposition.“ Jag anhåller: vördsamt om proposition på detta yrkande.

Herr A. Rundbäck: Jag skall fatta mig mycket kort. Anledningen hvarföre jag begärde ordet, var ett anförande af en talare på stockholmsbänken. Det har verkligen förvånat mig — och det torde förvånat oss litet hvar — att denne talare kunnat så positivt uttala sig emot Kongl. Maj:ts förslag, då han för tre år sedan i det tillfälliga Utskott, som då behandlade undervisningsfrågan, och sedan under diskussionen här i Kammaren fullkomligt delade de åsikter, som fått sitt uttryck i denna Kongl. proposition. Skall detta vara konsekvens, så torde konsekvensen åtminstone endast ligga deri, att den ärade talaren anser sin egen mening oriktig, så snart den delas af en *kunglig regering*. Min förvåning minskades ej derigenom, att han motiverade sitt afslag dermed, att han i några särskilda punkter, dock märk väl ej hufvudpunkter, förklarade sig icke kunna gilla Kongl. Maj:ts och Utskottets åsikter. Skall på detta sätt det subjektiva tycket blifva den högsta makten, den bestämmande principen vid en frågas afgörande, så blir det sannerligen omöjligt att göra någon enda reform, vare sig inom undervisningsväsendet eller på andra områden.

Jag skall bedja att få yttra ännu några ord i anledning af den nästföregående talarens från Lund förslag. Han och flere andre talare hafva yrkat, att vi skola uppskjuta frågans afgörande. Men ett sådant beslut är alldeles detsamma som att undanskjuta frågan; och detta åter är att gifva reformens motståndare vatten på deras qvarn, om jag så må uttrycka mig, och nedslå modet och hoppet hos dess vänner; det är detsamma som att säga, att det brådskar icke med denna reform, för hvilken vi kämpat i så många år; det är att gifva Ecklesiastik-ministern ett mistroendevotum, just då han i den viktigaste af de frågor, som tillhöra hans föredragning, gått Riksdagens önskan till mötes; det är slutligen att säga till den nye monarken, som invigt sin regering med att framlägga ett så godt förslag som detta: “Vi vilja icke följa Eders Majestät på den vägen!” Mine Herrar! jag hemställer, om ett sådant förfarande verkligen är klokt. Vi hafva bakom oss den upplysta meningen hos folket och äfven till icke ringa del hos fackmännen, lärarne, och vi måste tänka på hvad denna allmänna mening begär. Vi hafva kämpat i 50 år för att komma fram i denna riktning; och just nu, i sjelfva afgörandets ögonblick, då vi stå segern så nära, då vi hafva regeringen i spetsen för oss, blåser en och annan till återtåg. Men jag hoppas, att åtminstone denna Kammare ej skall lyssna till dylika signaler; jag hoppas att Kammaren icke vill gå tillbaka, utan framåt såväl i denna som i andra kulturfrågor. Ja! “Framåt!” vare vår lösen, och segern skall blifva vår lön.

Herr Törneblad: Jag hade icke tänkt begära ordet ännu en gång, men det var ett yttryck af den nästföregående talaren, som föranledde mig dertill. Han sade nemligen: “Vi hafva bakom oss såväl den upplysta allmänheten som den svenska lärarepersonalen“. Jag vågar på det bestämdaste protestera mot den ärade talarens rättighet att tala i den venska lärarepersonalens namn, ty dess åsikter i denna fråga hafva ännu

icke gifvit sig tillkänna i sin helhet, och de åsigter, som framträd, gå icke i den riktning, som den ärade talaren förfäktar.

Härmed förklarades öfverläggningen vara afslutad. Sedan Herrar Hedin, Törneblad och Törnfeldt förklarar sig afstå från sina särskilda yrkanden och instämma i det af Herr Thomasson afgifna förslag, framställde Herr Talmannen proposition på de meningar som derefter qvarstodo, nemligen dels på bifall till Utskottets hemställan i föredragna punkten, dels på afslag å berörda hemställan och bifall till motsvarande punkt i Kongl. Maj:ts nådiga proposition, dels på återremiss, och dels slutligen å bifall till det af Herr Thomasson framställda förslag, för hvilket sistnämnde förslag Herr Talmannen ansåg ja vara öfvervägande. Omröstning blef emellertid begärd, och då jemväl, i fråga om kontrapositionen, meningarne voro stridiga, blef, för kontrapositionens bestämmande, först uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Den, som till kontraposition i voteringen öfver första punkten i Särskilda Utskottets utlåtande N:o 1 antager deras mening, som yrka, att Utskottets hemställan måtte bifallas,

röstar ja;

Den, det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, är till kontraposition antagen deras mening, som yrka, att, med afslag å Utskottets hemställan, motsvarande punkt i Kongl. Maj:ts nådiga proposition måtte bifallas.

Denna omröstning utföll med 121 ja mot 48 nej; i följd hvaraf omröstningspropositionen för hufvudvoteringen erhöi följande, af Kammaren godkända lydelse:

Den, som vill att Kammaren, hvad angår första punkten i Särskilda Utskottets utlåtande N:o 1, skall fatta följande beslut:

“Då Riksdagen icke inom den tid som grundlagen för dess sammanvaro bestämmer medhinner att åt Kongl. Maj:ts nådiga proposition om förändrad anordning i vissa delar af rikets elementarläroverk egna den omsorgsfulla granskning, som det viktiga förslaget kräfver, får Riksdagen, med afslag för närvarande af denna proposition, i underdånighet anhålla det Kongl. Maj:t täcktes ånyo taga denna fråga i öfvervägande och derom till kommande Riksdag aflåta nådig proposition“;

röstar ja;

Den, det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, är Utskottets hemställan i förevarande punkt af Kammar-
ren bifallen.

Denna omröstning utföll med 55 ja mot 118 nej; hvadan Utskottets hemställan i första punkten bifallits.

Punkterna 2—4 biföllos.

Punkten 5.

Härvid anförde

Herr Törnebladh: Jag ämnar icke i denna punkt framställa något yrkande, utan har blott velat till protokollet uttala, att min uppfattning skiljer sig från Departements-chefens åsigt derom, att en sammanslutning af undervisningen kring vissa hufvudämnen icke oafvisligen påkallas i de lägre klasserna. Enligt min uppfattning ligger det i sakens natur, att hufvudämnena måste finnas äfven i de lägre klasserna, och detta förhållande tager alltid ut sin rätt, hvad än derom måtte beslutas. Jag vill derföre, såsom jag sagt, icke göra något yrkande utan allenast uttrycka den åsigt, att hvad uti förevarande punkt blifvit i statsråds-protokollet uttaladt derom, att det icke är pedagogiskt riktigt att i de lägre klasserna göra skilnaden emellan hufvud- och biämnena fullt känbar för lärjungarne, icke är med verkliga förhållandet öfverensstämmande.

Öfverläggningen var härmed slutad, och Utskottets hemställan biföllos.

Punkten 6.

Biföllos.

Punkten 7.

Herr Törnebladh yttrade: Jag ber om ursäkt att jag åter tager Kammarens uppmärksamhet i anspråk. I denna punkt kan jag icke underlåta att framställa ett yrkande.

Jag är vän af grundlig latinbildning för en del af skolans lärjungar, ehuru icke för det stora flertalet, och det sätt hvarpå Utskottet motiverat sin hemställan måste naturligtvis framkalla min protest. Utskottet talar om, att vid afgangsexamen "en väl gjord öfersättning torde äfven ganska mycket inverka på betyget i sjelfva ämnet, då deremot den grundligaste insigt i latinska literaturen och språket och i alla öfriga ämnena ej ens berättigar till afläggande af examen, om det latinska stilprovet misslyckats". Nu äro emellertid fordringarne på latinska skrifprovet så lågt ställda, att det i regeln kan anses omöjligt att ega grundlig insigt i latin, om man icke förmår gå igenom detta prof. Utskottet synes också vederlägga sig sjelft då Utskottet sedermera yttrar: "de latinska skriföfningarne på skolstadiet kunde blifva hvad de borde vara, nemligen endast medel att inskräpa grammatikens allmänna lagar". Men målet med stilprovet för afgangsexamen är för närvarande just det, att ynglingen skall visa säker kunskap om språkets allmänna lagar, således just det samma som Utskottet angifvit. Utskottet har tydligen föreställt sig, att man vid läro-

verken sträfvar efter virtuositet i latinskrifning. Vore så fallet, skulle jag visst instämma med Utskottet. Men ingen förståndig lärare eftersträfvar annat än hvad Utskottet vill, nemligen kontroll på en riktig uppfattning af grammatikens allmänna lagar.

Jag beklagar, att en ärad talare på stockholmsbänken förklarat sig hysa så dålig tanke om latinundervisningen i våra skolor, att han ansett en genomgripande förändring deraf nödig. Jag tror, att för närvarande visar sig ett framåtskridande i detta fall, emedan det går så till, att man icke betraktar latinskrifningen såsom mål utan såsom medel, samt söker på samma gång att befordra lärjungarnes kunskap i modersmålet och göra dem förtroliga med latinska språket. Jäktandet efter utbildande af färdighet i skrifning torde numera på de flesta ställen hafva gifvit vika för en sundare uppfattning.

Jag yrkar afslag å den föredragna punkten, ehuru jag icke hoppas något understöd; men jag har ansett det vara min skyldighet.

Herr Lyttkens: Jag vill icke göra något yrkande utan endast framhålla en tanke, som jag tror vara beaktansvärd. Det är att examina vid våra akademier borde undergå förändring, så att fordringarne i dem nedsattes i förhållande till nedsättningen af fordringarne i afgangsexamen. Så länge nemligen latin och latinskrifning bibehålles såsom nödvändigt ämne i nästan alla akademiska examina, är intet vunnet med vårt sträfande att inskränka latinläsningen i skolorna.

Detta hör visserligen icke egentligen till ämnet, men jag har velat uttala denna tanke till protokollet.

Herr Abraham Rundbäck: Då den talare, som öppnade diskussionen i denna fråga, yrkat afslag å Utskottets hemställan, så får jag framställa yrkande om bifall dertill. Den ärade talaren sade, att fordringarne i latinskrifning till afgangsexamen vore små och lågt ställda. Ja så kan det synas för den, som sjelf är en utmärkt latinare, men för lärjungen ställer sig saken möjligen olika, särdeles då man vet, att stilthemata pläga vara utarbetade med särskildt afseende å svårare grammatikaliska kapitel, såsom t. ex. läran om *consecutio temporum* etc.

Sedan föröfrigt latinets icke längre begagnas i lärda arbeten i allmänhet, torde det icke vara nödigt att låta skolynglingarne spilla mycken tid på öfning i detta språks skrifvande.

Utskottet har i alla händelser med klart medvetande velat "skjuta pilen i hjertat" på latinskrifningen vid akademierna, hvadan jag tror, att siste talaren vid närmare eftersinnande bör finna sig ganska nöjd med Utskottets tillgörande.

Jag yrkar bifall till den föredragna punkten.

Herr Carl Anders Larsson: Med afseende på Herr Lyttkens anmärkning om latinläsningen vill jag blott säga, att om den någonstades skall finnas, så lär det väl vara vid de stora akademierna.

För öfrigt vill jag blott yrka bifall till den föredragna punkten.

Herr Törnfelt: Jag har allt ifrån den tid jag var gymnasist hyst

den åsigt, att talande och skrifvande af latin vore öfverflödigt; och ända sedan jag blef ledamot af Riksdagen, har jag, hvarje gång tillfälle dertill erbjudits, uttalat denna åsigt.

Jag yrkar bifall till den föredragna punkten.

Öfverläggningen var slutad, och punkten bifölls.

Vid *punkten 8* yttrade:

Herr Törnebladh: Jag har icke något emot sjelfva rubrikerna i nu ifrågakarande punkter af det Kongl. förslaget, men jag anser mig skyldig att uttala de tvifvelsmål jag hyser rörande utförbarheten af den i 9:de punkten föreslagna anordning, att i de fem nedre klasserna fördela lästimmarna på för- och eftermiddagar, på samma gång som i de högre klasserna alla lästimmor skulle förläggas till förmiddagen. Efter min tanke skall denna anordning möta nästan oöfvervinneliga svårigheter. Dessutom får jag anmärka, att den af Departements-chefen afsedda fördel med anordningen, att nemligen i de högre klasserna "med undantag af en och en half sångtimme i veckan för båda linierna samt för den reala linien af en och en half teckningstimme, hela den öfriga eftermiddagstiden" skulle blifva "af obligatorisk undervisning oupptagen", icke komme att fullständigt vinnas, emedan den obligatoriska fäktningen, som Departements-chefen icke tyckes hafva tagit med i beräkningen, väl måste förläggas till eftermiddagarne.

Jag har velat hafva dessa anmärkningar i protokollet förvarade, men framställer intet yrkande.

Vidare yttrades ej. Punkten bifölls.

Punkten 9.

Ordet begärdes af:

Herr Törnebladh, som yttrade: Jag ber att få fästa Kammarens uppmärksamhet derpå, att denna fråga var en af dem, uti hvilka komitéens alla ledamöter voro ense om att icke tillstyrka bifall till hvad Utskottet nu föreslagit. Detta bör dock naturligtvis icke så förstås, som om komitéen velat motarbete förslaget om inrättande af en anstalt för elementarlärarens praktiska utbildning, men komitéen ansåg, att man för närvarande och intill dess en sådan bildningsanstalt, som vore byggd utslutande på inhemsk grund, kunde komma till stånd, borde bereda öfvergången till en sådan genom att tills vidare bibehålla stadgandet om det s. k. profåret. Utan att nu vilja framställa något yrkande har jag dock ansett mig böra nämna detta, emedan jag fruktar att, om Riksdagen nu, genom att lemna sitt bifall till Utskottets hemställan, likasom på förhand binder sina händer genom ett sådant beslut, det sedermera skall befinnas, att rätta tiden för inrättande af en sådan läroanstalt ännu icke är inne, samt att vid dess verksamhet en viss ensidighet kan komma att göra sig gällande.

Herr Albert Staaft: I anledning af den siste ärade talarens anförande och med den största aktning för öfrigt för skolkommittéens enhälligt uttalade åsigt i denna fråga, ber jag dock få erinra derom, att de aldraflesta läraremöten på sednaste tiden med stor majoritet uttryckt den tanken, att det så kallade profäret icke åstadkommit några synnerligen stora resultat till höjande af lärarnes undervisningsskicklighet, utan att det enda fullt verksamma medlet för vinnandet af detta mål vore inrättandet af en sådan utbildningsanstalt, hvarom Utskottet nu gjort hemställan, och uti hvilken hemställan äfven jag för min del instämt.

Jag tillstyrker alltså bifall till Utskottets förslag i den föredragna punkten.

Herr Sven Nilsson i Österslöv: Jag hade icke ämnat taga till ordet vid behandlingen af denna fråga af det naturliga skäl att jag i densamma icke eger synnerligen stor insigt; men jag tror dock, att vi icke böra gå så hastigt till väga i afseende å inrättandet af den läroanstalt hvarom nu är fråga, att vi hos Kongl. Maj:t skola anhålla om förslag i detta ämne redan till nästkommande riksdag. Jag vill härmed ingalunda hafva sagt att jag bestrider nyttan och ändamålsenligheten af en sådan anstalt för elementarlärares praktiska utbildning, tvärtom medgifver jag att en sådan möjligen kan vara af behovet påkallad; men jag förmodar dock att dermed icke brådskar mer, än att man ännu ett eller annat år kan låta anstå med aflåtandet af den föreslagna skrifvelsen.

Jag yrkar därför afslag å den föredragna punkten.

Herr Huss: Då jag i detta ämne väckt en motion, (No 145), uti hvilken återfinnas de motiv, hvilka jag ansett tala för mitt förslag, så behöfver jag nu icke orda derom, utan hänvisar till sjelfva motionen. Utskottet har i hufvudsak tillstyrkt bifall till mitt förslag om inrättande af en anstalt för elementarlärares praktiska utbildning, och jag skulle sålunda kunna vara fullt belåten med dess utlåtande i denna punkt, såvida icke härvid det egendomliga och besynnerliga förhållande egde rum, att man nästan kan säga, att Utskottet på samma gång tillstyrkt och afstyrkt bifall till motionen. Jag förmodar, att Utskottet icke ansett sig böra tillstyrka bifall till motionen i dess helhet, antingen af uppmärksamhet för Kongl. Maj:ts proposition, som, ehuru sednare meddelad Riksdagen än min motion, dock uttalat enahanda åsigt, som jag tagit mig friheten framställa, eller ock att Utskottet med afslaget i mom. b) å motionen afsett det reservationsanslag å 4,000 R:dr i och för ärendets utredning, hvarom jag hemställt. Min afsigt med detta anslag var att sätta Kongl. Maj:t i tillfälle att utsända någon sakkunnig för att i utlandet studera organisationen af der befintliga anstalter för praktisk lärarebildning.

Jag vill icke länge upptaga Kammararens tid, men jag ber att i största korthet få fästa Herrarnes uppmärksamhet på denna fråga, som måhända är den viktigaste i hela betänkandet. Så framt icke lärarnes praktiska utbildning och förmåga att sköta lärarekallet höjes, måste deras undervisning förblifva i flera viktiga hänseenden otillfredsställande, och finnas ej lärare fullt vuxna sitt ansvarsfulla kall, må man ordna en så ändamåls-

enlig lagstiftning som helst för skolan, blir dock denna vanmäktig och mer eller mindre betydelselös. Det är ock allmänt erkänt af de aldra flesta lärare sjelfve, att det nu påbjudna så kallade profåret alldeles icke uppfyller sitt ändamål, samt att föreskriften om detsamma visat sig vara helt och hållet misslyckad, och kommer att så förblifva, äfven om det komme att på annat sätt — t. ex. enligt komiterades förslag — än nu anordnas. Såsom ett fullständigande till denna frågas historik — hvilken jag uti motionen framställt — kan jag nämna, att Stockholms lärarsällskap vid flera diskussioner i ämnet under nästlidne vinter nästan enhälligt uttalat sig för ändamålsenligheten af just den åtgärd jag i min motion föreslagit. Slutligen ber jag få erinra den förste ärade talaren i denna fråga, hvilken framställde några anmärkningar mot det förslag jag gjort derom, att de flesta europeiska länder hafva pedagogiska seminarier för lärarebildningens befrämjande; så t. ex. finnas i Preussen 4, i Finland 1, i Ryssland likaså 4, hvilkas genomgående är obligatoriskt för hvar och en som önskar inträde på lärarebanan; likartade anstalter finnas äfven uti flera öfriga af Europas stater. Då man nu äfven hos oss temligen allmänt börjar inse att denna brist så snart som möjligt bör afhjelpas, är jag Regeringen och särskildt Utskottet särdeles tack skyldig, derföre att de, på sätt som skett, fästat representationens uppmärksamhet på detta viktiga ämne, och att Utskottet i hufvudsak tillstyrkt bifall till den af mig afgifna motionen.

Herr Jonas Andersson: Jag ber att få upplysa, att, åtminstone hvad denna punkt beträffar, alla Utskottets ledamöter varit ense om behöfligheten af inrättande utaf en anstalt för elementarlärares praktiska utbildning. Det tyckes äfven vara temligen tydligt och klart att, om man i allmänhet ansett det vara nödigt att erhålla skickliga lärare vid våra skolor, så blir detta så mycket mer nödvändigt hädanefter, då man med det nu föreliggande förslaget afser att upphjelpa den reala och medborgerliga bildningen och upplysningen i allmänhet till en högre ståndpunkt än hittills. Det har ock blifvit ådagalagdt, att undervisningen på den reala linien i allmänhet hittills icke bedrivits med all det nit och den skicklighet som önskligt varit. Det är för att afhjelpa denna bristfällighet och för att åvägabrunga en reform, som länge ansetts nödig, som det nu föreliggande förslaget tillkommit. Förr än vi erhålla lärare som inhemtat nödig skicklighet uti den stora konsten att rätt undervisa sina lärjungar, kunna icke våra elementarläroverk till fullo uppfylla sin höga bestämmeelse. Jag tillstyrker derföre på det varmaste bifall till Utskottets förslag.

Herr Abraham Rundbäck: Då en föregående talare yrkat afslag å denna punkt, ber jag att med ett par ord få motivera ett motsatt yrkande. Våra elementarlärare komma i allmänhet direkte från akademien efter att derstädes hafva tagit den filosofiska graden och tillträda sålunda, i de flesta fall, sina sysslor utan att dessförinnan hafva förberedt sig för utöfvandet af lärarekallet. Det är under sådana förhållanden tydligt att de, äfven med anlitande af den bästa vilja och oakadt de grundligaste kunskaper, skola, åtminstone i början, känna sig besvärade och osäkra vid uppfyllandet af sina åligganden, då de icke hafva någon kännedom om

sjelfva lärometoden. Det eger ock sin fulla riktighet att, såsom en föregående talare yttrade, hela skolundervisningen och den nytta som deraf står att hemta, i hufvudsaklig mån beror på dugligheten och skickligheten hos de lärare, i hvilkas händer vi öfverlemna vår dyrbaraste och käraste egendom, nemligen våra barn. Det är läraren som skall gifva form åt och utveckla barnets anlag och förmögenheter, och derföre är det ock af största vikt att, så framt vi vilja förbättra elementarundervisningen, i främsta rummet tillse att lärarnes praktiska utbildning icke försummas.

Jag yrkar derföre bifall till Utskottets förslag.

Herr Gjerling: Med anledning af den diskussion som förekommit angående den nu föredragna punkten, anhåller jag vördsamt hos Herr Talmannen om proposition å följande förslag till beslut i detta ämne: "att Riksdagen må uttala den underdåniga önskan att, så snart ske kan, för Riksdagen må framläggas förslag om sätt för elementarlärares praktiska utbildning."

Herr Uhr: Jag hoppas och tror, att Kammaren utan vidlyftig diskussion skall lemna bifall till hvad Särskilda Utskottet i den föredragna punkten föreslagit.

Herr Sven Nilsson i Österslöv: Såsom jag redan då jag förra gången hade ordet nämnde, har jag icke bestridt möjligheten deraf, att ju en anstalt för lärares praktiska utbildning kan vara behöflig; men jag har dock ansett det vara nästan för mycket begärddt, att Kongl. Maj:t redan till nästa riksdag skall vara färdig att framlägga ett förslag i detta ämne, och derföre har jag äfven yrkat afslag å Utskottets hemställan i denna del. Då nu emellertid Herr Gjerling i något modifierad form framställt ungefär enahanda yrkande, ber jag att, med frånträdande af mitt förra yrkande, få instämma uti det af honom framlagda förslag till beslut i den föredragna punkten.

Herr Albert Staaff: Denna fråga har redan så mycket och så vidlyftigt blifvit diskuterad, att jag tror, att det ingalunda skall, såsom någon talare fruktat, blifva svårt för Kongl. Maj:t att utarbета ett lagförslag i ämnet. Då jag emellertid anser det nu af Utskottet framlagda förslag vara af så mycket större vikt, som en stor förändring i hela vårt skolväsende förestår, och hvilken ställer mycket stora anspråk på lärarne, så vill jag för min del icke borttaga en bokstaf af Utskottets förslag i denna punkt, hvadan jag ock fortfarande yrkar bifall till detsamma i oförändradt skick.

Herr Törnfeldt: Att tro sig kunna erhålla ett skolväsende som i möjligaste måtto uppfyller sitt ändamål utan att vid läroverken kunna anställa lärare som förvärfvat sig praktisk duglighet att utöfva lärarekallet, anser jag vara ungefär detsamma som att vilja utrusta en armé utan att hafva tillgång till erforderligt och dugligt befäl.

Jag yrkar följaktligen bifall till Utskottets hemställan.

Öfverläggningen var slutad. Propositioner gåfvos på bifall såväl till Utskottets hemställan som till Herr Gjerlings under öfverläggningen framställda förslag; och då den förra af dessa propositioner blef med öfvervägande ja besvarad, hade alltså Kammarén bifallit hvad Utskottet i denna punkt föreslagit.

§ 7.

Till bordläggning anmäldes: Stats-Utskottets utlåtanden och memorial:

N:o 93, i anledning af väckta motioner angående grundskatterna och indelningsverket;

N:o 94, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition, angående lindring i roteringen för hemman i Offerdals socken af Jemtlands län;

N:o 95, i anledning af väckt motion om förtydligande af Kongl. kungörelsen den 30 December 1863, angående upphörande af grundrännans utgörande af såg- och mjölkvarnar m. m.;

N:o 96, i anledning af väckt motion om upphörande af hemmantalet såsom beskattnings- och delningsgrund m. m.;

N:o 97, i anledning af väckta motioner om lindring i rustningsbesväret;

N:o 98, i anledning af väckta motioner om förändrad reglering af skjutsväsendet;

N:o 99, i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut i fråga om punkten 1 c af Stats-Utskottets utlåtande N:o 7, angående regleringen af utgifterna under Riksstatsens Femte Hufvudtitel; och

N:o 100, i anledning af väckt förslag att deputerade måtte utses för att öfvervara Deras Majestäter Konungens och Drottningens kröning i Norge.

Sammansatta Stats- och Banko-Utskottets utlåtande N:o 4, i anledning af väckt motion om slutbetalning af Riksgälds-kontorets återstående skuld till Riksbanken för lån till 1808 och 1809 årens krigskostnader.

Banko-Utskottets memorial:

N:o 13, i anledning af återförvisning utaf punkten 18 i Banko-Utskottets betänkande N:o 12; och

N:o 14, rörande revision af räkenskaperna vid Riksbankens kontor i orterna för tiden intill 1873 års slut.

Lag-Utskottets memorial och utlåtanden:

N:o 39, med förslag till sammanjemkning af Kamrarnes skiljaktiga beslut vid behandling af Utskottets utlåtande N:o 17 i anledning af ej mindre Kongl. Maj:ts nådiga proposition med förslag dels till förordning angående ändring i vissa delar af kyrkolagen med dertill hörande författningar, dels ock till förordning angående främmande trosbekännare och

deras religionsöfning, än äfven enskilda motioner om införande af det så kallade civiläktenskapet;

N:o 40, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition, i fråga om åtgärder för afskaffande af de så kallade säljbara apoteksprivilegierna;

N:o 41, i anledning af väckt motion om närmare bestämning af de ärenden, hvilka enligt kommunallagarne äro att hänföra till kommunens gemensamma hushållsangelägenheter;

N:o 42, i anledning af väckt motion om ändring i Kongl. förordningen angående grunderna och villkoren för hemmansklyfning och jordafsöndring den 6 Augusti 1864;

N:o 43, i anledning af väckta förslag till ändringar i och tillägg till Strafflagen samt gällande bestämmelser om verkställighet af straffarbete och fängelsestraff; och

N:o 44, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition, med förslag till förordning angående verkställighet, i vissa fall, af straff, ådömdt genom icke laga kraft egande utslag; samt

Särskilda Utskottets utlåtande N:o 2, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition, angående inrättande af elementarskolor för qvinlig ungdom.

På hemställan af Herr Talmannen beslöt Kammarerna, att samtliga dessa ärenden, hvilka nu bordlades första gången, skulle uppföras främst på föredragningslistan till nästföljande sammanträde.

Kammarernas ledamöter åtskiljdes kl. $\frac{1}{2}$ 11 e. m.

In fidem

H. Husberg.
